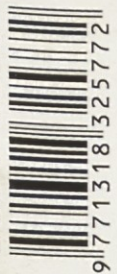

OKTOBER 2001 št. 47/48 CENA 900 SIT

Kras

Poština plačana pri naročniku 1102 Ljubljana

ISSN 1318-3257

SVOBODEN KOT PTICA

WWW.MOBITEL.SI

Slovenija
Doma v Evropi.

www.tevepika.net

TevePika

Revija Kras podpirajo

V NJENIH PRIZADEVANJH
ZA OHRANITEV NAŠE NARAVNE
IN KULTURNE DEDIŠČINE

GRAFIČNO

PODJETJE

POLNEGA

SERVISA

DESIGNPRINT grafika

reprostudio

tiskarna

knjigoveznica

dodelava

Designprint grafika
Slovenska 6, Ljubljana
tel: 01 24 17 000
fax: 01 24 17 004
email: designprint@siol.net

THE SLOVENE KARST

Land of Subterranean Mysteries

Urnik obiskov Škocjanskih jam

VI, VII, VIII, IX:
10,00; 11,30; 13,00; 14,00; 15,00; 16,00, 17,00h

IV, V, X:
10,00; 13,00; 15,30h

XI, XII, I, II, III:
10,00 in 13,00h

V nedeljah in praznikih tudi ob 15,00h

 Park Škocjanske jame, Slovenija

Na zasedanju skupščine Svetovne trgovinske organizacije konec 1999 v Osaki na Japonskem je med 550 plakati o naravni dediščini in turizmu v konkurenci zmagal plakat Škocjanskih jam. Prikazuje Cerkvnikov most več kot 70 metrov nad ponorom Reke in vhod v Hankejev kanal.

**Nezgodno zavarovanje obiskovalcev Parka Škocjanskih jam
in ostala zavarovalna kritja.**

Zanesljiva. Varna. Ki prisluhne.

SE VAM NE ZDI, DA POTROŠITE PREVEČ DENARJA ZA ONESNAŽEVANJE OKOLJA?

Zrak, ki ga dihamo, je pogosto močno onesnažen. Tudi zato, ker v Sloveniji za ogrevanje še vse preveč uporabljamo okolju škodljiva trda goriva. Toda vaša stara peč lahko kmalu postane črna preteklost.

Tudi komunalne odplake marsikomu predstavljajo velik problem za okolje, a sedaj se ponuja ugodna možnost za njegovo ureditev.

Ekološko razvojni sklad Republike Slovenije, javni sklad, ponuja ugodne kredite vsem prebivalcem Slovenije, ki bi radi omejili onesnaževanje okolja in si hkrati zagotovili udobje.

Predlagamo vam uvedbo:

- ogrevalnega sistema na daljinsko ogrevanje, plin, kurilno olje, toplotno črpalko ali sončno energijo;
- priklop na kanalizacijsko omrežje ali postavitve male čistilne naprave.

Za namestitvev teh naprav so vam na voljo ugodni krediti.

Odločite se za čisto okolje!

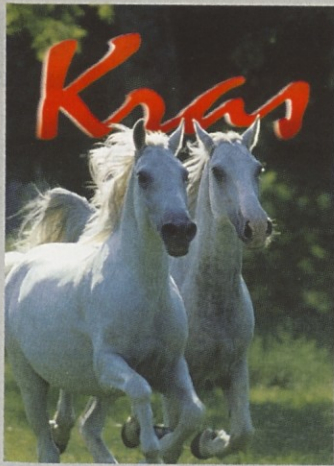
Krediti za okolju prijazno ogrevanje in za rešitev vprašanja, kam s komunalnimi odplakami, ter vse informacije o tem so vam na voljo v naslednjih bankah:

Nova Kreditna banka Maribor
Banka Celje
Dolenjska banka
Gorenjska banka
Banka Domžale
Banka Zasavje
Koroška banka
Pomurska banka
Splošna banka Velenje
Banka Koper

Dodatne informacije:
Ekološko razvojni sklad Republike Slovenije, javni sklad
telefon:
01/241-48-20
<http://www.ekosklad.si>

poskrbite za svoje okolje!

Slika na naslovnici:

Lipicanca iz Kobilarne Lipica,
kjer je Britansko veleposlanstvo v Sloveniji
2. in 3. oktobra 2001 organiziralo seminar
o ohranjanju in trženju naravne
in kulturne dediščine.

Fotografija: Joco Žnidaršič

Vsebina

OKTOBER 2001, ŠT. 47

MEDIACARSO

Telefoni revije Kras:

01/421-46-95

01/421-46-90

05/766-02-90

Fax:

01/421-46-95

05/766-02-91

Kras, revijo o Krasu in krasu,
izdaja podjetje MEDIACARSO, d.o.o.,
Rimska cesta 8, 1000 Ljubljana
Telefon: +386-01/421-46-95,
+386-01/421-46-90;
fax: +386-01-421-46-95, +386-05/766-02-91
E-mail: mediacarso@eunet.si
Glavni urednik: Lev Lisjak
Odgovorna urednica: Ida Vodopivec-Rebolj
Naslov: uredništvo revije Kras, p.p. 17,
6223 Komen; telefon: +386-05/766-02-90
Maloprodajna cena skupaj 8-odstotnim DDV
900 SIT, 4 EUR, 7 \$, 8 DEM, 9.000 Lit.;
naročnina za šest zaporednih števil
z 8-odstotnim DDV in poštno dostavo na
naročnikov naslov v Sloveniji 4.500 SIT,
s poštno dostavo na naročnikov naslov v tujini
7.000 SIT, 35 EUR, 35 \$, 70 DEM, 70.000 Lit.
Žiro račun: 50100-601-0301437
Devizni račun pri NLB, podružnici Center:
900-27620-91455/0
Fotografije: Fotoagencija MEDIACARSO
Nenaročenih rokopisov in fotografij
uredništvo ne vrača.
Brez izdajateljevega pisnega dovoljenja je
ponatis ali kakršno koli povzemanje
prispevkov iz revije Kras prepovedano.
Mednarodna standardna serijska številka:
ISSN 1318-3257.
Grafično oblikovanje in priprava tiska
Lev Lisjak
Tisk Designprint grafika, Ljubljana

Dušan Rebolj	DRŽAVA MORA SPREMENITI POLITIKO GOSPODARJENJA S KMETIJSKIMI ZEMLJIŠČI	4
Uroš Slamič	KMETIJSTVO JE EDEN IZMED STEBROV OBČINE KOMEN	6
Mag. Franc But	KRAŠKI PROSTOR LAHKO PRIDOBI NA TRZIŠČU EVROPSKE UNIJE	8
Mag. Miran Naglič	EKOLOŠKO KMETOVANJE - KAJ JE TO?	13
Majda Brdnik	VINOGRADNIK IN VINAR TER NJEGOV EKONOMSKI CILJ	17
Aleks Dariž	EKOLOŠKEMU SADJARSTVU SE PONUJAJO NOVE MOŽNOSTI	19
Milena Štolfa	ZDRUŽEVANJE KMETIJSKIH POVRŠIN POGOJ ZA OŽIVITEV POLJEDELSTVA	20
Ida Štoka	ZA PONOVEN RAZCVET ŽIVINOREJE SO MOŽNOSTI, TODA...	21
Andreja Krt	NASTOPATI BOMO MORALI ZDRUŽNO IN POD SKUPNO BLAGOVNO ZNAMKO!	23
Marta Hrustel Majcen	KMETIJSTVO SE MORA POVEZOVATI Z VSEMI DRUGIMI ČLOVEKOVIMI DEJAVNOSTMI V PROSTORU	24
Prof.dr. Ivan Kreft	KAJ PA AJDA IN DRUGE STARE POLJŠČINE?	27
Boris Lieber	SLOVENIJO PROMOVIRAJO TUDI AJDA IN AJDOVE JEDI	28
Edi Bukavec	NAŠA KAKOVOŠT NAJ BO POTROŠNIKOVA GOTOVOST	29
Jožef Horvat	UGOTOVITI IN OBZANITI KAKOVOST EKOLOŠKO PRIDELANE HRANE!	30
Zlatko Martin Marušič	MLADE SPODBUJATI V KMETOVANJE	32
Ivan Atelšek	SLOVENSKI ČEBELARJI SE NE BOJIMO VSTOPA SLOVENIJE V EVROPSKO SKUPNOST	33
Dr. Miran Vodopivec	NE VEM, KOMU VERJETI!	36
Tatjana Rener	Z UVRSTITVIJO V OBALNO-KRAŠKO STATISTIČNO REGIJO KRAS LAHKO IZGUBI	37
Davorin Vuga	KRAS JE EN SAM! NE GA ZAPRAVITI!	38
Mag. Miran Sotlar	PRESEČI POSESTNE MEJE - V GLAVAH, NE NA TERENU!	39
Mag. Darinka Blažica	ZAVOD SE PRAVNOFORMALNO PREOBLIKUJE	40
Milivoj Božeglav	DRŽAVA NAJ POMAGA MLADIM KMETOVALCEM - ZAČETNIKOM	40
Vojan Škrk	NA JESEN PREDLAGAM USTANOVITEV DRUŠTVA PROIZVAJALCEV TERANA	41
Stojan Ščuka	NA KRASU ZAČETI Z ZAOKROŽANJEM KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ	42

**Naravi prijazno
kmetijstvo
ima na Krasu
in v Brkinih
bodočnost,
toda...**

DRŽAVA MORA SPREMENITI POLITIKO GOSPODARJENJA S KMETIJSKIMI ZEMLJIŠČI

Dušan Rebolj

Z leve na desno: Stojan Ščuka, mag. Miran Naglič, Uroš Slamnič, mag. Franc But, Dušan Rebolj in Marta Hrustel Majcen

In tako se je zgodila 8. junija 2001 v zgornji dvorani prenovljenega Kvadratnega stolpa v Štanjelu okrogla miza revije Kras in Občine Komen o naravi prijaznem kmetovanju na kraškem prostoru, ki jo je izdajatelj Krasa naročilo Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Kar 57 kmetijskih strokovnjakov, vinogradnikov, kmetovalcev, živinorejcev, sadjarjev in drugih kmetijskih pridelovalcev ter državnih funkcionarjev pa tudi nekaj predstavnikov različnih interesnih skupin ter društva je ocenilo sedanje razmere v kmetijstvu na kraškem prostoru. Soglasno so ugotovili, da bo nujno treba spremeniti politiko gospodarjenja s kmetijskimi zemljišči, da jih bo mogoče združevati in zaokroževati ter s tem zagotavljati gospodarno kmetijsko pridelavo, prirejo in predelavo. To ne le zaradi izjemno težkih razmer za kmetovanje na Krasu in v njegovi okolici, marveč tudi zato, ker z zatonom kmetijstva in še posebej živinoreje na tem prostoru grozi popolna degradacija, izginotje kraške kulturne krajine ter s tem tudi bistveno zmanjšanje turistične zanimivosti kraškega prostora. Prostor Krasa in Brkinov se namreč nezadržno zarašča. S tem izgublja svojo tipično podobo in privlačnost. Gmajna in nekultiviran gozd, ki prodirata na nekdanje obdelane kmetijske površine, pa ne nudita pogojev za nikakršno donosno dejavnost, ki bi zagotavljala ljudem redno delo, delovna mesta in primeren zaslužek.

Osem uvodničarjev...

Po uvodnem nagovoru župana Občine Komen **Uroša Slamiča** je o naravi prijaznem kmetovanju na kraškem prostoru v luči vstopanja Slovenije v Evropsko skupnost spregovoril minister za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano mag. **Franc But**. Za njim je vodja Oddelka za svetovanje v rastlinski pridelavi s Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije mag. **Miran Naglič** utemeljil, zakaj je na kraškem prostoru perspektivno ekološko kmetovanje - zlasti kot dopolnilna dejavnost. Štirje strokovnjaki Kmetijske svetovalne službe Sežana so poročali, kako se sedaj razvija kmetijstvo na Krasu in v Brkinih - **Majda Brdnik** o uspešnem razvoju vinogradništva in vinarstva; **Milena Štolfa** o vse večjem uveljavljanju pridelovanja poljščin v poljedelstvu, pri čemer že prodira med kmetovalce zavest o pomenu in bodočnosti naravi prijaznega kmetovanja; **Aleks Dariz** o hitro razvijajočem se sadjarstvu, zlasti na južnem robu Krasa in v Brkinih, in **Ida Štoka** o vidnem usihanju živinoreje, posledica česar sta opuščanje obdelovanja kmetijskih površin in hitro zaraščanje pokrajine. Podpredsednica Kmetijsko gozdarske zbornice **Andreja Krt** je sklenila uvodni del omizja s ključno ugotovitvijo, kako majhnost in razdrobljenost kmetijskih posesti otežkoča ekonomsko rast kmetij. Hkrati se je zavzela za združitev vseh kmetijskih pridelovalcev in

proizvajalcev s Krasa in njegove okolice pod skupno blagovno znamko "Pridelano, proizvedeno, predelano na Krasu".

... in šestnajst razpravljalcev ter sklepne ugotovitve

Šestnajst razpravljalcev je z različnih zornih kotov, odvisno od njihovega poklica in izkušenj, osvetlilo nezadovoljivo razvito kmetijstvo na kraškem prostoru. Ker so vse njihove razprave objavljene v nadaljevanju te izdaje revije Kras, tu predstavljam njihova imena po zaporedju udeležbe v razpravi: državna podsekretarka v Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano **Marta Hrustel Majcen**, prof. dr. **Ivan Kreft** z Oddelka za agronomijo Biotehniške fakultete v Ljubljani, gastronom in lastnik Pensiona in restavracije **Boris Lieber** iz Srednjih Gameljn, tajnik Kmečke zveze iz Trsta **Edi Bukavec**, predsednik koprške območne enote Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije **Jože Horvat** iz Gažona pri Koprju, župan Občine Miren-Kostanjevica **Zlatko Martin Marušič** iz Kostanjevice, predsednik Čebelarkega društva Sežana **Ivan Atelšek** iz Povirja, vodja Oddelka za agroživilsko kemijo v Kmetijsko veterinarskem zavodu v Novi Gorici enolog dr. **Miran Vodopivec**, vodja Pharejevega Pilotnega projekta Kras in vodja regionalne pisarne Agencije RS za regionalni razvoj v Štanjelu **Tatjana Renner**, arheolog z Uprave RS za kulturno dediščino v Ljubljani **Davorin Vuga**, specialist za ekonomiko v Kmetijsko veterinarskem zavodu v Koprju **Miran Sotlar**, direktorica Kmetijsko veterinarskega zavoda v Novi Gorici mag. **Darinka Blažica**, rejec drobnice **Milivoj Božeglav** iz Štorij, narodoslovec **Radivoj Humar** iz Bilj in direktor Kmetijske zadruge VINAKRAS Sežana **Vojan Škrk**.

Ključne ugotovitve in predloge uvodnih sporočil ter razprave je povzel vodja Kmetijske svetovalne službe Primorske **Stojan Ščuka** iz Nove Gorice in v sklepnih stav-

kih v imenu vseh udeležencev omizja priporočil ministru mag. Francu Butu, naj Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano oziroma država spodbudi nujne spremembe v politiki gospodarjenja s kmetijskimi zemljišči ter na Krasu ustanovi pilotsko, se pravi poskusno enoto za gospodarjenje s kmetijskimi zemljišči. Piko na i k sklepnim ugotovitvam pa je dodal mag. **Franc But**, ko je med dvema možnostima, ki se obetata kraškemu prostoru, odgovoril: „Podpiram vse, kar pomeni napredek. Imamo samo dve možnosti: Ali čakati in dopustiti, da se Kras zaraste do neobvladljivih razsežnosti, kar bo kmetijstvo na tem prostoru povsem onemogočilo, ali pa uresničiti v razpravi predlagane korenite pozitivne posege, s katerimi se strinjam! In soglašam, naj se na Krasu poskusno preveri, kakšne rezultate bi dalo uresničevanje spremenjene politike gospodarjenja s kmetijskimi zemljišči!“

Okrogla miza posneta tudi na video kaseti!

Okroglo mizo revije Kras o naravi prijaznem kmetovanju na kraškem prostoru je naročilo Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. V njeni izvedbi sta sodelovali Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije in

Članice Društva kmetič sežanske regije so ponudile pester izbor kraških jedi.

Kmetijska svetovalna služba Primorske z enoto v Sežani. **Televizijska družba VI-TEL iz Dornberka** je ves pogovor posnela na magnetofonski trak in naredila njen video posnetek, ki ga je mogoče naročiti v uredništvu revije Kras. Ta izdaja revije Kras pa je natisnjena v povečani nakladi, tako da jo bodo prejela tudi kmetijska gospodarstva s Krasa in iz Brkinov.

Pestra ponudba jedi in pijač, pridelanih na Krasu in v Brkinih

Med okroglo mizo so se v pritličju in prvem nadstropju Kvadratnega stolpa predstavili s svojo dejavnostjo in svojimi izdelki: **Čebelarstvo društvo Sežana**, **Društvo kmetič sežanske regije**, **Društvo kmetij odprtih vrat „Fraska“**, **Društvo rejcev drobnice s Krasa**, **Društvo vinogradnikov in vinarjev Krasa in sadjar Damjan Marsič iz Slop pri Kozini**. Pokazali in v pokušino so ponudili pestro izbiro pridelane, prirejene in narejene hrane, vin in pijač, ki v veliki meri sestavljajo in predstavljajo značilno kraško kulinariko. Z izbornim kraškim kosilom za udeležence omizja se je izkazala **družina Mahorčič v gostilni Zoro v Štanjelu**. Kraški pršut in druge suhomesnate dobrote je ponudila **Pršutarna Lokve, Kraljeve mesnine, d.d., Ljubljana**. Za pestro izbiro kruha in potic je poskrbela **pekarna Kras iz Gorjanskega**. Čebelarstvo društvo Sežana, Društvo kmetič sežanske regije, Društvo rejcev drobnice s Krasa in sadjarja Damjana Marsiča je revija Kras predstavila v 45. številki, ki je bila pripravljena za okroglo mizo. Društvo kmetij odprtih vrat „Fraska“, Društvo vinogradnikov in vinarjev Krasa, družina Mahorčič in njihovo gostilno Zoro v Štanjelu, Pršutarno Lokve, Kraljeve mesnine, d.d., Ljubljana ter družino Frankič in njihovo pekarno Kras v Gorjanskem pa bo revija Kras predstavila v eni izmed naslednjih izdaj.

Dušan Rebolj, publicist – ustanovitelj in izdajatelj revije Kras

Dobrodošlica udeležencem omizja

KMETIJSTVO

JE EDEN IZMED RAZVOJNIH STEBROV OBČINE KOMEN

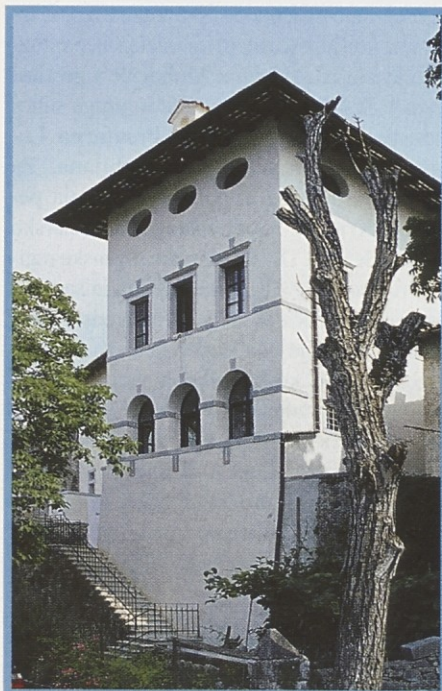
Uroš Slamič

Spoštovani minister mag. Franci But, spoštovani udeleženci okrogle mize z naslovom "Naravi prijazno kmetovanje na kraškem prostoru"! V veliko veselje mi je, da vas lahko v imenu Občine Komen pozdravim tukaj, v Štanjelu, že drugič skupaj z glavnimi nosilci in organizatorji današnjega omizja, to je z izdajatelji revije Kras! Priznati moram, da so že dosednji rezultati prve okrogle mize o možnostih za prenovo in revitalizacijo Štanjela pred poldrugim letom v mnogočem presigli naša pričakovanja in eden izmed dokazov za to je tudi ta prenovljeni Kvadratni stolp zgornjega grajskega palacija, v katerem smo se zbrali za tem omizjem. Zato sem prepričan, da tudi današnja okrogla miza ne bo zaostala za rezultati omenjene.

Kras z Brkini je prostor, na katerem je za naravi prijazno kmetovanje veliko možnosti.

Prenovljeni Kvadratni stolp v Štanjelu, v katerem je bila okrogla miza.

Današnja okrogla miza je, kot je povedal že izdajatelj revije Kras Dušan Rebolj, prav v prenovljenem Kvadratnem stolpu, ki ga bodo zasedali razvojno naravnani programi in dejavnosti, pomembni za širši prostor. Obenem bo ta objekt služil tudi takšnim srečanjem, kot je današnje, in s tem prispeval k boljšemu pretoku idej, mnenj in pogledov ter nudil tudi možnosti za konkretizacijo posameznih načrtov...

Seveda ni naključje, da ta objekt odpiramo in predajamo njegovim namenom brez kakšnega posebnega pompa, ampak ga odpiramo povsem delavno in z vsebinsko izredno zanimivo temo - s kmetijstvom, ki mu v naši občini namenimo posebno mesto in poskušamo kar se da podpirati prizadevanja naših občanov za uveljavitev naravi prijaznega kmetijstva. Prav kmetijska dejavnost naj bi bila namreč eden izmed glavnih stebrov razvoja naše širše lokalne skupnosti.

Današnja tema - naravi prijazno kmetovanje na kraškem prostoru - zavzema posebno mesto v razvojni viziji tega prostora. Zato smo se na Občini Komen brez kakršnih koli oklevanj odzvali povabilu revije Kras, da kot soorganizatorji sodelujemo pri pripravi in izvedbi današnjega delovnega srečanja. In mislim, da smo imeli tudi pri izbiri termina za to omizje srečno roko; ne le zaradi vremene, ampak tudi zaradi tega, saj v bližnji in daljnji okolici po Evropi grozijo razne bolezni, bolj ali manj nore, ki so odločno opozorilo, kako so nekateri načini pridelave, priraje in proizvodnje hrane skrajno vprašljivi. Ti dogodki so nas spodbudili, da se moramo ponovno zazreti v skrinjo kmečkega umovanja naših nonotov in naših non. Seveda, s pogledom in z izkušnjami skozi prizmo novih znanj in vedenj ter z opozorilom, da tega ne smemo zlorabljeni in se postavljati kot vsemogočniki nad naravo, saj ta

vendarle deluje po svojih zakonih, ki jih kljub našemu velikemu vedenju še ne obvladamo. In jih, hvala Bogu, tudi nikoli ne bomo! Zato je pomembno, da ponudimo kraškemu človeku tudi v luči novih razmer obetavne in sprejemljive usmeritve in da pričnemo dogovorjene zadeve uresničevati.

Kmetijstvo je v svetovnem merilu že na prelomnici. Ukvarja se z veliko dilemami. Kmetijstvo že dolgo ni več samo pridelovanje hrane; je tudi pomemben oblikovalec kulture, zato na tem mestu posebej izpostavljam kraško krajino, za katero lahko rečemo, da je tudi zaradi opuščanja kmetijstva vse prej kot kulturna. Seveda pa ne gre prezrteti tudi ekonomskih razsežnosti kmetijske dejavnosti. Prav zaradi te širine je kmetijstvo tako pomembna panoga. In prav zaradi vsega tega smo se vsi skupaj zbrali za

tem omizjem, ki bo gotovo dalo marsikateri odgovor in hkrati zastavilo dodatna vprašanja ter nas spodbudilo, da vsak po svojih zmožnostih pripomoremo, da postane naravi prijazno kmetovanje na Krasu vsakdanja dejavnost. Sam vidim prav v naravi prijaznem kmetovanju veliko, še ne izkoriščeno priložnost Krasa!

Spoštovani, dovolite mi, da se vam za udeležbo za tem omizjem in za vaše prispevke v pogovoru že sedaj zahvalim! Posebej se zahvaljujem ministru Francu Butu, ki je v kratkem času že drugič naš gost in ki že s tem izkazuje posebno skrb za ta prostor, pa tudi, da si je vzel dragocen čas za to okroglo mizo in ji bo dal s svojim sodelovanjem, z uvodnim nagovorom in s pričakovano razpravo ter odgovori na vprašanja udeležencev posebno težo! Hvala tudi vsem sodelu-

jočim! In, seveda, glavnim organizatorjem - reviji Kras in njeni izdajateljici, družbi Mediacarso, ali kar družini Rebolj, ki ji izrekam tudi tukaj javno zahvalo za njihovo delo, ki ga opravljajo za naš Kras in s katerim Kras bogatijo! Seveda pa velja ta zahvala tudi vsem ostalim soorganizatorjem tega omizja in vseh spremljajočih dogodkov!

Lep in prijeten dan želim; jutro je že prijetno! Obenem pa se opravičujem, če ta prostor v Kvadratnem stolpu danes še ne nudi vsega pričakovanega udobja. A sem prepričan, da boste to znali sprejeti z razumevanjem!

Uroš Slamič, uni.inž. radiologije - župan Občine Komen

Pogovor med odmorom. Prvi z leve župan Občine Komen Uroš Slamič, drugi z desne minister mag. Franc But.

Predsednik Društva rejcev drobnice s Krasa Evgen Gerželj ponuja sir.

KRAŠKI PROSTOR

LAHKO PRIDOBI NA TRŽIŠČU EVROPSKE UNIJE

Naravi prijazno kmetovanje na kraškem prostoru v luči vstopanja Slovenije v Evropsko unijo

Franc But

Hvala organizatorjem oziroma soorganizatorjem za pobudo, da skupaj pripravimo današnje omizje in da spregovorim omizju za uvod! Pozdravljam komenskega župana, kolega gospoda Uroša Slamiča, in vse tukaj prisotne - od Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije in Kmetijske svetovalne službe do vseh ostalih; predvsem tistih, ki se na kraškem prostoru ukvarjate s kmetijstvom in ki od njega tudi poskušate živeti in preživeti!

Najprej je treba povedati nekaj dejstev..! Kras v nekem smislu kot kombinacija kulturne krajine, kmetovanja in sobivanja izgublja del svoje identitete; se namreč zarašča bolj kot katerikoli drugi predel Slovenije. S tem se spreminja tudi njegova mikroklima, kar utegne slabo vplivati na tiste kmetijske panoge, ki so tod še razvite ali v razvoju - predvsem na vinogradništvo in sadjarstvo. Z zaraščanjem pa se, praviloma, širijo tudi divje živali v neustreznih razmerjih, ki so zunaj konteksta in zmogljivosti tega prostora. In če se soočamo z dejstvom, da kraški prostor škodljivo in nevarno spreminja svojo podobo, je seveda naš namen in namen vseh tistih, ki tukaj živite ali delate za ta prostor ali želite zanj nekaj storiti, iskati rešitve, da izoblikujemo, zapišemo in začnemo uresničevati najboljšo možno razvojno strategijo tega prostora.

Prednosti in slabosti, priložnosti in nevarnosti kraškega prostora

Podobno kot pri vseh drugih stvareh lahko dobimo precej odgovorov, če naredimo analizo prednosti in slabosti, priložnosti in nevarnosti kraškega prostora...

Zagotovo je velika prednost tega prostora, da je vedno bolj "in", kar pomeni, da postaja Kras kljub vsem svojim težavam in naravnim danostim modern, zaželen, iskan in da zato v slovenskem prostoru pridobiva na svojem pomenu. Nesporno je prednost Krasa tudi to, da je še vedno dokaj neokrnjen predel slovenskega prostora in slovenske narave, da je izjemno naravno in arhitektonsko bogat, da je v bližini prostora

Evropske unije. Slabost Krasa pa je poleg njegovega zaraščanja izjemna razdrobljenost kmetijskih posesti, kakršno je mogoče ugotoviti le malokje drugod v Sloveniji. In posledica tega je, vsaj po razpoložljivih podatkih, da se tod premalo mlajših ljudi odloča za kmetovanje oziroma za nadaljevanje kmetovanja. V veliki meri tudi zaradi slabe državne zemljiške politike, ki še kar dopušča, da se kmetijske in gozdne posesti delijo in drobijo, namesto da bi se spodbujalo in zagotavljalo nasprotne procese - združevanje in zaokroževanje kmetijskih posesti, primernih za kmetijsko pridelavo in prirejo oziroma proizvodnjo.

So pa tudi številne priložnosti in hkrati nevarnosti, ki jih ima kraški prostor oziroma mu pretijo! Zagotovo štejem med priložnosti velike možnosti za sonaravne oblike kmetovanja na tem prostoru, o čemer bomo predvsem danes govorili, pa možnosti za sobivanje in združevanje kmetijskih aktivnosti, ki so kolikor je mogoče naravi prijazne, z drugimi gospodarskimi dejavnostmi, v tako imenovanih programih ekonomske diverzifikacije v povezavi s turizmom ter z drugimi ekonomskimi dejavnostmi... Med nevarnostmi pa moram omeniti poleg tistega, kar logično lahko povzamemo iz slabosti tega prostora, še dejstvo, da bližina meje in lepota te pokrajine v bodoče lahko - morda - po vstopu Slovenije v Evropsko unijo spodbudi tudi postopno odtujevanje tega prostora slovenski nacionalni biti. Mislim na nevarnost, da bi pomemben del ali vsaj določen del zemljišč kraškega prostora postopno kupili povpraševalci po zemljiščih iz držav prostora Evropske unije. To je neizpodbitno mogoče in tej nevarnosti ne moremo oporekati, lahko pa jo z uspešnim ekonomskim razvojem kraškega prostora in s krepitvijo gospodarske moči in gospodarkega položaja njegovega prebivalstva bis-

tveno zmanjšamo in potisnemo na obrobje.

Zato je prvi korak k vedenju, kje smo v tem prostoru, s čim razpolagamo, kaj imamo, česa se je treba z neko distanco bati, se temu izogniti, izbor pravih rešitev, ki morajo biti zajete v naši nacionalni in območni strategiji. Pri upoštevanju, da kraški prostor torej zelo veliko nudi, da razpolaga z velikim bogastvom, da ima številne prednosti, a tudi slabosti, priložnosti in nevarnosti, mora ta prostor oziroma njegovo prebivalstvo povedati, izraziti, kaj je njegova razvojna perspektiva, bodočnost! To pomeni, da mora ta prostor oziroma njegovo prebivalstvo izoblikovati svoj koncept in program razvoja ter strategijo za njegovo uresničitev ter v njem izraziti, kje in na kakšen način vidi svojo priložnost za preživetje. V Sloveniji smo - praviloma - namreč še vedno nekako okuženi z mnenjem ali pričakovanjem,

da je država tista, ki pove, kako se bo nekaj razvijalo in da se morajo v koncept tega vsi vključevati ter vključiti. To res še velja za tržno cenovno politiko v kmetijstvu, za skupne tržne ureditve in za vse, kar je s tem povezano, za zemljiško politiko in podobno. Nikakor pa to ne velja za rešitve v okvirih programa za razvoj podeželja, v katerem zagotovo v določenem delu spadajo tudi programi okoljske kmetijske naravnosti. V teh okvirih je, namreč, zelo zaželeno - za programe o razvoju podeželja pa praktično nujno - da se iz naslova strateških usmeritev in videnja razvoja ter razvojnih perspektiv prostora vse to vgrajuje v celoviti program razvoja na nacionalni ravni. Kajti samo na tak način je lahko potem smiselno in upravičeno tudi njihovo financiranje in sofinanciranje. Samo tako tudi daje zdrave rezultate.

Pogled na del udeležencev omizja, ki je 8. junija 2001 razpravljalo o nadaljnjem razvoju kmetijstva na kraškem prostoru.

Potreba po soočenju lokalnega oziroma regionalnega interesa z interesom države

Zato menim, da je treba najrazličnejše ideje in številne lokalne iniciative kraškega prostora zaokrožiti ter jih na nek način vključiti v dober razvojni pogled tega prostora. Le z njim se lahko potem ta prostor pojavi pred državo v tistem delu, v katerem govorimo o razvoju podeželja, o razvoju infrastrukture in o vključevanju tistega, kar je osnovna državna kmetijska politika tega prostora. In ti dve smeri si morata obvezno priti naproti, se soočiti in uskladiti!

UVODNA SPOROČILA

Udeleženci okrogle mize med odmorom...
Z izbranimi vini sta se predstavila vinogradnika
in vinarja zakonca Jazbec.

Če bomo tako ravnali, bomo v bistvu sledili novemu konceptu, tako imenovani novi ekonomiji na podeželju - v kontekstu tega omizja torej na kraškem prostoru - ker je to prvenstveno in najbolj nujno. To je namreč nov način pristopanja k razvoju in tudi k finančnim podporam razvitega dela Evropske unije, ki se postopoma po vseh katastrofah, kakršne doživlja zahodna Evropa prav zadnje mesece zaradi marsikje napačnih pristopov v intenzivnosti pridelave, prireje in proizvodnje, z njimi sooča kot z možnostjo, kot z alternativo, kot z odgovorom.

Prišli smo, torej, do spoznanja, da se mora lokalni interes - regionalni interes Krasa kot nekega posebnega prostora, neke posebne zaokrožene celote - soočiti z njegovo razvojno priložnostjo v nacionalnem okviru. In prepričan sem, da je država tisti drugi del, ki ponudi in nudi ter daje možnosti, soočiti se z lokalnim prostorom. Zato je tako soočenje bistveno lažje in bolj enostavno...

In, preden preidem na drugi, povsem konkretni del svojega uvoda v to omizje, naj dodam še eno misel!

Zelo pogosto vedo ljudje v nekem prostoru veliko povedati o številnih problemih in težavah, a nimajo zanje odgovorov in rešitev, kako jih odpraviti, kako jim biti kos. Za kraški prostor pa moram reči, da je ena izmed redkih izjem. Čeprav je verjetno prav tu, na Krasu, nakopičenih največ problemov, je tod zelo veliko gibanj, prizadevanj in razmišljanj ter opozarjanj in tudi predlogov, kako in na kakšen način je probleme mogoče razrešiti ter jih videti uresničljive za drugačne, boljše perspektive. To dokazuje tudi to omizje, za katerim stojijo izdajatelji revije Kras s svojim prepričljivim večletnim prizadevanjem za pravilno vrednotenje Krasa in kraškega prostora ter za njegovo uveljavitev v nacionalnem in širšem, evropskem smislu!

Sedaj pa o treh sklopih, s katerimi lahko pride naproti tudi kraškemu prostoru država za ohranitev njegovega kmetovanja, ki naj bo naravi prijazno!

Prvi sklop - vprašanje o zemljiški politiki in o urejanju prostora

Prvi sklop je zagotovo temeljni pogoj za vse ostalo. To je **vprašanje o zemljiški politiki in o urejanju prostora**. Pri številnih programih, ki jih v kontekstu naravi prijaznega kmetovanja na kraškem prostoru država nudi in ga bo - prepričan sem - nudila vse več, je tako imenovani kmetijski okoljski program, za katerega učinkovito uveljavljanje na kraškem prostoru je odgovor na vprašanje, kako rešiti in urediti zemljiško politiko in urejanje prostora?

Neizpodbitno je, da nobene resne naravi prijazno usmerjene živinorejske dejavnosti, vezane na gibanje in pašo živali v kraškem prostoru in tudi drugod, ni mogoče zastaviti pri sedanjih popolni razparceliziranosti prostora! V Sloveniji - tako kaže - je lastniška pravica postala taka vrednota, da nima prav nobene omejitve. V vsakdanji praksi je to prišlo celo tako daleč, da lahko nekdo vidi lastnino svoje zemlje kot neizpodbitno dejstvo, ki bi jo lahko v naslednji generaciji razdelil svojim potomcem, država pa bi kršila demokracijo, če bi zoper takšno nadaljnje drobljenje kmetijskih in gozdnih posesti karkoli storila. To ne glede na to, da je takšno vrednotenje lastniške pravice zelo zelo daleč od kakršnega koli moderne, sodobnega dojemanja demokracije in lastništva.

Zato mora država definitivno, torej dokončno zaustaviti delitev kmetijskih in gozdnih zemljišč, kajti posledica take delitve je nadaljnje zmanjševanje števila lastnikov zemljišč, ki so še primerna za kmetijsko rabo. Če država tega ne bo hitro storila, se bo naraščanje števila lastnikov kmetijskih in gozdnih zemljišč še nadaljevalo, število aktivnih kmetov pa se bo še naprej katastrofalno zmanjševalo! V Sloveniji je že sedaj namreč 165.000 lastnikov kmetijskih zemljišč. In njihovo število se še povečuje, saj se vsakomur, ki je opustil kmetovanje, zdi, da je njegova pravica razdeliti svojo posest potomcem, ki pa zagotovo - razen svetlih izjem - ne bodo nič kmetovali. Hkrati pa v naši državi število aktivnih kmetov pada, tako da jih je sedaj samo še kakšnih 60 do 65 tisoč. Nič več!

Da bi bili problemu kos in da bi takšno neugodno stanje spremenili, je treba

nemudoma narediti naslednje tri korenite posege.

Prvič: Neobdelano kmetijsko zemljišče, ki bi iz opravičljivih vzrokov lahko bilo obdelano pri drugačni kmetijski politiki in v drugačnih tržnih razmerah, mora postati za lastnika breme. To pomeni, da mora država neobdelovano zemljišče obdavčiti; tako, da bo lastniku pri taki davčni politiki velika olajšava, če da svoje zemljišče nekemu v najem ali pa to zemljišče kako drugače uporablja.

Drugič: V tem kontekstu mora država poostriži zakonodajo na področju dedovanja. To naj ne bi pomenilo poseganja v pravice državljanov, ampak bi pomenilo le, da se možnosti za nadaljnje drobljenje kmetijskih in gozdnih posesti nepreklicno onemogoči.

Tretjič: Zelo pomembno je tudi preusmeriti in usposobiti državni Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov. Za to bi morali po končanem krogu sedanjega spreminjanja ustreznega zakona (ta je sedaj - žal - v tretjem branju in ga ni ni več mogoče vsebinsko spremeniti, pa ga je zato treba čim prej sprejeti) takoj vložiti novo zahtevo za njegovo spremembo, ki naj omogoči Skladu kmetijskih zemljišč in gozdov postati najemomajalec in najemodajalec zasebnih kmetijskih zemljišč in gozdov. S tem naj bi Sklad postal aktivni delujoči člen v prostoru. To pomeni, da bi imel Sklad možnost, če kdo to želi, preprosto vzeti v večletni zakup zasebnikovo kmetijsko zemljišče ali gozd, ki ga lastnik ne obdeluje oziroma ne izkorišča v njegovi prvobitni funkciji, ter dati tako zemljišče v zaokroženih oblikah v najem tistemu ali tistim, ki imajo za obdelovanje zemljišča oziroma zemljišč interes...

Vse to pa mora, seveda, izpeljati država!

Drugi sklop - kmetijsko okoljski program države

Drugi sklop je tako imenovani **kmetijsko okoljski program države**, ki se je začel letos... Ta je v celoti usmerjen v naravi bolj prijazno kmetovanje in ta program predstavlja perspektivo tudi za kraški prostor. Letos, za začetek, obsega nekaj manj kot dve milijardi slovenskih tolarjev, prepričan pa sem, da bo v letu 2002 po finančnem

obsegu najmanj podvojen ali celo potrójen, ker je to pametna, smiselna in logična usmeritev kmetovanja v Sloveniji, ki nima nikakršnih možnosti v masovni kmetijski pridelavi, prireji in proizvodnji, posebej pa nima nikakršne take možnosti kraški prostor.

Z menoj je za tem omizjem državna podsreketarka kolegica Marta Hrustel Majcen, ki vodi sektor za sonaravno kmetijstvo na Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Je med ključnimi soavtorji kmetijskega okoljskega programa ter njegova koordinatorica. Zato pričakujem, da me bo v razpravi dopolnila!

Opozoriti namreč moram, da je za kraški prostor mogoče iz leta v leto pričakovati več gmotnih spodbud države, da se tod zaustavi opuščanje kmetovanja. Mislim na ukrepe za preprečevanje zaraščanja! Prvič jih je mogoče uveljavljati letos, v naslednjih letih pa jih bomo tudi širili. Menimo namreč, da bi moral biti kraški prostor v celoti usmerjen v ekološko rejo živine ali v integrirano rejo živine, to je v različne stopnje sonaravne reje živali. Prvič zato, ker živali s kraškega prostora - preprosto povedano - izginjajo; drugič zato, ker ta naravni prostor dobesedno nudi in ponuja tako obliko živinoreje; in tretjič zato, ker je na ta način mogoče iz kmetijsko okoljskega programa pridobiti dodatna sredstva v obliki plačil države in ker je mogoče k osnovnemu plačilu na hektar dobiti, recimo v primeru omenjene usmeritve, že letos dodatnih 40.000 SIT na hektar površine za travnike ter dodatnih 20.000 SIT na hektar površine za pašnike.

Menim, da je to izjemna priložnost. Še zlasti, ker bo od leta 2002 kmetijsko okoljski program petletni program. To namreč pomeni, da bodo tisti, ki se bodo odločili sodelovati v kmetijsko okoljskem programu, sklenili z državo petletno pogodbo. V njej se bo država zavezala, da bo pogodbeniku pet let plačevala najmanj toliko, kot bo določeno v pogodbi; pogodbenik, ki se bo odločil za sodelovanje v kmetijskem okoljskem programu, pa se bo zavezal, da bo pet let opravljaj najmanj tiste kmetijske aktivnosti, ki so zajete v kmetijskem okoljskem programu.

Na kraškem prostoru menim, da je v okviru kmetijskega okoljskega programa sedaj največja možnost predvsem za drobnico, enako tudi za goveje živali - predvsem za prirejo krav dojilj. Seveda pa še enkrat poudarjam, da za vse to ni nikakršne možnosti brez poprejšnje ureditve zemljiškega stanja:

UVODNA SPOROČILA

da se, torej, najprej pride do dogovora z lastniki, ki kmetijskih zemljišč ne obdelujejo, naj bi jih dali v najem rejcem drobnice oziroma krav dojilj! Seveda pa je smiselno vse to kombinirati še s programom za mlade kmete... To pomeni, da pomaga država tistega, ki bi se odločil za kmetijsko okoljski program kmetovanja, investicijsko usposobiti v okviru Sapardovega programa za mlade kmete, ki prihaja k nam iz Evropske unije.

Enako se lahko tudi vinograde in tudi sadovnjake, ki že tradicionalno tvorijo pomemben del kmetijske dejavnosti na kraškem prostoru, smiselno vključujejo v ekološko vinogradništvo ali vsaj v integrirano vinogradništvo oziroma sadjarstvo, saj Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano širi svoja plačila tudi za te namene. (Tretjega avgusta 2001 je bil v Uradnem listu R Slovenije št. 63-64 objavljen razpis za obnovo vinogradov in sadovnjakov oziroma trajnih nasadov! - op. uredništva).

Prihodnje leto bo za kraški prostor aktualnih še nekaj ukrepov. To so dodatna plačila za izkoriščanje travnikov v primeru nagiba - kar pomeni košnjo strmih travnikov, ukrep za rejo avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali in ukrep za pridelovanje kmetijskih rastlin... Mogoče se to zdi komu kot utopija, toda Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano uvaja tudi podpore za tradicionalne kulture, kot so ajda, pira in številne druge poljščine, ki so v Sloveniji povsem opuščene, morajo pa ponovno dobiti svoje mesto v kmetijskem kolobarju.

Prihodnje leto bomo pričeli tudi z dodatnimi plačili države kmetijsko okoljskemu programu za travnike in pašnike, ki se jih kombinira z varovanjem posebnih vrst ptic. Take programe uvajajo v evropskem prostoru zelo skrbno in zavzeto, tako da prostor z njimi tudi živi! To je smiselno in logično prvenstveno ali posebej v prostorih krajskih ali drugačnih parkov, kjer - na primer - v Parku Škocjanske jame - že letos lahko tisti, ki se odločijo za kmetijsko okoljski program, uveljavljajo dodatnih petnajst odstotkov doplačila k osnovnim plačilom. In takšna praksa doplačil bo v rabi tudi nasled-

nja leta, saj je to tudi ena izmed usmeritev države, s katerimi naj bi omejitve - ki jih prinaša razglasitev določenega prostora za varovano območje, na primer za park - uveljavljali postopno tudi kot določeno prednost.

Tretji sklop - ekonomska diverzifikacija

In za konec še tretji sklop! To pa je **ekonomska diverzifikacija**, skupek podpor ukrepom, ki prihajajo s programom Sapard Evropske unije. Temu programu pripisujemo velik pomen tudi v proračunu Slovenije za leti 2002 in 2003 - ob kmetijsko okoljskem programu, to je v naslednjem proračunskem obdobju.

To so programi, v katerih se srečujejo in povezujejo kmetijske in nekmetijske dejavnosti. V njih se povezujejo turizem in katerekoli druge gospodarske dejavnosti, primerne kraškemu prostoru in ki so v kontekstu naravi prijaznega kmetovanja vezane tudi na ohranitev kraške kulturne krajine... Ti programi pod enakimi pogoji, kot je podpora mladim kmetom s programom Sapard, prinašajo 45-odstotni delež nepovratnega vložka. Podpirajo pa tudi nekmetijske dejavnosti ali obkmetijske dejavnosti, če so v kontekstu razvoja prostora v smislu turizma ali katere izmed drugih aktivnosti, ki bodo kraški prostor naredile še bolj atraktiven, hkrati pa ga ohranile v svoji prvobitnosti in enkratnosti. In - seveda - da bo ta prostor od tega tudi živel in preživel. Tako in drugače - ekonomsko in ekološko, torej celovito!

Nazaj k izhodišču...

In tu se vračam k izhodišču, s katerim sem začel!

Vse povedano je, seveda, možno in uresničljivo, če ima tudi sam prostor - v našem primeru kraški prostor - jasno razvoj-

no vizijo, perspektivo, pogled. Vedeti moramo, da kraški prostor z vstopanjem Republike Slovenije v prostor Evropske unije dobiva hkrati veliko priložnost in novo nevarnost, na kar sem opozoril na začetku. Ta prostor lahko ponovno pridobi v kmetijskem smislu svoje nekdanje naravno zaledje, to je Tržaško in Goriško, ta prostor lahko računa na svoje nove trge, ta prostor lahko tudi ekonomsko dobi in pridobi, če bo prišel na tržišče Evropske unije z visoko kakovostnimi storitvami in proizvodi, ustrezno označenimi, poimenovanimi, pod skupno prepoznavno blagovno znamko! Tudi to so, namreč, koraki, ki lahko pripomorejo h celovitejšemu, bolj perspektivnemu gledanju na prihodnost tega prostora...

So pa, seveda, tudi nevarnosti, ki pretijo temu prostoru! V nacionalnem smislu utegnejo pomeniti določeno težavo, toda mislim, da ta pretinja ni noben razlog, zaradi katerega ne bi z določeno perspektivo podpirali Slovenije, da ponovno pridobi svoje naravno zaledje v trgovinskem smislu, pa tudi, da slovenska manjšina na italijanski strani pridobi bolj naravno zavezništvo oziroma močnejšo povezavo s svojim matičnim narodom in oprtost nanj.

Za konec naj dodam, da bi morali začeti še bolj izkoriščati priložnosti, ki jih dajejo ne samo programi države za spodbujanje in olajševanje kmetovanja na kraškem prostoru, ampak tudi programi za čezmejno sodelovanje kraškega prostora. Tu je, namreč, neizmerno veliko možnosti za sobivanje slovensko govoreče manjšine na italijanski strani meje in prebivalstva kraškega prostora tostran meje. Čim bolj čvrste in razvite ekonomske povezave so nedvomno temelj širših nacionalnih interesov!

**Nove možnosti za kmetovanje
na Krasu in Brkinih**

EKOLOŠKO KMETOVANJE - KAJ JE TO?

Miran Naglič

Najprej lep pozdrav v imenu Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije in predvsem v imenu svetovalcev, svojih kolegov! Vidim namreč, da vas je precej tukaj... Tudi to zanimanje kaže, kako dejansko razmišljamo in delamo, da bi se tudi na kraškem prostoru odpirale nove perspektive v kmetijstvu. In prav zaradi tega se sedaj mogoče bolj kot s katerimi drugimi stvarmi ukvarjamo tudi z razvojem ekološkega kmetovanja.

Poročevalci omizja - z desne na levo: Andreja Krt, Marta Hrustel Majcen, Dušan Rebolj, Franc But, Miran Naglič in Stojan Štuka

Moj namen je spregovoriti nekaj o ekološkem kmetovanju. Vendar ne v smislu, kako kmetovati ter razlagati tehnološke postopke. Za to je že dovolj možnosti, saj naši kolegi svetovalci skrbijo za to zelo zavzeto, prirejajo tečaje in svetujejo - tudi posameznikom... Tokrat bi rad na nekaterih primerih iz drugih območij Slovenije pokazal, da je tudi na področju ekološkega kmetovanja možnost za tiste, ki se bodo zavestno odločili za tak način kmetovanja.

Ko govorim o ekološkem kmetovanju, seveda ne mislim zgolj na pridelavo, na prirejo, na predelavo. To poudarjam in bom še večkrat poudaril! Samo pridelati, prirediti postaja čedalje manjši problem. Ekološko pridelovati, prirejati se kmetovalec nauči v nekaj letih in tak način kmetovanja zanj ni več velik problem. Večji problem vidim, ker je nujno hkrati s pridelavo, s prirejo razmišljati tudi o predelavi oziroma o izdelavi, proizvodnji, da dosežemo neko

višjo stopnjo finalizacije kmetijskih proizvodov. In razmišljati je treba tudi o tem, kako pridelano, prirejeno, predelano in narejeno tržiti!

Prav na področju trženja menim, da je pri nas največja pomanjkljivost ali največja praznina. In zapolniti bi jo moral pomagati združni sistem, ki je sicer še v krizi, a se zadnje čase iz nje le pobira. Združni sistem, ki ima utečene poti za prodajo tradicionalne kmetijske pridelave, prireje in predelave ter proizvodnje, mora - ločeno od sedanje prodaje - tržiti tudi ekološko pridelano, prirejeno in predelano hrano ter organizirati njeno trženje, kajti ekološke pridelke dati v prodajno mrežo konvencionalnih kmetijskih pridelkov je popolnoma izgubljen dejanje. Za tak način svojega trženja ekološka pridelava nima nobenega smisla. Zato imam vedno, ko govorim o ekološkem kmetovanju in o ekološki pridelavi, v mislih vso verigo opravi do končnega potrošnika, torej tudi prodajo, ko ekološko pridelani pridelki pridejo do končnega potrošnika.

Tukaj posebej ne izpostavljam usmeritev kmetijske pridelave, prireje in predelave za Kras. Ne kaže namreč nobene izmed kmetijskih usmeritev, ki so tukaj doma, ki so tod še žive, vnaprej obsojati na to, da se je ne da vpeljati v ekološko kmetovanje. Potreben je le drugačen pristop. Odločiti se za ekološko kmetovanje - kdor se pač odloči - pomeni v okvirih takšnega kmetovanja iskati zase najboljše možnosti. Tudi ne mislim, da je ekološko kmetovanje nekakšna čarobna formula za Kras, za vsa nerazvita območja in še za kateri prostor v Sloveniji. Daleč od tega!

Ekološko kmetovanje je priložnost za obstanek desetine slovenskih kmetij

Ekološko kmetovanje je samo ena izmed možnosti kmetijskega gospodarstva za ustvarjanje pomembnega dela dohodkov, potrebnih za preživetje na kmetiji; še posebej na kraškem prostoru z velikimi omejevalnimi danostmi. Ekološko kmetovanje je bodočnost za določen delež slovenskih kmetij; v prihodnjih letih za kakšnih deset odstotkov. Sedaj je, namreč, od vseh kmetij pri nas nekaj manj kot odstotek usmerjenih v ekološko kmetovanje, a to, gledano v slovenskem merilu, ni tako malo.

Čeprav ekološko kmetovanje v Sloveniji razvijamo že nekaj časa, se je zakonodaja na tem področju razvijala počasi in sledila težnjam v praksi. Komaj sedaj je napočil trenutek, ko lahko rečemo, da so tudi po zakonski plati stvari že kar dobro urejene, pa je tudi zaradi tega šele zadnje čase mogoče vse skupaj usmerjati in voditi legalno... Zato je, če gledam tudi s tega zornega kota, omenjeni nepoln odstotek slovenskih kmetij, ki so se odločile za ekološko kmetovanje, kar lep dosežek tistih, ki so verjeli v naravi prijazno kmetovanje in videli v njem svojo bodočnost.

In kako velik bo ta delež čez nekaj let? Ocenili smo ga na kakšnih deset odstotkov, kar se zdi nekaterim zelo veliko, medtem ko pravijo drugi, da so možnosti celo večje... Menim, da je predvsem od nas samih odvisno, kako bomo zadevo peljali, in predvsem, kako bomo uspeli na trgu prodreti z ekološko pridelanimi kmetijskimi proizvodi.

Da ne bo nespোরазumov...

Povedati pa moram za uvod še nekaj o sonaravnem, ekološkem kmetovanju

Poljedelstvu na Krasu se obetajo nove možnosti, saj je ta prostor naravno zaledje urbanih centrov, kot so Gorica, Nova Gorica, Trst, Koper...
Fotografija: M. Štolfa

in o samih pojmih v zvezi s tem, o čemer se bomo za omizjem pogovarjali v strokovnem smislu!

Veliko pojmov, veliko izrazov se pojavlja, prevladujejo pa taki, ki pravijo, da Slovenija tako ali tako v veliki meri kmetuje tradicionalno, in to enačijo z ekološkim kmetovanjem... V tej trditvi je sicer zrno resnice, vendar taka trditev ne drži. Tradicionalno kmetovanje je pokazalo nekatere pomanjkljivosti. Ko govorimo o ekološkem kmetovanju v kontekstu sedanjega časa, pa govorimo tudi o novih metodah, o uporabi novih tehnoloških postopkov, ki so se razvili v zadnjih letih, in ne ostajamo pri ročnem delu in pri tradicionalnem obnašanju ljudi. Vse nove stvari, ki so uporabne tudi v siceršnjem, tradicionalnem kmetovanju, uporabljamo tudi v ekološkem kmetovanju. Seveda z jasno ločnico med tem, da ne smemo uporabljati nekaterih sintetičnih, kemičnih snovi v pridelavi, in pa predvsem, da skrbimo za pestrost pridelave na obratu. Prav pestrost pridelave loči ekološki obrat od drugih intenzivnih oblik kmetovanja. In tudi iz tega zornega kota sem izrekel trditev, da ne bi izločal nobene proizvodne usmeritve, ki je tukaj še domača, ki je tukaj še v rabi, ker želimo na ekoloških kmetijah širok spekter dejavnosti.

Velikokrat se uporablja tudi termin sonaravno kmetovanje in tudi naravi prijazno kmetovanje, kakor je naslov današnje

okrogle mize. Ekološko kmetovanje je ena izmed oblik sonaravnejše rabe prostora oziroma naravi prijazne rabe prostora. In ekološko kmetovanje je, kakor ga pojmujejo v Sloveniji po dogovoru leta 1995 na ravni kmetijske stroke - torej svetovalne službe, ljudi iz raziskovalne sfere in iz nevladnih organizacij - biodinamično kmetovanje, biološko kmetovanje, organsko kmetovanje in naravno kmetovanje. To so vse usmeritve, ki jih enakovredno razumemo s pojmom ekološko kmetovanje!

Že leta 1995 smo v ta namen začeli pripravljati brošurico Priporočila za ekološko kmetovanje in natisnjena je bila leta 1997. V njej smo postavili minimalne kriterije, najmanjši skupni imenovalec za ekološko kmetovanje v Sloveniji, ki naj povezuje na minimalni ravni vse omenjene kmetijske proizvodne usmeritve. Tako imajo iz tega zornega kota vse naštete oblike sonaravnega kmetovanja pred državo enake možnosti in enake pravice. Zato jih tudi posebej niti več ne omenjamo.

Poleg sonaravnega oziroma ekološkega kmetovanja se govori tudi o integrirani pridelavi. Integrirana pridelava je, seveda, naravi prijaznejša, saj v takšnem kmetovanju uporabljamo vsa dognanja znanosti, tehnologij in novih spoznanj na področju uporabe kemičnih sredstev; vse predvsem z namenom, da z boljšim znanjem pridelovalec uporablja taka sredstva skrajno racional-

no. Integrirana pridelava je člen v verigi sonaravnějšíh oblik, ni pa to ekološka pridelava. Ekološka pridelava je namreč višja stopnja!

Tri razvojna obdobja ekološkega kmetovanja

Samo še kratek, nekoliko širši pogled, kako se je sploh razvilo ekološko kmetovanje v širšem prostoru Evrope, ne le v Sloveniji...

Ta razvoj sem razdelil v tri obdobja.

V zgodnjem obdobju govorimo predvsem o entuziazmu in prepričanju nekaterih ljudi, ki s kmetijstvom niso imeli prav velike povezave ali pa jim kmetijstvo ni bilo poglaviti vir za preživljanje. V Sloveniji je trajalo do začetka osemdesetih let 20. stoletja. Pridelava na ekološki način ni bila zelo razširjena in tudi pridelovalci niso bili odvisni od tega. Pridelovalci so pridelovali zase oziroma za ožje (ciljne) skupine ljudi; trženje ni bilo razvito in tudi interesa za trg ni bilo.

Drugo obdobje imenujem zmanjševanje presežkov hrane. Predvsem severna polobla našega planeta se je otepala in se deloma še otepa s presežki hrane, zato so države v preteklosti namenjale, da so se sproti znebile presežkov hrane, kar precejšnjo sredstva. In za eno izmed možnosti, da to razrešijo, so del sredstev namenile ekološkemu kmetovanju, da so v bistvu ekstenzivirali kmetijsko pridelavo. Ker pa so želele, da pridelava ostane - ker je bilo v obratih z ekološko pridelavo manj pridelkov, je bilo tudi nanj dohodka - so en del izpadlega dohodka nadomestile z državnimi podporami, drugi del izpadlega dohodka pa se je nadomestilo z boljšo ceno, ki so jo ponudniki ekološko pridelane hrane dosegali na trgu.

Tretje obdobje so nove možnosti kmetijskih obratov, ko je bila tudi kmetijska politika Evropske skupnosti v zadnjih nekaj letih v veliki meri usmerjena v ekološko pridelavo. Izkušnje Avstrije potrjujejo pravilnost takšne usmeritve, saj je ta država iz tega pridobila zelo veliko...

Seveda pa ne gre le za to, kaj bomo pridobili, kajti pomembnejše je, kako razviti možnosti za nadaljnji razvoj kmetijstva in biti v okviru te skupne politike tudi prepoznavni. Kajti prepričani smo, da je to ena iz-

med možnosti, ki obetajo uspeh, napredek in razvoj.

Kakšne so naše nadaljnje možnosti?

Minister mag. Franc But je eksplisitno povedal, da v Sloveniji možnosti za masovno ali množično kmetijsko pridelavo skoraj ni. Sam tvegam napoved, da bo v prihodnje v Sloveniji le kakšnih 8 odstotkov kmetij, ki bodo imele svojo možnost v intenzivnejši, masovnejši pridelavi. Ves preostali, prevladujoči del kmetij oziroma kmetijskih obratov pa bo prisiljen iskati svoje možnosti predvsem v kombiniranju in združevanju virov prihodkov. Tako pač, kakor je v veliki meri že sedaj! To se, navsezadnje, dogaja v Sloveniji že kakšnih petdeset let! Velik del slovenskih kmetij, še posebej na območjih, kakršno je Kras, je mešanih, dopolnilnih kmetij. In tudi v prihodnje ne bo drugače! Takih kmetij bo kakšnih 70 odstotkov. Preostalih 22 odstotkov pa so kmetije, ki so na nek način obsojene na stagnacijo oziroma na propad; obsojene so predvsem na opuščanje pridelave, se pravi obdelave zemlje, to pa pomeni na zaraščanje. **In, koder se umakne kosa, s koder se umakne ovca ali govredo, se tistega prostora kmalu umakne tudi človek!**

Kar zadeva nadaljnje možnosti ekološkega kmetovanja in s tem tudi naravi prijaznega kmetovanja, kakor sem že povedal, ima za to možnosti kakšnih deset odstotkov ali ena desetina vseh kmetij. Vendar, ponavljam, le kot pridelava in prireja ter trženje pridelanega in prirejenega, tako da bo temu delu kmetij morala država s še večjim poslušom od dosedanjega prirediti tudi zakonodajo ter nuditi ustrezne podpore za razvoj dopolnilnih in dodatnih dejavnosti. Ko govorim o dopolnilnih dejavnostih, mislim na tiste dejavnosti, ki so na kmetijah neposredno povezane z osnovno kmetijsko dejavnostjo. In ne vidim nobenega hudega problema, če se bo sklop dopolnilnih dejavnosti razvil tako močno, da bo po dohodkovnem deležu presegel dohodkovni delež osnovne dejavnosti, to je kmetijske pridelave, prireje in predelave. Predvsem na prostoru, kakršen je kraški, vidim le v takem pristopu in v tako začrtani kmetijski politiki nadaljnje možnosti za kmetijstvo. Drugačinih možnosti za kmetijstvo tod ni!

Ko govorim o dodatnih dejavnostih, pa moram poudariti, da skrb za to ni več le in predvsem domena kmetijskega sektorja, marveč je to dolžnost in odgovornost celotnega spektra naše družbe. Mislim namreč na ustanavljanje novih delovnih mest za zaposlitev ljudi na kmetijskih območjih, kajti le pod takimi pogoji bodo ljudje ostajali na svoji zemlji oziroma tam, kjer so. To je pomembno že zato, da se uporabnost in kultiviranost prostora ohranja, da se prostor ne degradira. Na njem mora bivati določeno število ljudi. Čim pa se ljudje umikajo, se odseljujejo, se začne prostor zaraščati; kulturna krajina začne postajati vse bolj nekulturna in nedonosna. Le to, da so ljudje stalno, vsak dan in ves dan na tem svojem prostoru in da ga obvladujejo, ga uporabljajo, je zagotovilo, da bodo - uporabljajoč ta prostor tudi za ustvarjanje dela svojih dohodkov za preživljanje - prostoru ohranjali uporabnost in kulturno podobo..! Zato poudarjam, da vidim prav v tem obveznost družbe, ki mora poskrbeti za nova delovna mesta; seveda ne le v kmetijstvu marveč tudi v vseh drugih dejavnostih - gospodarskih in negospodarskih!

Bodočnost in zagotovilo za ustrezen razvoj ekološkega oziroma naravi prijaznega kmetovanja vidim tudi po tem, kako se razvija trg v sosednjih državah. Na trgih sosednjih držav je očitno, da se mali pridelovalci in ponudniki združujejo v najrazličnejše družbe, zadruge in druge oblike produkcijskega in komercialnega povezovanja. Zato je treba slediti njihovim zgledom in iskati najprimernejše rešitve. Prodaja ekološko pridelane, prirejene in predelane hrane že nekaj let tudi pri nas ni več le domena posamičnih kmetijskih obratov in ekoloških tržnic, ampak postaja vse bolj domena velikih trgovskih verig. To pa pomeni tudi nevarnost za vnovično zniževanje cen take hrane in s tem tudi nevarnost za zmanjševanje zanimanja za ekološko kmetovanje. A hkrati pomeni tudi večje možnosti večjemu številu ekoloških kmetovalcev za prodajo vsega trgu ponujenega... Seveda se vzporedno odpirajo nove tržne možnosti, kot je, na primer, prodaja pridelanih živil na domu, kakor je to razvito drugod, in nudenje pridelane hrane kupcem, ki se zanimajo za novo in ki niso več navezani samo na kupovanje blaga z uveljavljenimi tržnimi znamkami.

Med oblikovanjem Priporočil za ekološko kmetovanje smo pripravljali tudi predlog za novo zakonodajo, ki je bila izpe-

Iljana z zakonom o kmetijstvu. V njem so dane prve osnove za takšno kmetovanje. Bolj določeno je vse to napisano v Pravilniku o ekološki pridelavi, ki je bil sprejet v letu 2001. Čakamo pa še na objavo Pravilnika o kontrolnih organizacijah oziroma o pogojih, ki jih morajo te organizacije izpolnjevati za svoje delovanje... Tako je zakonodaja, ki daje osnove za ekološko kmetovanje, praktično urejena! Med tem časom smo se tudi uspeli dogovoriti skupaj z nevladnimi organizacijami, da se morajo vsi tisti kmetje, kmetijski pridelovalci, ki resno želijo ekološko kmetovati, udeležiti tridневnih osnovnih izobraževalnih tečajev. Ti potekajo in udeležilo se jih je že kakšni 2500 ljudi. Kmetijska svetovalna služba je organizirala 39 takih tečajev, nekaj so jih organizirale tudi nevladne organizacije.

Kontrolna služba za ekološko kmetovanje sicer še ni čisto razvita, vendar že deluje. Tudi izobraževanje za te namene je bilo organizirano v zadnjih treh letih. V Sloveniji je sedaj pod kontrolno službo, ki deluje v okviru Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije, kakšnih 600 kmetij, v drugih oblikah pa jih je zajetih v kontrolo še 300, tako da je pod kontrolo že kakšnih 900 ekoloških kmetij. Torej je tudi na tem področju ekološko kmetovanje že razvito.

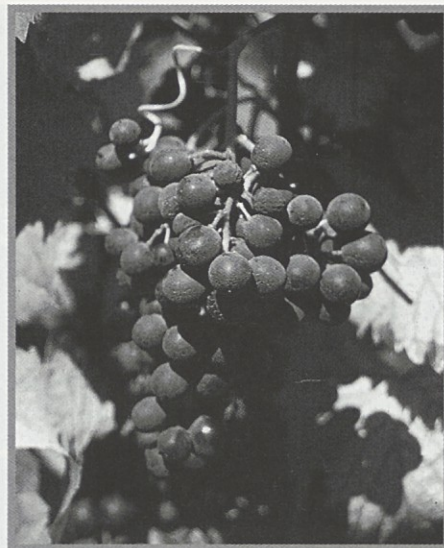
V letu 2000 smo izdali knjigo o ekološkem kmetovanju, ki jo je pripravilo več avtorjev; praktično vsi, ki se v Sloveniji ukvarjajo s to problematiko. Postavljajo se ekološke tržnice; leta 1999 je začela delovati taka tržnica v Ljubljani, v letu 2000 so vznikle ekološke tržnice v Mariboru, Celju, Kranju in še ponekod. Leta 1999 je bila ustanovljena Zveza združenj ekoloških kmetov, ki združuje večino slovenskih društev ekoloških kmetov. Ta zveza je ustanovila tudi blagovno znamko Biodar, pod katero se trži večina slovenske ekološko pridelane in prirejene hrane ter predelanih prebrambenih izdelkov. Pri nas je uveljavljena še blagovna znamka Demeter. Ustanovili so jo ekološki kmetje, ki se ukvarjajo z biodinamičnim kmetovanjem.

Grozid refoška, ki daje teran.
Fotografija: M. Brdник

Kakšen razvoj torej v prihodnje?

Predvsem bo treba, bolj kot doslej - in tukaj priporočam ministru mag. Butu - namenjati večji del sredstev kod do sedaj promociji ekološkega kmetovanja. Seznanjati je treba ljudi, slovensko javnost nasploh o ekološki pridelavi, o njenih blagovnih znamkah. Nujno bo tudi treba uveljaviti sprejete zakonske podlage, kajti zakon o ekološkem kmetovanju samo sprejeti, pomeni le, imeti črke na papirju. Nič več! Ekološka ali naravi prijazna kmetijska pridelava se mora razviti in zajeti načrtovanih deset odstotkov slovenskih kmetijskih gospodarstev. In še nekaj! Na področju ekološkega kmetovanja niso vse panoge enakovredno zastopane; prevladuje vrtnarski, rastlinski del, zaostajamo pa z živinorejo, s predelavo in, kakor sem že poudaril, s trženjem. Zato je treba ves ta sklop razvijati v širšem smislu.

Vlogo zadrug sem že poudaril. Perspektivo vidim za slovenske zadrugue tudi v tem, da organizirajo - kakor je to treba - ločeno zbiranje, v ločenih skladiščih in z ločeno evidenco skladiščenje ekološko pridelane in prirejene ter predelane hrane, kakor je to že urejeno za tradicionalno pridelano, prirejeno in predelano hrano... Še bolj se je treba tudi povezati, kajti če hoče kdo prodajati, je zelo težko, če je pridelava sezonska, zelo sezonsko vezana. Če potrošniku nekaj ponudimo in je s ponujenim zadovoljen, moramo zagotoviti, da bo zaželeno tudi vedno imel na razpolago. In edina možnost, da bomo lahko razvili tudi trženje ekološko pridelane, prirejene in predelane hrane, je, če bodo trgovci vseskozi prodajali tako hrano in če bodo zagotovili, da bo ta vedno na njihovih policah. Zato tako poudarjam povezovanje ponudnikov - pridelovalcev, zadrug in trgovcev, kajti njihova ponudba mora biti stalna, konstantna. To pa pomeni, da je ponudbo treba razviti do take mere, da ekološko pridelane, prirejene in predelane hrane ne bo zmanjkovalo.

Za konec samo še nekaj! Kakor se čudno sliši, poudarjam - tudi tukaj na Krasu - tezo, ki sem jo že poudarjal v hribovskih, višinskih območjih po Sloveniji. Kmetje na teh območjih bodo morali biti vse manj kmetje v tradicionalnem pomenu te besede. Pridelava in prireja bosta morali biti manj način življenja in postati le del različnih tehnoloških postopkov na kmetijah. Ljudje se bodo morali - bolj kot do sedaj - za svoje preživetje ukvarjati še z dopolnilnimi, dodatnimi dejavnostmi ter s trženjem svojih pridelkov in storitev. Hkrati pa je država dolžna pokazati večji posluš za kmetijstvo v Sloveniji, da bodo prebivalci del dohodkov za preživetje na podeželju ustvarjali s kmetijsko pridelavo, prirejo in predelavo, del dohodka pa jim mora zagotavljati država - kar se sedaj že dogaja - s plačilom za opravljanje posebnih funkcij v prostoru. Da so tukaj in da vzdržujejo krajino. Le tako bo skrb za ohranjanje prostora postajala vse bolj skrb celotne družbe in ne le skrb kmetijske panoge.

**Naravi prijazno vinogradništvo
in vinarstvo v vinorodnem okolišu Kras**

VINOGRADNIK IN VINAR TER NJEGOV EKONOMSKI CILJ

Majda Brdnik

V želji, da bodo za tem omizjem izrečene misli postale v bližnji prihodnosti tudi realnost za kmetovalce na našem območju, vas pozdravljam. V imenu Kmetijske svetovalne službe Sežana in v imenu Kmetijskega gozdarskega zavoda v Novi Gorici se zahvaljujem izdajateljem revije Kras za organizacijo tega kmetijskega poveseta in za njihov posluš za kmetijstvo ter za ohranjanje našega prostora.

Za uvod moram najprej povedati nekaj podatkov, da bi si lažje predstavljali

območje našega delovanja in sam kmetijski prostor... Delujemo na območju upravne enote Sežana, ki je bila po prejšnji ureditvi občin glede na svojo površino 700 kvadratnih kilometrov tretja po velikosti v državi. Sedaj je ta prostor razdeljen na štiri občine. Te so: Divača, Hrpelje-Kozina, Komen in Sežana. V naši enoti Kmetijske svetovalne službe je zaposlenih pet svetovalcev in vsak skrbi za določeno geografsko območje, ki je tudi panožno razdeljeno, skrbimo pa še za dopolnilne dejavnosti in za delo s kmečko družino. Celotno naše območje sega v za-

ledje Tržaškega zaliva, v Brkine, katerih rep sega do Kvarnerskega zaliva, ter čez ves Kras. Glavne geografske enote so Kras, Vrhe, Senožeško podolje, Vremska dolina z Vremščico, Brkini, Matarsko podolje in Čičarija, se pravi prostor z nadmorsko višino od 30 metrov tja do 1000 metrov. Tudi geološka sestava tega prostora je pestra - apnenec in lapor, zato je tudi pridelava in predelava vezana na pedoklimatske pogoje, to je na zgradbo in sestavo tal ter na vremenske značilnosti.

Ves prostor spada med območja z omejenimi naravnimi dejavniki za kmetijstvo - 68% je kraškega območja, sledi gričevnato-hribovito ter gorsko višinsko območje. Hkrati zaradi starostne sestave prebivalstva spada večino naselij tudi v demografsko ogroženo območje.

Statistični podatki so resnično zaskrbljujoči. Podatki po katastru iz leta 1997 kažejo, da je bilo takrat na našem prostoru 43 tisoč hektarjev kmetijskih zemljišč. Leta 1981 je bilo teh površin le še polovica. **Po statističnih podatkih za leto 2000 pa se obdeluje le še ena šestina vseh zemljišč, ki so vpisana v katastru kot kmetijsko zemljišče.** To kaže na hitro upuščanje obdelave kmetijskih zemljišč in na njihovo zaraščanje. K temu prispeva svoje tudi razdrobljenost kmetijskih posesti in majhnost parcel, kar je posledica konfiguracije terena pa tudi političnih in pravnih razmer v preteklosti. Število kmetij po katastru je na našem prostoru 2900, medtem ko je statistično evidentiranih kmetij okrog 1700.

Kozarec in vrč terana s pršutom v ozadju. - Fotografija: M. Brdnik

UVODNA SPOROČILA

Tukaj moram opozoriti ministra za kmetijstvo mag. Franca Buta, da se pripravljaja za leto 2002 nova klasifikacija kraškega in brkinskega prostora po pravilih Evropske skupnosti. Razumela sem, da bosta Kras in kraška planota, ker ne dosejata velikega nagiba in nadmorske višine, po tej novi klasifikaciji uvrščena v II. kategorijo, kar ni primerno. Pri njuni klasifikaciji bi morali namreč upoštevati zlasti to, da so značilnosti našega prostora plitka in zelo prepustna tla z apnenčasto osnovo, ki nemalokrat sega na površje, pa so zato rastline podvržene poletnim sušam.

In sedaj o vinogradništvu na vinorodnem okolišu Kras!

Vinorodni okoliš Kras zavzema okrog 600 hektarov vinogradov z registriranimi 900 vinogradniki na kraški planoti in na njenem obrobju.

Kras je območje z najmanj 2000 let dolgo tradicijo gojenja vinske trte. Rimski zgodovinar Plinij je zapisal, da je cesarica Julija uživala vino z imenom "vinum pucinum", katerega trte so uspevale na kamnitih gričih nedaleč od izvira Timave. Po pisnih virih iz 16. stoletja so teran nudili v Vidmu zelo cenjenim gostom. Tudi zapisi iz začetkov 19. stoletja navajajo, da je vino teran dosegalo v Trstu zaradi svojih zdravilnih učinkov visoko ceno. O teranu in njegovi zdravilni moči je pisal že Janez Vajkard Valvasor, o njem je pisal M. Ripper in sedaj imamo o teranu knjigo dr. Mirana Vodopivca.

Zgodovinsko podlago za razvoj vinogradništva in zlasti za vino teran na tem območju torej imamo! In vseskozi poudarjena zdravilnost terana ter Kras kot ekološko zelo občutljiv prostor zaradi kraških podzemskih voda in obsežnih zalog pitne vode v njegovem podzemlju narekujejo vinogradnikom naravi prijazno pridelovanje grozdja in vina. Dolžnost vinogradnikov in vinarjev, strokovnjakov v svetovalni službi, v Kmetijski zadrugi Vinakras ter v drugih ustanovah na tem prostoru je, da ohranjamo rodovitnost tal, da skrbimo za ustrezno rabo fitofarmaceutskih sredstev, da zmerno, ne preveč, obremenjujemo tla in trte...

Če povzamem, kje smo sedaj v prizadevanjih za uveljavitev integrirane, združene pridelave, torej naravi prijazne pridelave grozdja, moram poudariti naslednje: pojave boleznih spremljamo z avtomatskimi napravami, ki smo jih dobili s pomočjo Pharejevega programa, Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano ter občin. V okvirih svetovalne službe skrbimo za strokovno izobraževanje in izpopolnjevanje vinogradnikov in vinarjev. Že dolga leta spremljamo ulov insektov na feromonske vabe, testiramo pršilnike, skrbimo za informiranje vinogradnikov o nujnih posegih v vinogradih, zagotavljamo potrebno strokovno literaturo, ki spodbuja pridelavo grozja in njegovo pridelavo v vino na naravi prijazen način, itn. Vse to pa vodi v integrirano pridelavo, ki je bila v letu 2001 tudi uradno sprejeta.

Problem vinogradništva na našem prostoru je ogroženost vinogradov z zaraščanjem krajine, saj gozdnatost Krasa presega že 58 odstotkov vsega njegovega površja. Marsikje se gozd že stika z vinogradom, kar je škodljivo in povečuje pridelovalne stroške ter zmanjšuje kakovost grozdja.

Sedaj je na našem prostoru vključenih v integrirano pridelavo grozdja 18 kmetij in Kmetijska zadruga Vinakras, kar predstavlja 81 hektarjev vinogradov. Ker je bil prijavi čas zelo kratek, upam, da se bo za leto 2002 prijavilo več vinogradnikov, saj smo v pravilniku za zaščito terana določili,

naj bo grozdje pridelano po pravilih integrirane pridelave, torej na naravi prijazen način.

In kaj nas kot stroko čaka jutri?

Predvsem večje vključevanje vinogradnikov in vinarjev v integrirano pridelavo in seznanjanje ljudi o tem ter izobraževanje vinogradnikov in vinarjev za naravi prijazno pridelavo grozdja in njegovo pridelavo. Dobro je, da zakonodaja natančno določa uporabo fitofarmaceutskih sredstev, ki so v pravilih integrirane pridelave, in vpliva na osveščanje vinogradnikov ter vinarjev. Iz vsega tega sledi vinogradnikova odgovornost za varstvo tal in voda. Seveda pa je vse to odvisno tudi od tega, ali vinogradnik dosega svoj ekonomski cilj. Za to tudi država namenja vinogradnikom po 60.000 SIT na hektar vinograda za njihovo vključenost v integrirano - naravi prijazno pridelavo grozdja.

To predstavitev vinogradništva na Krasu končujem z misljo, da osveščenost ljudi o tej problematiki narašča, zato so možnosti za sonaravno - naravi prijazno pridelavo grozdja in vina - velike in tudi realne.

Milena Brdnik, univ.dipl.inž. agronomije - kmetijska svetovalka, Kmetijska svetovalna služba Sežana

Mlad vinograd na terra rossi. - Fotografija: M. Brdnik.

Naravi prijazne pridelava sadja

EKOLOŠKEMU SADJARSTVU SE PONUJAJO NOVE MOŽNOSTI

Aleks Dariž

Ker sem po usmeritvi sadjar in se bolj usvarjam s sadjarstvom, predstavljam sadjarstvo na Krasu in v Brkinih...

Sadovnjaki spadajo v brkinski sadni okoliš, ki zajema še nasade na območju upravne enote Ilirska Bistrica in upravne enote Postojna. Največ nasadov je na južnih legah po slemenih Brkinov in v Vremški dolini ob reki Reki. V ta okoliš spadata še dva manjša podokoliša na Krasu in sicer podokoliš z območjem vasi Divača, Povir, Šmarje in Dutovlje ter podokoliš na vložku fliša z območjem vasi Klanec, Ocizla, Beka in Petrinje.

Na tem prostoru uspeva večina sadnih vrst, glavne sadne vrste pa si sledijo takole: jabolana, sliva, hruška in češnja. Poleg teh sadnih vrst uspevajo tudi orehi, lešniki, marelice, breskve, višnje in druge sadne vrste.

Kakšne so značilnosti našega brkinskega okoliša?

Za naš okoliš je značilna ostra klima z velikimi temperaturnimi nihanji med dnevom in nočjo; pri nas stalno piha, največkrat burja, včasih tudi jugo, zato je tod zelo nizka zračna vlaga. Posebnost je tudi kar visoka nadmorska višina, saj imamo na Tatrah sadna drevesa z zelo kakovostnim sadjem tudi 700 metrov visoko nad morjem. Zaradi teh posebnosti je naše sadje lepo obarvano, dosega visoko stopnjo sladkorja, ima primerno kislino, izrazito aromo, je trpežno, saj ohranja primerno trdoto.

Večino sadnih dreves se še vedno vzgaja na ekstenziven način. Poznamo visokodelbelna drevesa v ekstenzivnih travniških nasadih, predvsem jabolane, hruške, češnje in slive (po domače češpe). Veliko sadnega drevja (zlasti sliv) je posajenega ob njivah, in tako je bilo hkrati z nego njiv deležno nekaj nege tudi drevje. Z opuščanjem poljedelstva v zadnjih desetletjih pa so drevesa v takih nasadih slabše oskrbovana.

Brkinska češpa. Iz nje kuhajo odlično brkinsko slivovko.

Fotografija: A. Dariž

Veliko sadnega drevja je še na Krasu in v Brkinih nasajenega tudi ob hišah in v vrtovih, predvsem orehi, češnje, jabolane. To so zvečine stare sorte, ki niso občutljive na bolezni in škodljivce. To so pri slivah domača češplja, pri jabolanih bobovec, goriška sevka, brkinska sevka, krivopecelj, mošancelj, pri hruškah so to razni tipi tepk, ozimk, putrovk in raznih moštnic. Na dolnjem Krasu uspevata še kaki in smokva ter figa.

Vse to sadje se predvsem goji in uporablja za samooskrbo s svežim sadjem in za ozimnico. Ob dobrih letinah se veliko sadja tudi predela, predvsem v žganje, v sadni sok in kis, v marmelade, kompote in suho sadje. Posebno poznan proizvod je brkinska slivovka. Zadnje čase se uveljavljata še jabolčni sok in domači jabolčni kis.

Sadje je pridelano na sonaraven način, sicer tradicionalen, a ekološko neoporečen. Žal pa še nobena sadjarska kmetija ni vključena v sodoben način ekološkega kmetovanja...

Škoda je, da se kmetijska pridelava nasploh opušča, saj se zaradi tega narava vse bolj zarašča. Včasih so bili sadovnjaki ob njivah, ki so se orale, in ob travnikih, ki se jih je kosilo. Zdaj se obdelovanje zemlje opušča, zato se tem sadovnjakom slabo piše. Zarasel jih bo gozd.

Kakšna je korist travniških nasadov? Poleg pridelave zdrave hrane so nasadi pomembni tudi za lep videz in ohranjanje kulturne krajine, nudijo pa tudi dom in hrano mnogim ogroženim živalskim vrstam, predvsem pticam in koristnim žuželkam.

V zadnjih letih se je zlasti v Brkinih razvil drug način pridelave sadja. To je intenzivno sadjarstvo, ki zagotavlja pridelovalcem poleg kakovostnega sadja tudi večji dohodek. Tako sedaj 51 sadjarjev obdeluje 76 hektarjev intenzivnih nasadov, in sicer jabolani (70 hektarjev), hrušk (3 hektare), sliv (2 hektara) in češenj (0,3 hektara). Glavna sadna vrsta je torej jabolana z zelo kakovostnimi jesenskimi in zimskimi sortami (idared 42%, jonagold 30%, zlati delišes 15 %).

Večina sadjarjev v Brkinih in na Krasu je vključenih v sadjarsko združenje SIPS - Slovenska integrirana pridelava sadja - in pridelujejo sadje na naravi prijazen način. Ker se živinorejo in poljedelstvo vse bolj opušča, ima zlasti ekološko in naravi prijazno sadjarstvo na kraškem prostoru lahko še veliko bodočnost.

ZDRUŽEVANJE KMETIJSKIH POVRŠIN POGOJ ZA OŽIVITEV POLJEDELSTVA

**Naravi prijazno
poljedelstvo
na kraškem prostoru**

Milena Štolfa

Kako je s poljedelstvom na Krasu in kako je z zaraščanjem krasa, ste verjetno že videli, ko ste potovali na današnje okroglo mizo sem, v Štanjel... Za svojo poljedelsko dejavnost so kmetje na Krasu v stoletjih očistili kamenja vse doline različnih velikosti in na ustvarjenih njivah pridelovali poljščine, ki so danes, žal, že pozabljene. Enako so obdelovali vse uporabne površine na Vrheh in v Brkinih. Niso pa imeli težav, kakršne imajo danes zaradi divjadi. Pridelovali so za samooskrbo, medtem ko so presežke, zlasti krompir, fižol in nekatere druge poljščine, prodajali v Trst... Tako je bilo nekoč!

Sedaj je obdelanih površin še prav malo... Po statističnih podatkih je bilo leta 1981 obdelanih 2756 hektarov njiv, v letu 200 pa je bilo obdelanih le 941 hektarov njiv. To pomeni le slaba tretjina vseh njivskih površin izpred dvajsetih let!

Seveda se na Krasu večina površin uporablja za vinogradništvo, ker je tržno zanimivejše in ker prinaša večje dohodke od poljedelstva in pridelovanja poljščin. Pridelovanje poljščin se je ohranilo le za samooskrbo in še to predvsem za živinorejsko krmo.

Na našem prostoru je velika ovira za ponoven razmah poljedelstva razdrobljenost kmetijskih površin. Redke kmetije, ki so še ostale, bi se bolj ukvarjale s poljedelstvom in bi pridelovale pšenico, krompir, ajdo, ki postaja spet vse bolj zanimiva, zaradi razdrobljenosti in majhnih površin pa ne morejo uporabljati sodobne kmetijske mehanizacije in z njeno pomočjo pridelovati ceneje, konkurenčno. Tržno zanimivo pridelavo omogočajo na našem prostoru le večje doline, kot so Brezovica, Vremška dolina, Vrhpoljsko polje, dolina Padeža, itn. Tam bi

Gozd je že do njiv! - Fotografija: M. Štolfa.

bilo kmetijske površine mogoče združiti in zaokrožiti ter tamkajšnjim kmetom, ki se odločajo za ekološki način kmetovanja, omogočiti donosno kmetovanje. V letu 2000 se je za tak način kmetovanja odločil en kmet, medtem ko se je letos zanj odločilo že sedem kmetov.

Problem je še divjad, saj se je Kras že tako zarastel, da segajo gozdovi do njiv. In če se njivskih površin ne ogradi z mrežami ali z električnimi pastirji, pridelke uniči divjad. Že na pomlad nas kličejo kmetje, kaj storiti, ker jim divjad požre pšenico. Jelenjadi je tukaj ogromno, z lovskimi družinami pa se je težko dogovoriti za odškodnino.

Če bo torej kmetijska politika spodbudila združevanje in povezovanje kmetijskih površin v večje komplekse, bodo nastopi-

li tudi za poljedelstvo boljši časi. Malo manj na Krasu, ker ni zemlje, predvsem pa na Vrheh in v Brkinih. Tržno zanimivih je kar nekaj poljščin. Ne le ajda, s katero so bile nekdaj posejane velike površine in ki so jo sejali po žetvi pšenice, marveč tudi proso, rž in koleraba ter druge zelenjadnice...

In za konec še povabilo na Kras in v Vrhe ter Brkine, kjer v nekaterih turističnih kmetijah še nudijo tudi jedi iz ajde, kot so ajdovi štruklji, ajdova polenta, mineštre iz kolerab in še kaj!

Milena Štolfa, univ.dipl.inž. agronomije - kmetijska svetovalka, Kmetijska svetovalna služba, Sežana

Naravi prijazna živinoreja na kraškem prostoru

ZA PONOVEN RAZCVET ŽIVINOREJE SO MOŽNOSTI, TODA ...

Ida Štoka

Ker je bila živinoreja na Krasu predstavljena v 45. številki revije Kras, na kratko povzemam napisano in predstavljam živinorejo na območju upravne enote Sežana ter možnosti za njen ponoven razcvet.

Za živinorejo na tem prostoru sta zanimivi predvsem dve dejstvi: leta 1981 je bilo v zasebnem sektorju na našem prostoru v obdelavi skoraj 29.000 hektarov kmetijskih zemljišč, v letu 2000 pa jih je bilo samo še 7.500 hektarov, torej dobra četrtina. To pomeni, da se je v dvajsetih letih zmanjšal na četrtino tudi obseg pridelane hrane in da je pokrajina od takrat tudi štirikrat bolj zaraščena.

Za Kras in brkinski del so značilna plitka tla, posebni klimatski in talni pogoji s

predvsem neustrezno letno razporeditvijo količine padavin, razmeroma dolga vegetacijska doba, pa seveda tudi poletne suše, ki pogosto siceršnjo dolgo vegetacijsko dobo v drugi polovici julija ali v avgustu prekinejo. Potem sta značilni za ta prostor že večkrat poudarjena velika razdrobljenost kmetijskih površin, ki tudi omejuje pridelavo, prirejo in predelavo, ter neugodna demografska sestava prebivalstva z majhnim deležem ljudi, ki se ukvarjajo s kmetijstvom.

Na območju upravne enote Sežana je sedaj še 1750 govedi in le še 830 krav, 3.404 ovac, 938 koz, 1100 prašičev ter 170 konjev (brez konj v Kobilarni Lipica), medtem ko je na vsem obalno-kraškem prostoru samo še 1008 krav. Leta 1988 je bilo na Krasu in v Brkinih še 2133 krav in 1023 ple-

menskih telic. A, če se ne bo nič spremenilo, kar naj bi spodbudilo živinorejo in spet povečano zanimanje zanjo, bo krav v nekaj letih samo še 500!

Posledice vsega tega so najrazličnejše. Zmanjšuje se pridelava hrane, zmanjšuje se človekov življenjski prostor, upada število delovnih mest, zaradi vse manjšega obdelovanja kmetijskih površin postaja okolje vse manj prijazno in vse manj zanimivo za turiste, povečuje se nevarnost požarov, postopoma se spreminja mikroklima in povečuje se vlažnost ozračja, s tem pa se povečujejo tudi pridelovalni stroški za grozdje in vino. Zaradi zmanjševanja pašnih površin se zmanjšuje število male divjadi; zaradi zaraščanja pa narašča pritisk divjih zveri. Z upadanjem števila živine se zmanjšuje količina razpoložljivega organskega gnoja, brez katerega si težko predstavljamo poljedelstvo, ki potrebuje kroženja hranilnih snovi. Pa ne samo poljedelstvo, tudi vinogradništvo s tem izgublja, kajti ne ve se še, kako se bodo brez organskih gnojil obnesli v sušnih obdobjih novi vinogradi, nastali z dovozom zemlje-mrtvice iz dolin.

Do druge svetovne vojne je območje Krasa in Brkinov predstavljalo zaledje Trsta in je zagotavljalo pomemben del oskrbe velikega mesta z različnimi pridelki in hranili. Še v letu 1988 je bilo na tem prostoru odkupljenega 3.400.000 litrov mleka, v letu 1990 nekaj manj, v letu 2000 pa je bilo pri nas odkupljenega samo še 900.000 litrov mleka. Za prihodnost pa je že vprašanje, če odkup mleka sploh še bo!

Tudi mesa se na tem prostoru priredi vedno manj. V letu 1990 je bilo mladega pitanelega goveda 68.000 kilogramov, medtem ko ga je bilo v letu 2000 samo še 17.000 kilogramov ali samo ena četrtina.

Pašnik na Krasu, obdan s kamnito ogrado.- Fotografija I. Štoka

Zaraščanju Krasa se je mogoče zoperstaviti s pašno rejo drobnice, z rejo krav dojilj, krav molznic, in z rejo divjadi na ograjenih pašnikih.

Iz vsega povedanega lahko povzamem, da se je od začetka oziroma srede osemdesetih let prejšnjega stoletja do lanskega leta zmanjšalo število živali na četrtno, na četrtno se je zmanjšala tudi količina pridelane hrane, zaraščenost našega prostora pa se je povečala štirikrat.

In kakšne so možnosti na kraškem prostoru, da se takšne neugodne razmere za živinorejo spremenijo? Ne smemo pozabiti, da prispeva kraški prostor v Sloveniji tri avtohtone pasme. To so krava istrska pramenka, konj lipicanec in pes kraški ovčar. Nekdaj je bila prodaja plemenskih telic pomemben vir dohodka za tukajšnje prebivalstvo. Čeprav je stalež plemenskih telic sedaj majhen, so vendarle možnosti, da se poveča in da njihova reja spet postane donosna in zanimiva zaradi trdoživosti te pasme. Velike možnosti se obetajo spet reji krav dojilj različnih mesnih pasem, reja krav molznic, če bi kmetije doma predelovale mleko v sir, reja koz in ovac mlečne usmeritve ter predelovanje mleka v sir, možnosti pa so tudi za rejo divjadi na ograjenih pašnikih. Toda za vse te obetavne dejavnosti je temeljni pogoj združevanje in zaokrožanje kmetijskih zemljišč v primerno velike pašne in gojitvene površine. Zato bo treba razrešiti navidezno nerešljiv problem

lastništva. Je namreč precej zanimanja za ustrezne naložbe pripravljenih ljudi, če bi jih država podprla s spremembo zakonodaj v zvezi z lastništvom kmetijskih površin, ki se jih ne obdeluje in ne uporablja, da zaraščajo in povzročajo ne le škodo naravi marveč tudi vrsto težav kmetovalcem ter izničujejo privlačno kraško kulturno krajino. Brez paše si namreč sodobne in naravi prijazne prireje živali in s tem živinoreje na našem prostoru ni mogoče predstavljati!

Zatorej je pot iz zagate le v združevanju in zaokrožanju manjših kmetijskih površin v večje, za pašniško prirejo živali primerne površine. Nujno bo tudi skupno nastopanje živinorejcev na tržiščih z ustreznimi zaščitnimi znamkami. In uveljaviti se bo morala ponudba kmetij odprtih vrat ter turističnih kmetij, ki ohranjajo in širijo svojo kmetijsko pridelavo, prirejo in predelavo, svoje hrane na domu v povezavi s turističnimi storitvami. Kmetije bodo morale doma ponujati in prodati čim več pridelane, prirejene in predelane hrane v končni obliki.

Ilda Štoka, univ.dipl.inž. zootehniko - kmetijska svetovalka, Kmetijska svetovalna služba Sežana

Kmetijstvo na Krasu in Brkinih sedaj in v bodoče...

Pozdravljam vas v imenu predsednika Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije Petra Virska. Tega omizja se ne more udeležiti zaradi drugih neodložljivih obveznosti!

Ker so predhodniki odlično predstavili kmetijstvo na kraškem prostoru in utemeljili, zakaj je treba spodbujati ekološko kmetovanje - tudi na Krasu in v Brkinih - in pri tem utemeljevali naravi prijazno kmetovanje, sem se odločila za tem omizje predstaviti svoja osebna opažanja, ugotovitve in predloge kot Kraševka, ki tukaj bivam! *

Kmetijstvo ima kot gospodarska panoga pomembno vlogo pri oblikovanju in urejanju okolja. Še pomembnejšo vlogo pa mora imeti pri oblikovanju kmetijske politike... V zadnjem času je bilo kmetijstvo na Krasu preveč ozko usmerjeno v razvoj samo ene panoge, to je vinogradništva. Potrdilo se je uspešno delo Kmetijske svetovalne službe, ki je kmete motivirala za vlaganje v vinogradništvo in vinarstvo, medtem ko smo v ostalih kmetijskih panogah zaostali, kar - dolgoročno gledano - za kraški prostor ni dobro. Nobeno območje namreč ne more živeti in uspevati od samo ene kmetijske panoge.

Pogovarjam se z veliko ljudmi, tudi s takimi, ki so vključeni v zadrugo, in ugotavljam, da je težko ali celo napačno pričakovati, da se bo na našem prostoru živinoreja obnovila oziroma vsaj obstala. Želim in upam, da bo vsaj nekaj kmetij kot svetlih izjem, ki se na kraškem prostoru še ukvarjajo

* Za okroglo mizo o naravi prijaznem kmetovanju na kraškem prostoru je Andreja Krtn napisala krajši uvodni prispevek k razpravi o kmetijstvu na Krasu z naslovom "Ali smo pripravljeni nastopati združno?", ki je objavljen na 16. strani 45. številke Kras. Kdo se bolj podrobno zanima za to tematiko, mu svetujemo, naj prispevek prebere! - Priporočilo uredništva.

NASTOPATI BOMO MORALI ZDRUŽNO IN POD SKUPNO BLAGOVNO ZNAMKO!

Andreja Krt

z živinorejo, to dejavnost ohranilo in tudi povečalo stalež živine. Ne samo zaradi ekonomske računice, saj je živinoreja lahko ugodna kmetijska panoga, pač pa tudi zaradi ohranjanja kraške krajine in tukajšnjega prostora. Res pa je, da je, tako kot Kras, samosvoj tudi Kraševce. Kraševci si neradi dopuščamo soliti nam pamet! Zato nam je treba morebiti nekoliko bolj prisluhniti ter nam pomagati snovati in razvijati kmetijstvo in njegove panoge, saj med našimi ljudi je zanimanje za kmetijstvo, čeprav na našem prostoru ljudje niso v celoti navezani samo na kmetijsko dejavnost.

Kakor je v uvodnih besedah povedal mag. Miran Naglič, je na težjih pridelovalnih območjih, kakršni sta tudi Kras in Brkini, težko ali sploh nemogoče živeti samo od kmetijstva. Dopolnilne dejavnosti in dejavnosti, ki ne terjajo popolne predanosti delu na kmetiji, imajo zaradi tega na kraškem prostoru veliko večjo prednost. Zato tudi mislim, da se je tod vinogradništvo in vinarstvo dokaj utrdilo in da se še širi.

Kras ima, ob Brkinih, na določenih legah zelo ugodne razmere za pridelovanje določenih vrst sadja. Mislim, da bi med kmetovalci kazalo bolj spodbujati sadjarstvo - predvsem gojenje nekoliko poznejših sort sadja, kot so pozna češnja, leska, kostanj, zlato jabolko (kaki) in tudi smokev, ter to sadje na Krasu in v Brkinih tudi tržiti.

Na posvetu o vključevanju Slovenije v Evropsko unijo nisem zasledila, da so ali da bodo naši pogajalci v Bruslju Krasu izbrili kakšno prednost in jo zaščitili. Na našem prostoru imamo najmanj dve izvorni stvari, ki si to zaslužita. To sta zagotovo kraški teran in lipicanec! In ker so za tem omizjem tudi državni funkcionarji, ki sooblikujejo našo kmetijsko politiko, jim na koncu tega svojega prispevka priporočam, naj storijo vse, kar je mogoče za ustrezno zavarovanje vsaj kraškega terana in lipicanca!

Ker brez globalizacije tudi na kraškem prostoru ne bo šlo, mislim, da bi se morali vsi kmetijski pridelovalci, proizvajalci in predelovalci hrane s Krasa in Brkinov ter ponudniki turizma na podeželju medsebojno povezati pod skupno blagovno znamko „Pridelano, proizvedeno in predelano na Krasu“.

V Občini Komen, v določeni meri tudi v Občini Sežana in v Občini Miren-Kostanjevica, smo spodbudili, oziroma so spodbudili, da so se po dolgem času začeli kmetovalci in ponudniki turističnih storitev na kmetijah medsebojno povezovati in združevati, ter z določenimi programi uspeli tudi na državni ravni. Toda po eno-

letnih prizadevanjih in doseženih uspehih na tem področju smo zadnje čase kar malo razočarani, kajti zdi se, kakor da je država ohranjanje in razvoj podeželja ter ustanavljanje vinskih turističnih cest v svojih programih potisnila v ozadje. Radi bi namreč dogovorjene načrte uresničili. In da bi ljudje, ki živimo na Krasu in v Brkinih, sooblikovali ta prostor in, seveda, tudi kmetijsko politiko. Ne bi bili radi samo potrošniki oziroma kupci!

Andreja Krt - podpredsednica Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije in direktorica občinske uprave Občine Komen

REPLIKA

ZAKONSKE OBVEZNOSTI IN DOGOVORJENO BOMO URESNIČILI!

Franc But

Kot pojasnilo moram povedati, da je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano zelo natančno planiralo nadaljnje ukrepe za celostni razvoj podeželja in vasi (CRPOV), kot so lokalna infrastruktura, obnova vasi ipd. Z Občino Komen sodelujemo v tem s tremi projekti in bomo z njo sodelovali še naprej. Težava pa je bila, da je Ministrstvo za finance lanskoletne obveze (iz leta 2000 - op. uredništva!) plačalo šele v marcu 2001 in nam s tem porabilo ves letošnji denar, medtem ko je bil lanski denar nepovratno porabljen za pospeševanje integrirane proizvodnje...

Zdaj se dogovarjamo z Ministrstvom za finance, kako izpeljati razpis, ko pa je bil po odločitvi tega ministrstva za celostni razvoj podeželja in vasi namenjen denar porabljen za druge namene. Naše ministrstvo je namreč v letu 2000 pravočasno oddalo vse potrebne dokumente!

Pričakujem torej takšno rešitev, da bo razpis objavljen letos (v letu 2001 - op. uredništva!), medtem ko bodo sredstva izplačana šele v februarju ali marcu 2002. To je namreč edini način, da dogovorjeno tudi uresničimo!

KMETIJSTVO SE MORA POVEZOVATI Z VSEMI DRUGIMI ČLOVEKOVIMI DEJAVNOSTMI V PROSTORU

Marta Hrustel Majcen

Ko se naše kmetijstvo pripravlja na vstop Slovenije v Evropsko zvezo

Zelo na kratko poskušam poudariti nekatere misli uvodnih sporočevalcev. Še prej pa se moram zahvaliti kolegom iz Kmetijske svetovalne službe Sežana, ki so izredno lepo, očem in ušesom ter srcu prijazno predstavili, kaj se v kmetijstvu na kraškem prostoru dogaja, kar kaže, kako dobro ta prostor poznajo. Zato mislim, da si zaslužijo poseben aplavz in pohvalo!

Nekaj fotografij o kmetijstvu na Krasu in v Brkinih, ki so jih prikazali tukaj, bomo objavili v knjigi Slovenski okoljski program in tudi s tem izkazali kmetijskim svetovalcem priznanje za njihovo delo ter hkrati predstavili tudi kraški prostor. Zahvalo pa moram izreči tudi Društvu kmetič kraške regije, katerega članice so za odmor med današnjim omizjem odlično pripravile izbor dobrot kraške domače kuhinje. In obljubljam, da bomo še prišli na Kras. Pričakujem pa hkrati, da tudi Kras z Brkini „prideta“ kdaj v Ljubljano in se predstavita, kakor so ju tu danes, v Kvadratnem stolpu v Štanjelu, predstavila društva najrazličnejših kmetijskih pridelovalcev, prirejevalcev in predelovalcev ter kmečkih turizmov! Nujno je namreč, da se ne samo tržišče približa pridelovalcem in ponudnikom, ampak da se kdaj tudi pridelovalci in ponudniki tesneje povežejo s tržiščem.

Iz uvodnih sporočil za tem omizjem smo slišali, kako je kmetijstvo na kraškem prostoru sicer še vedno potrebno, po-

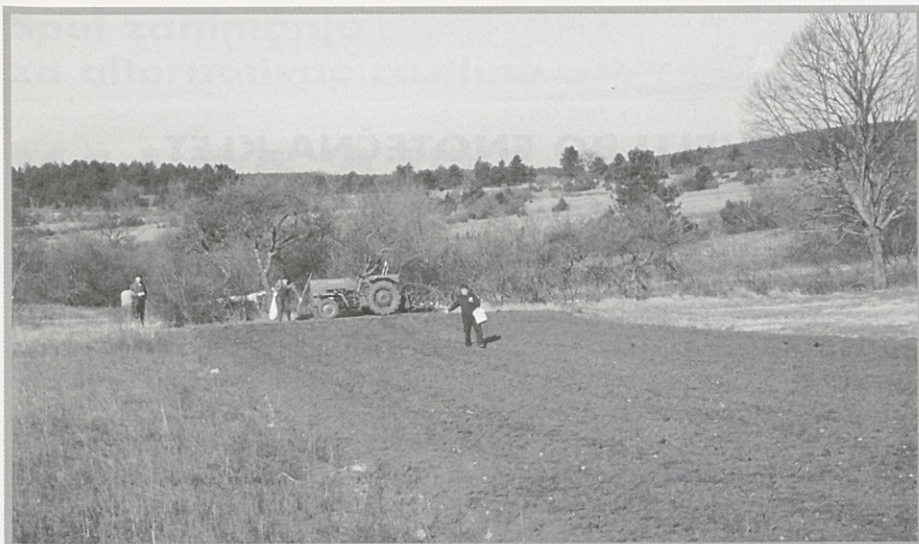
Članice Društva kmetič Kraške regije v kraških nošaj za različne priložnosti

staja pa bolj obrobna dejavnost. Večino sredstev za preživljanje si ljudje tukaj zagotavljajo iz drugih dejavnosti, kajti nizka cena kmetijskih pridelkov in majhni zaslužki niso dovolj za solidno preživetje...

Menim, da je takšno ozko tolmačenje o pomenu kmetijstva na Krasu in v Brkinih nevarno! Kmetijstvo je namreč perspektivna dejavnost in ima bodočnost! Omogoča namreč, da se podeželju in njegovemu prebivalstvu zagotavlja dohodek, oziroma se ga vsaj plemeniti. Seveda pa je odvisno tudi od nas, kako kmetijstvo obravna-

va in vrednoti družba. Zato moramo vsi stremiti za tem, da bo odnos družbe do kmetijstva in kmetovanja ugoden, pozitiven. Da ne gre samo za razdeljevanje določenih finančnih sredstev, namenjenih administrativnim postopkom, ampak da je vpletenost in prepletenost kmetijstva v slovenski družbi neobhodna. Kmetijstvo mora obstajati, da bo naše podeželje poseljeno.

Podeželje moramo ohranjati poseljeno, ker na njem živijo ljudje, ki imajo to deželo radi in ker želijo na podeželju tudi ostati. Seveda pa si tudi na podeželju ljudje že-

Žetev pšenice. Žal je takih prizorov vse manj.
Fotografija M. Štolfa

lijo izboljševati svoj življenjski in bivalni standard, ki naj bi bil kar se da primerljiv s tistim v mestih. Seveda pa vsakdo ve, da imata svoje prednosti in pomanjkljivosti obe bivalni okolji - mestno in podeželjsko... A, ko govorim o težnjah prebivalcev podeželja, mislim predvsem na njihove kar se da enake možnosti za izobraževanje, za zdravstveno oskrbo, za celovitejšo komunikacije itn., kakršne imajo prebivalci v mestih!

Katastrofalen se mi zdi podatek kmetijskih svetovalcev iz Sežane, da je sedaj v uporabi samo še ena četrtina kmetijskih zemljišč, ki so bila nekdaj obdelana. Pa ne zaradi tega, ker to kaže, kako hitro se kras zarašča, saj je zaraščanje vendarle naravni proces. Problematična je neposeljenost tega prostora, saj je na njem vse manj ljudi in pridnih rok, ki bi obdelovalne površine obdelovali in koristno uporabljali! In hitro se lahko zgodi, da tudi z nespametnimi odločitvami in usmeritvami dosežemo nasprotno od zaželenega: da se bo ljudem še manj ljubilo skrbeti za obdelanost njiv, za pokošeno travnikov in da bo akacija bolj in bolj silila v njihove vinograde... Ker so to resni problemi, je treba ljudi, kolikor jih še je, spodbujati za obdelovanje zemlje in za vztrajanje na podeželju.

Zaraščenost kraške krajine je dejstvo, ki ga je treba sprejeti. Najbrž ima to poleg tukaj že naštetih slabih posledic za Kras tudi kakšno dobro. Naravovarstveniki bi o tem vedeli marsikaj povedati! Z zaraščanjem se vračajo na kras živalske vrste, ki nam morebiti vse niso ljube, pomenijo pa

bogatenje habitatov ali življenjskih prostorov. Pri spodbujanju ekoloških oblik turizma na podeželju prav takšni, drugod po Evropi že silno redki prostori, ponujajo več kot druge države. In Kras z Brkini je pomemben del Slovenije, ki kot oaza zelenega, kot en sam velik park, bogati Evropo. Seveda pa moramo z njim umno vstopiti v Evropsko unijo, ga umno prodajati, a nikakor ne razprodajati! Kraški prostor pri tem ne more biti nekakšna rariteta, redkost in dragocenost, ki naj bi jo ljudje od drugod samo hodili gledat in občudovat. Kras s Brkini mora živeti skupni življenjski utrip z vso Slovenijo in ji pomagati, da se ustrezno promovira in trži.

Bodočnost kmetijstva pri nas je v zagotavljanju prehranske varnosti Slovenije. To pri nas razumemo kot pridelovanje kakovostne hrane, saj nam hrane ne primanjkuje... In ker tukaj govorimo o sonaravnem kmetovanju, moram najprej poudariti, da pri tem v bistvu ne gre za tehnologijo. Kmetijstvo namreč ni le tehnološki proces. Smoter sonaravnega kmetovanja je vračanje k naravi bolj prijaznemu ravnanju z zemljo in h okolju nasploh. To ni korak nazaj, ki sili k uporabi konjskih vpreg, nazaj k ročnemu delu, ampak pomeni življenje z naravo. Pomeni povezovanje kmetijstva z vsemi drugimi človekovimi dejavnostmi v prostoru... Naši dedje in naše babice so to še zelo dobro znali in so svoja zemljišča, svoje kmetije obvladovali tako, da so delali tudi za prihodnje rodove, tudi za nas! A zadnjih nekaj desetletij smo to njihovo modrost zanemarili, pozabili. Zato se je moramo ponovno naučiti, uporabljati nova znanja in nove tehnologije ter vse pridelano, prirejeno in predelano na sonaraven način tudi uspešno tržiti.

Naslednji poudarek namenjam tistemu, kar so zelo nazorno pokazali kmetijski svetovalci. Zelo dobro znamo pridelovati, prirejati in predelovati živila, manj pa smo večji na področju organiziranosti... V Evropi pravijo, da se razvoj lahko začne, ko se na tistem področju doseže neko kulminacijo. Tudi v kmetijstvu, ko spoznamo, da so spremembe neobhodne. Ko se tudi kmetijci znamo tako dobro organizirati, da se bistri in odločni kmetovalci iz posameznih vasi med seboj dogovorijo za pridelavo, prirejo, predelavo in tudi

REPLIKA

TERAN IN LIPICANCA BOMO ZAŠČITILI!

Franc But

Republika Slovenija v svojih zahtevah v pogajanjih za vstop v Evropsko unijo pri teranu ne bo v ničemer popustila, kajti stvar je popolnoma jasna! Pomemben del naloge smo naredili že v Sloveniji, ker smo zakonsko uredili njegov status, kar je izhodišče in osnova za kakršno koli pogajanje v Bruslju. In podobno smo naredili v primeru vin tudi za cviček... Če tega ne bi storili, ne bi imeli nobene možnosti. Ker pa smo to storili, sem glede terana in cvička kar optimist!

Enako bi lahko rekel za lipicanca, vendar pa moramo za dosego naših želja najprej marsikaj sami postoriti doma, v Lipici, da nam ne bi slučajno kakšna arbitraža, ki bi morebiti prišla v Republiko Slovenijo, ugotovila stanje, s katerim se ne moremo ponašati...

prodajo - na primer - da Ljubljanci prihajajo na Primorsko obirat češnje, namesto da te ostajajo neobrane, v Ljubljani pa je tisti čas mogoče kupiti le drage češnje, uvožene iz tujine. Ponujajo se tudi neskončne možnosti za prodaja sadja, ki med svojo rastjo ne potrebuje kemične zaščite pred boleznimi in škodljivci, na primer: zlata jabolka (kakiji), smokve, kiviji, oskurži, kapitalni kostanj (maroni) itn., in ki se ga prideluje na naravi prijazen način. Pa še predelovati ga je mogoče z zgoščanjem v marmelade, s sušenjem v krljce, z mletjem v moko itn. Ne samo za prodajo na domu, na Krasu, marveč tudi v večjih centrih... Nobeno geografsko območje, tudi kraški prostor, ne more in ne sme ostajati zaprto in samo sebi namen, ampak mora komunicirati in trgovati s širšim prostorom...

Na Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano se zavedamo, da v letu 2001 - žal - ni bilo mogoče zagotoviti dovolj denarja za uresničitev vseh ukrepov kmetijsko okoljskega programa, ki so namenjeni tudi kraškemu prostoru. Kljub temu pa moram poudariti, da je nekaj ukrepov že letos aktivnih, na primer: odpravljanje zaraščanja, sonaravna reja živali, ohranjanje travniških sadovnjakov...

Ko bo Slovenija članica Evropske unije, ne bomo smeli več trajnih nasadov širiti z novimi. Predvsem ne vinogradov! Zato je oživitev opuščenih vionogradov, ki so bili nekdaj na Krasu, izrednega pomena, če želimo, da bomo po vstopu v unijo imeli zadosti veliko osnovo za pridelavo grozdja in vina...

In ker že govorim o strukturnih ukrepih v kmetijstvu, priporočam županom in občinskih uradnikom na kraškem prostoru, naj z ustrezno organiziranostjo in usposobljenostjo za pripravo potrebnih projektov, z obveščanjem in ozaveščanjem prebivalstva ter z ustreznim usmerjanjem občinskih finančnih sredstev sodelujejo v prilagajanju posameznih gospodarskih panog razmeram, ki bodo veljale pri nas po vstopu Slovenije v Evropsko unijo. Za intervencije v tržno-cenovno politiko po veljavnih predpisih niso več pristojne lokalne skupnosti. Odpirajo pa se velike možnosti na področju strukturne politike, z okoljskimi programi in s programom za celostni razvoj podeželja in vasi...

Marta Hrustel Majcen, univ.dipl.inž. agronomije - državna podsekretarka, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Ljubljana

REPLIKA

V ŠTANJELU BO ENOTEČNA KLET

Andreja Krt

Ker je gospa Marta Hrustel Majcen naslovila priporočilo na lokalno samoupravo oziroma na župana Občine Komen, bi rada povedala, da Občina Komen v veliki meri prispeva za razvoj kmetijstva na Krasu, tako da celo nekoliko krši zakonodajo, saj nameinja neposredna finančna sredstva za spodbudo kmetovalcev, da se odločajo za nove nasade in za ohranjanje živinoreje na našem prostoru.

Glede na priporočilo k snovanju razvojnih programov in sooblikovanju strukturno razvojne politike sporočam, da pripravljamo projekt za ureditev enotečne kleti v gradu Štanjel, v kateri bo prostor za vse vinogradnike in vinarje s Krasa, ki bodo želeli v njej predstavljati svoje vino in ga nuditi v degustacijo pod skupno zaščitno znamko „Pridelano na Krasu“.

Ker po vstopu Slovenije v Evropsko unijo ne bomo smeli več povečevati nasadov, torej tudi vinogradov ne, bi morali v pogajanjih z vstop poudariti, da ima Kras vsaj dve posebnosti, ki bi nam ju morala Evropa priznati za avtohtoni. Mislim na teran in lipičanca... Če imajo Francozi, na primer, s šampanjcem svojo izjemo, ima do nje pravico tudi Slovenija s teranom!

TRADICIONALNE DEJAVNOSTI NA KMETIJAH JE TREBA OBOGATITI Z DOPOLNILNIMI DEJAVNOSTMI

Miran Naglič

Ko govorimo o razvoju drugih dejavnosti na območjih, kakršno je Kras, kjer so pogoji za kmetovanje zelo težki, moramo biti zelo tenkočutni. Razprava o tem ne prenese vehementnih besed... Kmetijstvo na takih območjih po mojem mnenju nima zelo velike perspektive. Bilo pa bi zelo koristno, če bi jo imelo! Zato je prebivalstvu treba iskati možnosti za preživetje tudi v drugih dejavnostih oziroma virih; tudi zato, da se bodo prebivalci, ki bodo vztrajali na takih območjih, lahko ukvarjali tudi s kmetijstvom.

Kmetijstvo je imelo velike možnosti in bilo je perspektivno, a zgodilo se je, da se sedaj pri nas obdeluje komaj še kakšnih 30 odstotkov nekdaj obdelane zemlje. Zato se sedaj vprašujemo, kako kmetijstvu spet zagotoviti bodočnost?

Ali z višjimi cenami za pridelano, prirejeno, predelano? Pa je kdo danes pripravljen trikrat, štirikrat ali celo petkrat več plačati za bika, tele ali ovco, prirejene na Krasu ali v Brkinih? Jaz ga ne vidim!

Ali je država morebiti sposobna plačevati petkrat večje podpore od sedanjih, da bodo na tem prostoru kljub vsemu imeli sredstva za preživetje? Prav gotovo ne!

Prav zato govorim, da je treba tradicionalne dejavnosti na kmetijah dopolniti in bogatiti z dopolnilnimi dejavnostmi ter pridelano, prirejeno in predelano hrano ter druge predmete bogatiti z njihovo dodelavo ter jih finalizirati. In tako blago je treba prodati za bistveno boljše ceno od nizke cene njihovih surovin.

Ko pa govorimo o tem, da kmetijstvo mora postati bolj tehnološka panoga, je treba upoštevati v vseh teh visoko vrednih območjih tudi zelo izostren občutek njihovih prebivalcev za krajino, za prostor. Toda, poudarjam, da se od tega v Sloveniji še ne da živeti! Zato ne kaže še kar naprej sentimentalno gledati na kmetovanje in na kmetijstvo. Na kmetijstvo je treba gledati kot na kmetijsko panogo in iz nje - ob spoštovanju vsega, kar je že bilo narejeno in vloženo za prostor in njegovo kakovost - razvijati pridelavo, prirejo in predelavo.

**Spet zanimanje
za alternativne rastline**

RAZPRAVA

KAJ PA AJDA IN DRUGA STARE POLJŠČINE?

Ivan Kreft

Pred leti je deloval še stari mlin na kamne v Vremski dolini in mlinar je trdil, da najboljša ajda prihaja s Krasa. Že na otip je ločil, katera ajda je kitajska, katera brazilska. Njegovo načelo je bilo: Rajši malo, a tisto zares kvalitetno! Potem je bilo ajde vedno manj in kdor je prišel k njemu, mu je mlinar prodal samo po dva kilograma ajdove moke in pojasnil: „Veste, mora tudi še kdo drug kaj dobiti, da ne bo prišel zaman!“ Znal pa je ajdo mleti tako grobo, da je bila moka primerna za polento.

Ko sem čez čas spet prišel v Vremsko dolino, mlin ni delal, čeprav je bilo dovolj vode. Mlinarjeva žena je bila v črno oblečena. Takoj sem vedel, kaj se je zgodilo. A mi je vseeno rekla: „Nekaj moke še imam. Zanimali ste se za polento. Zdaj imate priložnost, da vam z veseljem pokažem, kako se skuha prava polenta“. In je skuhala pravo kraško ajdovo polento ter jo postregla s pršutom in teranom. Imel sem fotoaparata in beležko, da sem vse poslikal in si zabeležil. „Vprašanje je, do kdaj in koliko bo še ajde!“ mi je dejala, ko sem odhajal...

Dogodek sem vzel za svarilo, čeprav smo že prej po Krasu zbirali - rekli smo - zadnje vzorce ajde za gensko banko, tako da imamo v njej tudi ajdo s Krasa. Potem je zanimanje za ajdo upadlo. Zadnje čase pa je povpraševanje po njej in po jedeh iz ajde spet vse večje. Tako, da pripravljajo iz ajde jedi ne samo Društvo kmečkih žena kraške regije, kakor smo videli med odmorom tega omizja v Kvadratnem stolpu, pač pa tudi podobna društva kmečkih žena drugod, društva podeželske mladine, kmetijske srednje šole itn. Srednje kmetijske in živilske šole vprašujejo po literaturi o ajdi, prosijo za predavanja o tem. V kmetijskih svetovalnih

Ajda postaja vse bolj zanimiva poljščina.
Fotografija M. Štolfa

službah je veliko mladih ljudi, ki se zanimajo za to... Ajda se torej vrača!

Ajda je namreč zagotovljeno biološki pridelek, saj se ajde ne da pridelovati drugače kot biološko. Če se jo preveč gnojijo z mineralnimi gnojili, poleže. Če se jo obdeluje s kemičnimi sredstvi, s herbicidi, ovene. In ker se to v Evropi dobro ve, tudi zaradi njenega slovesa, da je zares biološka hrana, spet tolikšno zanimanje zanjo!

Posredno smo bili tudi mi deležni sredstev za strukturne sklade iz drugih držav zaradi njihovega zanimanja za ajdo. Ministrstvo za kmetijstvo Luksemburga nam je ponudilo sredstva in že dve leti financira aplikativne raziskave, kako potegniti iz pozabe stare prehranske proizvode in jih vrednotiti - ajda ima namreč veliko antioksidantov in ima za prehrano posebno pomembno obliko škroba. Smo pa zadnji čas malo v zadregi, ker luksemburško ministrstvo za kmetijstvo pričakuje, da bo te aplikativne raziskave sofinancirala tudi Slovenija.

Mednarodni prodor z ajdo se je začel pred desetimi leti. Leta 1992 sta bili evropski ekipi znanstvenikov in kulinarikov, ki sta jo spremljala gospoda Tomaž Vozelj in Boris Lieber, na mednarodnem festivalu o ajdi na Japonskem. Od takrat ugled slovenskih ajdovih jedi na tujem vseskozi narašča... A, če hočemo nek pridelek uspešno pridelovati in prodajati, se moramo tudi zanimati, kaj se z njim dogaja. Da je to zelo pomembno, izkušnja izpred nekaj dni:

Nedavno sem bil s skupino naravnoslovnega razreda Slovenske akademije znanosti in umetnosti v neki gostilni v Prekmurju, kjer pripravljajo znano prekmursko ajdovo zlevanko, vendar te jedi na jedilnem listu niso imeli. Ko smo gostilničarja vprašali, zakaj ne, je odgovoril, da ljudje, ki ajdove jedi poznajo, že vedo za njihovo zlevanko... Ko so nam potem postregli to ajdovo jed, so pri sosednji mizi sedeči gostje iz Avstrije vprašali, kakšna jed je to in vprašali, ali bi jo lahko postregli tudi njim...

Pred ustanovitvijo Bratnije sv. Martina in sv. Vincenca...

SLOVENIJO PROMOVIRAJO TUDI AJDA IN AJDOVEJEDI

Boris Lieber

Mislím, da bi temu posvetu lahko pripisali moto "Quality of Life - Kakovost življenja!", kajti to je osnova, če hočemo uveljaviti naravi prijazno kmetovanje in če hočemo pridelovati in proizvajati zdravo hrano ter v njen sortiment vračati že pozabljena živila. Živila, ki se jih zadnje čase spet vse bolj ceni in uvaja v kmetijsko pridelavo, vzrejo, predelavo in proizvodnjo tako v vinogradništvu, poljedelstvu, sadjarstvu, čebelarstvu in živinoreji.

Pred leti je bil pripravljen načrt za preureditev in pozidavo Sosljanskega zaliva, česar se nekateri spominjate. Načrtovalo se je zgraditev svetovnega turističnega centra s hotelskimi in drugimi zmogljivostmi za več tisoč najzahtevnejših gostov. Takrat so se začeli dogovori, kako bi se lahko Kras oziroma vsa Slovenija kot njegovo zaledje vključila v posebno ponudbo. Kras je za kaj takega naravnost idealen prostor, saj je s svojimi naravnimi in kulturnimi spomeniki ter posebnostmi zagotovo velika privlačnost za množico turistov iz industrijsko razvitih držav.

Leta 1992 smo imeli Slovenci, kakor je že povedal prof. dr. Ivan Kref, čast, da smo sodelovali na svetovnem festivalu ajde v Togamuri. Po letu 1996 se je nekaj takega začelo razvijati v Araju na pobudo našega nekdanjega smučarskega reprezentanta Jureta Franka, ki je na Japonskem sodeloval kot svetovalec pri gradnji športnega in smučarskega centra. Letos sodelujemo že tretjič na slovensko-japonskem festivalu, na katerem bomo predstavili našo kulinariko, naše pozabljene in ponovno oživiljene jedi in naše običaje.

Po zaslugi založnika Radivoja Humarja z biljskih gričev smo iztrgali iz pozabe fratnijo (bratovščino, bratovno, bratnijo) sv. Martina in sv. Vincenca, ki je bila ustanovljena leta 1906 in je s posledki delovala do leta 1926. Njen prvotni namen je bil kakovostna kmetijska pridelava, predvsem na področju vinogradništva in vinarstva. Ker je po pravljičnem izročilu Slovincem prinesel trto in ajdo Kurent, smo takšna prizadevanja takratne fratnije združili z brajdo in ajdo in v pripravah na njeno oživitev za njen cilj dodali promoviranje Slovenijo s kakovostno kulinariko, oprto na slovenske tradicionalne in biološko pridelane ter predelane jedi. In cilj je, seveda, pridobivati v bratovno člane, ki bodo imeli možnost ustanoviti nove častitljive slovenske bratovne na tujem ter po njih krepi promoviranje Slovenije. Insignije, to so častna znamenja bratnije, so že pripravljene, tako da nam preotane le še njena ponovna ustanovitev.

Člani bratnije bodo častili vinsko trto, vino, ajdo, oljko in kranjsko čebelo. To so darovi narave, ki bogatijo kakovost življenja. Vsi člani bodo imeli v Sloveniji po eno trto v oskrbi in na vsaki trti bo tablica z imenom člana bratnije. Na vsaki dve leti bo moral član trto obiskati, večkrat misliti nanjo; zlasti 11. novembra, ko je praznik sv. Martina, in 22. januarja, ko je praznik sv. Vincenca.

Na slovensko-japonskem festivalu med 22. septembrom in 2. oktobrom letos v Araju naj bi v bratnijo sv. Martina in sv. Vincenca sprejeli Jureta Franka, investitorja arajskega zimskošportnega centra gospoda Morita in župana mesta Araj gospoda Hisaa Otsuka. Festival v celoti financirajo Japonci. Slo-

veniji ni treba za festival prispevati nobenega denarja! Japonci tradicionalne vrednote, kot so, na primer, pozabljene in spet oživiljene jedi, pripravljene na naravi prijazen način, zelo cenijo. Ker so zdrave, ker ohranjajo identiteto prostora, od koder prihajajo, in ker so zelo primerne tudi za promocijo njihovih proizvodov in storitev. Mi pa se, seveda, potrudimo, da kar najbolje zadovoljimo njihova pričakovanja...! Tako naj bi letos na festivalu stregli feržete, vinsko župo, pircu s polento, golaž z ajdovimi štruklji, pečenega petelina z nabašnico in pehtranove palačinke. In vino z Goriških Brd.

Seveda se zanimanje za ajdo povečuje tudi pri nas. Tudi ta okrogla miza to potrjuje! Upam, da bo k temu pripomogla tudi Bratnija sv. Martina in sv. Vincenca s svojo popularizacijo ekološkega, naravi prijaznega kmetovanja in pridelovanja zdrave hrane. In s tem pomagala pri promociji Slovenije.

Za konec še predlog! Ker je Slovenija, kakor zatrjuje prof. dr. Kref, center ajde, bi bilo primerno, da pride ajda v znak za turistično promocijo Slovenije namesto raznih vrtnic, lipovih listov itn. S tem bi dali promocijskemu znaku svojstven pečat slovenstva!

Boris Lieber, kulinarik - Restavracija in pension, Srednje Gameljne pri Ljubljani

Pomembno načelo kmetovanja:

NAŠA KAKOVOST NAJ BO POTROŠNIKOVA GOTOVOST!

Edi Bukavec

Sem tajnik Kmečke zveze na Tržaškem in Goriškem in se zahvaljujem za povabilo, naj sodelujem za tem omizjem..!

Naša organizacija ima svoje korenine v letu 1950, ko so se slovenski kmetje - zlasti na Tržaškem - takoj po vojni, čuteč potrebo po medsebojni povezanosti za ohranitev svoje zemlje in svojega dela, združili v Kmečki zvezi.

Razprava, ki jo tukaj poslušam, je zelo pomembna. Vse, kar je bilo že povedano in nakazano, bi kazalo na nek način ponoviti pri nas, na Tržaškem, na podobnem združenem zboru. Na srečanju Kraševcev s slovenske strani s Slovenci - Kraševci, ki živimo v Italiji! Kajti ta prostor je bil vseskozi v preteklosti enovit in združen; le zadnjih petdeset, morda nekaj več desetletij je vanj zarezana meja, ki ločuje našo skupnost od matičnega naroda oziroma od matične kraške skupnosti.

Poudarjeno je bilo, da je Kras nekdanj živel od velikih centrov, kot so Trst, Gorica, Koper. In da se mu sedaj ponovno odpira prav ta perspektiva, ki sicer povsem usahnila ni nikdar, ki pa jo bo treba ponovno razviti in prilagoditi sedanjemu času... Tudi Sosljanski zaliv se ne more razvijati sam brez povezave z okolico. Razvoja ne moremo pojmovati le po razvojnih centrih Sosljan, Milje, mesto Trst, znanstveni center itd. Ustvariti je treba kohezijo, medsebojno povezovanje in sodelovanje v prepričanju, da mesto potrebuje Kras in da Kras potrebuje mesto. Seveda v sporazumu, v dogovoru med enakima. Pri tem pa, seveda, mesto ne sme gledati le na svoje interese in na svoje potrebe, pač pa mora spodbujati in razvijati ustrezne dejavnosti tudi v svoji okolici. Pri tem mislim ne samo na Trst ampak tudi na vse druge centre okrog kraškega prostora!

Le tako se lahko zagotovi skladen razvoj vsega kraškega in okoliškega prostora, da bo pripravljen na prihajajočo globalizacijo, ki prinaša hkrati s določenimi koristmi tudi prevlado določenih standardov močnejših družb. V tem okviru bo treba s tukaj že predlaganimi prijemi in

ukrepi zagotoviti ohranitev vrednot tukajšnjega prostora. To je še posebno pomembno za slovensko skupnost v Italiji, ki je v zemlji in kmetijstvu vseskozi videla in uresničevala najmočnejšo vez s svojim prostorom ob zavedanju: Če obdeluješ in izkriščaš zemljo in imaš od nje določeno korist, jo boš tudi branil in ti to ne bo odveč! Zapuščanje zemlje, kakor je bilo danes predstavljeno in poudarjeno z zgovornimi podatki, je velika nevarnost. Če nečesa ne rabimo in zato zapuščamo, pomeni, da se tistemu tudi odpovemo!

Prav to je velika nevarnost zlasti za slovensko zamejsko skupnost, zato je odločno vstopanje Slovenije v Evropsko skupnost pomembna tudi za nas, Slovence v Italiji. S tem se bo spremenil tudi naš položaj v Italiji. Zato sodim, da je treba predvsem ustvariti pogoje za sodelovanje. In v tej potrebi zamejski Slovenci predvsem računamo na slovensko vlado, kajti ne bi bilo dobro, če bi Italijani v Furlaniji in Julijski krajini čutili vstop Slovenije v Evropsko skupnost kot nekakšno konkurenco svojim interesom. Slovenci kot narod, ki živi na obeh straneh meje, moramo biti pobudniki sodelovanja in nakazovati za sodelovanje med Slovenijo in Italijo ustrezne poti. To velja za Brice, za Kraševce in za Istrane!

Kot tajnik Kmečke zveze na Tržaškem in Goriškem, ki predstavlja kmete, poudarjam, da je zelo pomembno vprašanje, kakšno kmetijstvo. Za tem omizjem ste se vsi zavzemali za kakovostno kmetijstvo. Vendar tako, ki bo hkrati sodobno. Kmet se, kakor vsak drug delavec, trudi pridelovati in proizvajati boljše, bolj kvalitetno po načelu: Naša kakovost naj bo za potrošnika njegova gotovost! In ker morajo naše kmetije postati močne, je treba kmetu pomagati pri posodabljanju pridelave in proizvodnje za kakovostno hrano in njeno konkurenčnost.

Edi Bukavec, kmetijski izvedenec - tajnik Kmečke zveze, Trst

Naša naloga je:

UGOTOVITI IN OBZNANITI KAKOVOST EKOLOŠKO PRIDELANE HRANE!

Jožef Horvat

O leta 1989 sem kmet in kmetujem na svoji biološki kmetiji v Gažonu pri Šmarjah. Sem predsednik koprške Območne enote Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije in predsednik Odbora za sonaravno kmetovanje iste zbornice.

Za tem omizjem smo slišali, da je pri nas cilj ali želja, naj postane kakšnih deset odstotkov kmetij v Sloveniji bioloških. In slišali smo tudi marsikaj, kako se tega lotiti... Moj prispevek odgovarja na nekatere vprašanje, kako začeti...

Omenjen je bil pravilnik o ekološkem kmetovanju, za katerega sodim, da ima napako, ki jo bo treba čim prej odpraviti. V 51. členu je zapisano o kontroli ekološkega kmetovanja. Pripombo je že dala tudi Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije in sicer zato, ker so v pravilniku kriteriji za ekološko kmetovanje strožji od kriterijev za konvencionalno kmetovanje.

V Sloveniji imamo sedaj res kakšnih 600 do 900 ekoloških kmetij v nadzoru, med katerimi prevladujejo živinorejske in govedorejske kmetije s Štajerske, ki so se odločile za tako kmetovanje kot izhod iz ekonomskih težav v sili, saj država daje za živinorejo letno subvencijo 40.000 SIT na hektar. Zanima pa me, ali se bo njihovo število še povečevalo ali začelo upadati, ko se je letos ta subvencija prepolovila na 20.000 SIT na hektar.

Res je, da je bilo na začetku uvajanja ekološkega kmetovanja veliko zanešenja. Spominjam se naših začetkov, ko pridelanega ni bilo mogoče prodati drugače kot na domu in kako se je to pozneje izboljševalo s postopnim zanimanjem potrošnikov za ekološko pridelano hrano. Leta 1997 smo začeli prodajati svoje pridelke na tržnici v Ljubljani, kjer prodajamo ob sobotah še sedaj.

Na začetku nam niso zaupali niti sosedje. Pregovarjali so nas, naj rajši - tako kot oni - gnojimo z umetnimi gnojili ter škropimo pred škodljivci in boleznimi. Celo kmetijski inšpektor je bil takšnega mnenja. Pa tudi kdo v kmetijski svetovalni službi je bil do naših začetkov skeptičen, saj niti sam

še ni dojel pomena in koristnosti novega načina kmetovanja. Omeniti moram tudi težave, ki nam jih je povzročal Sklad kmetijskih zemljišč, ko je ekološko kmetovanje iznačeval z intenzivnim kmetovanjem...

Vse take in podobne človeške zmote, ki so posledica določenih indoktrin in pomanjkanja lastnih izkušenj, sicer razumem, toda jemati voljo ljudem, ki imajo željo po napredku in ki so pripravljeni vlagati napor in svoj denar, ni dobro! Ljudje, ki morajo pomagati spodbujati razvoj, bodo mora-

Ines Hrovat in njena mama Roža pri vezanju paradižnikov na ekološki kmetiji v Gažonu pri Šmarju. Fotografija: S. Rojc

li biti bolj razumevajoči in predvsem uradno politiko države sprejeti za svojo ter jo v celoti uresničevati.

Kljub vsem težavam na naši kmetiji vztrajamo in napredujemo. Enako tudi drugi! Tako sta v našem združenju še dve veliki kmetiji - ena v Šalovcih, ki ste jo večkrat videli na televiziji in na kateri gojijo iz Anglije pripeljane kosmate krave ter svinje, in druga, to je turistična kmetija Logar. Nihče ni odnehal in vsi se že več kot deset let ukvarjamo z ekološkim kmetovanjem. Vztrajati nameravamo še naprej! Navkljub nevšečnostim, ki jih ni manjkalo, in navkljub nevoščljivosti, ki je pač slovenska navada!

Na prostoru naše zbornične Območne enote Koper, to je od Komna do Pirana, imamo tudi določene težave. Trikrat smo imeli seminar o ekološkem kmetovanju. Na dveh je bilo po 25 udeležencev in na enem 90 udeležencev, toda - kolikor mi je poznano - se je izmed petdesetih udeležencev prvih dveh seminarjev samo eden odločil za ekološko kmetovanje... To ocenjujem za izrazito premalo glede na naravne pogoje tega prostora za ekološko kmetovanje in glede na tukajšnje dejanske razmere v kmetijstvu! Zato mislim, da moramo v okviru Kmetijsko gozdarske zbornice in njene kmetijske svetovalne službe narediti veliko več za popularizacijo ekološkega kmetovanja, za prepričljivo informiranje kmetovalcev, kakšne so njegove prednosti in kaj s tem pridobijo.

Ker ima po podatkih Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano 690 slovenskih ekoloških kmetij samo 15 hektarov posejanih z vrtninami in ker se je na Krasu nekdanj pridelovalo veliko vrtnin, saj je kraška zemlja in klima na tem prostoru z velikim deležem sončnih dni primerna za vrtnine, mislim, da je treba za to izpeljati posebno akcijo. Seveda pa bo treba vse skupaj poenostaviti in v ta namen pravilnik ustrezno prilagoditi. Poenostaviti bo treba pravilnik o nadzorni organizaciji ekološkega kmetovanja in v njem izpostaviti najpomembnejše, to je analizo pridelka. Prodaja se namreč pridelke, ne papirje! Zato bo moral biti pridelek oziroma izdelek vsake vrste vsake ekološke kmetije najmanj enkrat letno po poljubnem odvzemu analiziran na vsebnost tistega, zaradi česar je boljši od konvencionalno pridelanega. Sedanji pravilnik namreč tega ne zagotavlja, saj navaja, da se to naredi le po potrebi. Še hujše je, da ta pravilnik dopušča vsebnost prepovedanih snovi v pri-

Opuščena jablana še vedno rodi. Fotografija A. Dariž

delkih (pesticidi in težke kovine) v enakih količinah pri konvencionalnih pridelkih. To pa ne more biti, kajti potem to niso ekološki pridelki! Če nekdo dobi sredstva države za ekološko kmetovanje, mora biti pogoj - analiza kakovosti pridelka - izpolnjen!

Mislim, da moramo storiti tudi tisto, za kar se je na nedavnem pogovoru na televiziji zavzel minister za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano mag. Franc But, ko je dejal, da moramo ugotoviti in obznaniti - poudarjam: obznaniti! - boljšo kakovost naših ekoloških kmetijskih pridelkov od pridelkov konvencionalnih kmetij. To pomeni, da moramo najprej uradno ugotoviti kakovost takih kmetijskih izdelkov v primerjavi s kakovostjo naših konvencionalnih kmetijskih pridelkov in še posebej v primerjavi s kakovostjo uvoženih konvencionalnih kmetijskih pridelkov. Nato je treba to tudi uradno povedati. Šele potem bomo lahko to kakovost tudi promovirali...

To razliko je treba ugotoviti s preprostimi metodami. Beseda živilo pomeni hrano oziroma nekaj, kar ohranja življenje, kar ga podaljšuje, in da z njegovim zauživanjem preživiš. Sedaj so že na voljo testi na

vitalnost, na živost hrane, ki takoj povedo, koliko je hrana živa, koliko manj je obremenjena s škodljivostmi, koliko je stara ali mlada, sveža itn.

V takih prizadevanjih se je naš odbor povezal z Ministrstvom za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, z Ministrstvom za zdravstvo in z Ministrstvom za znanost, da ugotovimo dejansko kakovost in vitalnost naše hrane, da to obznanimo in tako hrano ustrezno promoviramo. To namreč ni nikakršno odkritje. Je le logično zaporedje nujnih dejanj, ki pa jih ne bo storil namesto nas nihče drug! To je prava pot do boljše cene ekoloških pridelkov in do zadovoljstva kupcev, saj bodo uživali bolj naravno pridelano hrano. Država bo že dovolj naredila, če nam bo omogočila raziskave in analize kakovosti ter vitalnosti pridelane in proizvedene hrane ter zagotavljala s svojimi ustanovami nadzor nad uresničevanjem kakovostnih kriterijev.

Kaj pa Goriški Kras?

MLADE SPODBUJATI V KMETOVANJE

Zlatko Martin Marušič

Naša občina je sestavljena iz dveh delov; iz nižinskega dela z najboljšo zemljo ter z namakalnimi sistemi na njej in iz kraškega dela na robu Krasa z najbolj borno, skopo zemljo daleč naokrog. Naš kras je bil po prvi svetovni vojni še gol. Z načrtnim sajenjem črnega bora se je spet zaraštel. Sedaj prevelika zaraščenost Krasa že predstavlja problem. Problem, ki zavira razvoj kmetijstva, pa je tudi - za omizjem večkrat poudarjena - razdrobljenost kmetijskih zemljišč in njihovo lastništvo, ko ni možnosti za zaokrožanje in združevanje zemljišč v večje, za sodobno kmetijsko pridelavo primerne površine.

Zaokroženo zemljišče na krasu zarašča gozd.
Fotografija M. Štolfa

Tudi na našem delu Krasa sta bili koza in ovca po letu 1950 prepovedani, da ne bi objedali borno vegetacijo. Med starejšimi ljudmi je še vedno čutiti nekakšen odpor do kozjereje in ovčereje. Pred kakšnimi petimi leti pa se je v tej kmetijski panogi tudi pri nas premaknilo v pravo smer. Imamo že nekaj kmetov-zanesenjakov s po nekaj deset kozami in ovcami. Nekateri mlajši ljudje se zanimajo tudi za živinorejo. Prav to obeta zaustavitev zaraščanja našega prostora ter hkrati ustvarjanje pogojev za poljedelstvo in vinogradništvo.

V živinoreji je sedaj problem s sofinanciranjem prevoza odkupljenega mleka, ki se ga pri nas že sicer zbere malo. Bojim

se, da bo zaradi visokih prevoznih stroškov za oddajanje mleka zanimanja med kmeti v bodoče še manj. Na našem območju je v reji še kakšnih devetdeset krav. Zanje skrbijo zvečine starejši ljudje, že upokojeni, ki se z njimi ukvarjajo bolj za hobi.

Mislím, da bi morala država takoj s kratkoročnimi ukrepi spodbuditi mlade v odločitve za kmetovanje in za živinorejo ter jim omogočiti začetne naložbe v takšno dejavnost!

Zlatko Martin Marušič,
župan Občine Miren-Kostanjevica, Miren

**Čebelarstvo
je tudi kmetijska
dejavnost!**

SLOVENSKI ČEBELARJI SE NE BOJIMO VSTOPA SLOVENIJE V EVROPSKO SKUPNOST

Ivan Atelšek

Sem predsednik čebelarskega društva Sežana, v katerega je združenih 76 čebelarjev različnih profilov, različnih sposobnosti in znanj in različnih zmogljivosti po številu čebeljih družin oziroma čebelje tehnike in tehnologije.

Naše čebelarsko društvo čebelari na Krasu in v Brkinih, od Brestovice pri Komnu do Podgrada, to je v dolžini kakšnih sedemdeset kilometrov. Na leto pridelamo od 100 do 120 ton medu, kar pomeni, da prispevamo pomemben delež v tej gospodarski panogi, ki pa jo - žal - kmetijski svetovalci na našem prostoru ne omenjajo, kakor da je ni. To navkljub temu, da smo čebelarji vendarle tudi kmetijci in kmetijski pridelovalci... In ker to ni značilno samo za naš prostor, saj je enako tudi drugod po Sloveniji, se s tem kaže odnos Slovenije kot celote do čebelarjev, ki se nas še vedno ima za ljubitelje in ne za resne kmetijske pridelovalce zagotovo ene izmed najbolj čistih vrst hrane, kakršna narava lahko da.

Tudi kmetijci niti z besedico ne omenjajo čebel, čeprav ne ajde, ne koruze, ne vina, ne hrušk in ne jabolk brez čebel ne bi bilo! Nihče tudi niti z besedico ne omenja oprasha cvetja in kaj bomo storili, da bomo čebele privabili v sadovnjake, če naj bi povečevali biološki pridelek. In kaj bodo naredili vinogradniki, da med cvetenjem trte ne bodo škropili in da bomo čebelarji pripeljali v bližino vinogradov čebele? Da bodo čebele dobro oprasile vinsko trto in da bo trta boljše ter kvalitetnejše rodila! In tako naprej...!

To je le nekaj stvari, ki motijo in bodoje v oči!

Člani Čebelarskega društva Sežana gospodarimo s 3800 panji, kar je velikan-

ska čreda... Od leta 1980, ko sem prevzel predsednikovanje društvu, se trudimo, da bi poleg pridelave medu, propolisa, voska itn. predvsem naredili čim več tudi za strokovno znanje naših čebelarjev. Vsa skromna sredstva, ki smo jih do sedaj prejeli od občinskih uprav Divača, Komen in Sežana, smo vložili v znanje naših članov. V strokovni šoli so se izobrazili iz našega društva trije čebelarski mojstri z mednarodno licenco, osemnajst čebelarskih preglednikov in serija mladih čebelarjev, ki se resno lotevajo čebelarstva. To znanje se nam v zadnjih letih že poplačuje, saj so se donosi na čebelji panj od nekdanjih 8 do 12 kilogramov medu povečali na 35, 37 in celo 40 kilogramov medu na panj. Torej prihajajo tudi gospodarski uspehi!

Poleg v znanje čebelarjev smo člani društva vložili veliko energije tudi v osveščanje čebelarjev, da moramo svoje izdelke znati prodati. Ne moremo več medu prodajati v kozarcih s kumarično nalepko ali v kozarcih, pokritih s celofanom, kot je bilo to

nekdanj. Že od leta 1982 skupaj nabavljamo embalažo in jo opremljamo z ličnimi nalepkami, na katerih so tudi vsi potrebni podatki za vsako vrsto medu... O tem ste se lahko danes prepričali tudi v spodnji etaži Kvadratnega stolpa, kjer smo čebelarji s Krasa razstavili nekaj svojih pridelkov.

Za vse naše izdelke se trudimo, da v njih ni nikakršnih škodljivih primesi in dodatkov, kaj šele strupov. Zelo si prizadevamo, da je naša pridelava medu kar najbolj biološka. Zaradi nekontrolirane uporabe herbicidov, pesticidov in drugih kemičnih sredstev v kmetijstvu se umikamo s kmetijskih površin ter bežimo v gozdove, čeprav je to v popolnem nasprotju s tistimi, kar kmetijci od nas pričakujete.

Vem sicer, da ni več mogoče kmetovati brez uporabe kemičnih sredstev, ampak vse se da razumno in pametno urediti... Sadjar iz Barke točno ve, kako mora ravnati v primeru uporabe kemičnih sredstev, da bo čim manj škodoval čebelam. Ko pa se vo-

ZAŠČITITI MORAMO TUDI KRANJSKO ČEBELO!

Franc But

Zim mimo vinogradov, pogosto vidim, kako se že ob deseti uri dopoldne škropi, če ne celo poliva trte čez in čez. Ker čebelarji tega enostavno ne prenesemo, se s čebelami umikamo v gozdove. Svoje čebele imam samo še v gozdu, saj jih nikomur več ne pustim zastrupljati. Četudi je, žal, zaradi takega umika čebel oprášenost grozdnih cvetov bistveno manjša in tudi pridelek grozdja skromnejši!

Posebno vprašanje je cena naših pridelkov oziroma izdelkov... Pred desetimi leti smo prodajali kilogram medu po 5 DEM v tolarški protivrednosti in je bila to takrat za nas zelo visoka cena. Medex nam jo je priznaval in plačeval. Sedaj nam Medex in drugi odkupovalci plačujejo za kilogram medu le po 3 do 3,5 DEM. Nič več! Ekonomika je pri grosistih za nas, čebelarje, nesprejemljiva. Mednarodna ponudba medu je pač takšna, da iz Argentine, s Kitajske, iz Peruja dobite kilogram medu za manj kot 2 DEM, in to dostavljeno v Luko Koper... Ponudba je torej strahovito velika.

Prelomani, ki jih država uvaja za uvoz medu, so zelo simbolični in za grosiste ne predstavljajo velikega bremena oziroma stroška, ki ga ne bi zmogli. Zato kljub temu kupujejo tuj, cenejši med namesto nekoliko dražjega, a mnogo bolj čistega in bolj biološkega slovenskega medu...

Ko je imela Slovenija pred dvajsetimi leti delovni silo po bistveno nižji ceni od sedanje cene, tudi slovenskim čebelarjem ni bilo težko prodajati med po takrat sorazmerno visoki ceni. Tudi sedaj bi bilo to še možno, vendar je danes cena delovne sile pri nas na enoto proizvoda bistveno večja od cene delovne sile v državah, iz katerih prihaja uvoženi med po bistveno nižji ceni. In to neglede na to, da je uvoženi med pogosto še ponarejen!

Pri nas je za pridelovanje medu potreben reprodukcijski material nekajkrat dražji kot v državah, iz katerih prihaja uvoženi med. O ceni tehnike in tehnologije, predvsem pa opreme za točenje medu, kar vse je pri nas zakonsko določeno, pa sploh ne govorim! Tega z državami, izvoznici

Predsednik Čebelarске zveze Slovenije gospod Lojze Peterle me je nedavno seznanil o vseh teh zadevah... Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano podpira čebelarstvo pri nabavi sladkorja za krmljenje čebel in pri gradnji novega čebelarškega učnega centra. Smiselno je, seveda, iskati tudi možnosti za kakšno obliko podpore oziroma subvencije čebelarjem, če je to skladno z evropskimi predpisi. Je pa vprašanje, komu in kako. Odgovoriti bo najprej treba, kje je meja med čebelarjem kot tržnim proizvajalcem in čebelarjem, ki to ni, in kdo naj bi bil do pomoči upravičen.

Preloman za med imamo na takšni ravni, kakršno je izbrala Slovenija v letih 1993 in 1994 ob vstopu v Svetovno trgovinsko organizacijo. To pomeni, da preloman ne more biti niti za tolar višji. Kot ustanovna članica te organizacije se je takrat Slovenija zavezala za največje možne višine zunanjetrgovinske zaščite. Z vstopom Slovenije v Evropsko unijo pa to preneha.

V uvodu sem poudaril, da bo s širitvijo kmetijsko okoljskega programa država morala dajati zanj vse več denarja. Njegov učinek bo viden, če bo pridelan proizvod višje kakovosti oziroma dražje prodan. V teh okvirih se bo širil tudi sklop čebelarjenja v okoljih, bolj prijaznih za čebelarstvo.

In še komentar k trem pobudam gospoda Atelška!

Strinjam se z ureditvijo statusa čebelarjev, toda treba bo zelo natančno določiti, v kakšnem smislu in kako. Ali je to status čebelarja kot status kmeta? Če je to, potem moram opozoriti, da se bo status kmeta postopno izgubljal, ker postaja bistvo vsega kmetijsko gospodarstvo. Vendar za ureditev statusa ne vidim nikakršnih ovir. Treba je le najti najbolj ustrezen način...

Če sem prav razumel, si čebelarji želite v okviru kmetijske svetovalne službe tudi čebelarške svetovalce... Tudi to je mogoče!

S predlogom za promocijo Slovenije tudi z medom in izdelki iz njega se popolnoma strinjam. Treba je le dati pobudo vsem za protokol odgovornim osebam, bom pa tudi sam opozoril na predlog gospoda Atelška! Na vsak način naj bi prevladovali v protokolarnih darilih slovenski domači izdelki.

Ni pa gospod Atelšek omenil kranjske čebele, ki da jo moramo zaščititi! Ana to sem v Evropi že opozoril pred pogovorom s predsednikom Čebelarске zveze Slovenije. Seveda, ker ste me na to opozorili čebelarji! Za kranjsko čebelo zahtevamo kot posebno izjemo - z omejitvijo paše - ohraniti v slovenskem prostoru; tudi kot gensko banko za evropski prostor!

medu, sploh ni mogoče primerjati. Pri nas mora imeti čebelar, ki hoče točiti med, štiri prostore z opremo iz nerjaveče kovine, vsi prostori morajo biti obloženi s keramičnimi ploščicami, imeti morajo umivalnike, odtok itn. Naložba v tako točilnico že presega sto tisoč DEM!

Zato vprašujem, kateri čebelar si to lahko privošči?! Morda še kateri izmed ti-

stih, ki imajo trideset, štirideset let in ki se pripravljajo na to dejavnost, da bodo od nje živeli naslednja desetletja! Nikakor pa ne čebelarji, stari petdeset, šestdeset let, saj njihov življenjski cilj ni več dolgoletna pridelava medu. Zato tudi izza tega omizja pozivam državo, ki je izdala predpis o opremljenosti točilnic za med, naj pomaga predvsem mladim čebelarjem s subvencioniranjem na-

REPLIKA

ZOPER TISTEGA, KI ZASTRUPILJA PROSTOR, USTREZNO UKREPATI!

Miran Naglič

Nasploh se z razpravo gospoda Ivana Atelška strinjam. Predvsem v tistih delih, ko je govoril o tem, da je treba doreči generalni odnos družbe do čebelarstva in njegovega pomena, da je čebelarstvo lahko pomemben vir dodatnega dohodka tudi na kmetijah, in kako pomembno je čebelarstvo za kmetijsko pridelavo v biološkem smislu, torej z oprasovanjem ipd. Strinjam se z njim, da je vse to treba postaviti na pravo mesto. Moram pa njegovo razpravo dopolniti v tistem delu, ko je govoril o kmetijski svetovalni službi!

Kmetijski svetovalci so predstavili vsak svoje področje. In zelo so se potrudili, kajti spremljam takšne nastopa po vsej Sloveniji in znam presoditi, kaj je dobro. Res pa je, da še kakšne druge panoge, ne le čebelarstva, niso obdelali tako, kakor bi si kdo želel. Največ zaradi omejenega časa za tem omizjem. Med razlogi za to pa je tudi, da kmetijski svetovalci v opisih svojih del in nalog nimajo svetovanja za področje čebelarstva.

Gospod Atelšek je povedal, da Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano plačuje sedem čebelarskih veterinarjev, a je treba tudi doreči, kako čebelarjem svetovati ne le na kurativnem področju marveč tudi na preventivnem. Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije se o tem dogovarja s Čebelarsko zvezo Slovenije. Predlagali smo, naj bi se o vsem tem skupaj pogovorili in dogovorili na kmetijskem ministrstvu, ki financira javno kmetijsko svetovalno službo.

Neglede na to, da v opisih delovnih mest za kmetijske svetovalce čebelarsko svetovanje ni zajeto, to ne ovira njihovega sodelovanja s čebelarji. Trdim, da naši svetovalci sodelujejo s čebelarji predvsem na področju dopolnilnih dejavnosti, torej s svetovanjem, kako med in druge čebelarske izdelke ter proizvode tržiti, kako si zagotavljati razna potrebna dovoljenja itn. Obljubljam pa, da se bomo v naši svetovalni službi tudi o tem pogovorili ter dogovorili, kako poslej sodelovati bolj organizirano tudi s čebelarji in jim pomagati.

Za očitek gospoda Atelška, da kmetovalci - navedel je vinogradnike - zastrupljajo čebele, moram poudariti, da kmetijska svetovalna služba vedno opozarja ljudi, naj pri škropljenju pazijo zaradi čebel! Res pa je, da ljudje to upoštevajo različno. Nekateri zelo, drugi manj ali pa sploh ne! Zato svetujem, če kdo kje zastruplja, ustrezno ukrepati in kršitelja prijaviti! Kmetijski svetovalci ne morejo ljudem ukazovati, kako naj ravna, niti ne kršilcev kaznovati... In, kadarkoli govorimo o kakršnem koli onesnaževanju okolja, govorimo vedno o velikosti takega pojava! Čeprav je Kras zaradi bogatih zalog podtalnice, primerne za pitno vodo, zelo občutljiv prostor na onesnaževanje, pa je na srečo eno izmed območij Slovenije, ki je onesnaževanju - tudi s škropljenjem - še najmanj izpostavljen.

bave točilne opreme in z uporabnimi dovoljenji za novo tehniko, da bodo lahko točili med v ustreznih prostorih! Zavzemam se namreč za visoko kakovost slovenskega medu in zaradi tega tudi za spoštovanjem slovenskih predpisov, po katerih čebelarjeva roka ne sme priti v stik z medom. To bi, namreč, razumel kot oskrunjenje medu, te enkratne in zdrave hrane!

Čebelarska zveza Slovenije je predlagala Kmetijsko gozdarski zbornici Slovenije v obravnavo in potrditev ter potem predložitev Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano ustrezne usmeritve za nadaljnji razvoj čebelarstva v Sloveniji. V njih so predstavljene ne toliko želje slovenskih čebelarjev po subvencijah države, kot želje po državnem priznanju ustreznega sta-

tusa, to je položaja čebelarjev pri nas. Sedaj smo čebelarji namreč nikogaršnji, čeprav je očitno, da smo tudi mi kmetijski pridelovalci in predelovalci. Ekonomika čebelarjenja in starostna sestava slovenskih čebelarjev ne dovoljujeta več, da bi se s to dejavnostjo še naprej igrali. Če mladim čebelarjem ne bomo dali ustreznega statusa in zagotovila z ustrezno ekonomiko pridelovanja medu, se bo slovensko čebelarstvo v desetih letih - ko bo populacija danes šestdeset, sedemdeset let starih čebelarjev umrla - sesulo. Zato vprašujem, kaj bomo kmetijci potem še sploh lahko želi in obirali?

Drugo, kar pričakujemo od države, je podpora Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano formalni ureditvi položaja šole za čebelarske mojstre in za čebelarski poklic. Samo z znanjem mladih, prihajajočih generacij čebelarjev bomo zagotovili, da bodo čebele še naprej oprasovale.

In, želimo tudi, da se zdravstveno varstvo čebel organizira boljše, kot je organizirano sedaj. Že sedanjih sedem čebelarskih veterinarjev je velika spodbuda in Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano hvala za njihovo pomoč! S tem smo presegli prakso, ko so posamezni čebelarji z najrazličnejšimi kemičnimi pripravki posegali v panje, da so se oteпали varoze, poapnelosti in oseme. Čebelarski veterinarji so zagotovili strokovno zdravstveno varstvo čebel.

Ker slovenski čebelarji s pridelavo velikih količin medu zagotavljamo veliko kakovostne hrane, prosimo Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano za drugačno promocijo te hrane. Ali ne bi bilo možno slovenski med vključiti tudi v protokolarna in poslovna darila namesto daril, ki so po svojem videzu pogosto na meji kiča, pa še s slovenskim poreklom velikokrat nimajo nič skupnega!?

Slovenski čebelarji se ne bojimo vstopa Slovenije v Evropsko skupnost. Sposobni smo dobiti konkurenčni boj z vsakim čebelarjem tega prostora, ker bistveno več znamo in ker bistveno več pridelamo in - kar je najpomembnejše - ker znamo varovati čebele pred kemikalijami ter trgu nuditi izjemno kakovostne izdelke. Seveda pa pričakujemo, da nas bo država z njimi izenačila v pogojih za čebelarjenje!

Ivan Atelšek, čebelar in predsednik Čebelarskega društva Sežana, Povir

RAZPRAVA

"NE VEM, KOMU VERJETI!"

Miran Vodopivec

Za besedo sem prosil predvsem zaradi tega, ker so me spodbudile besede našega ministra za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano mag. Franca Buta in podpredsednice Kmetijsko gozdarske zbornice Andreje Krt.

Veliko smo tukaj slišali, kaj se dela za zaščito naših posebnosti. Če sem bolj določen, za zaščito kraških posebnosti... Zato razmišljam v zvezi s tem o kraškem teranu, pršutu in še o čem, kar bo prav gotovo lahko že jutri postalo specialiteta tega prostora.

Strinjam se, da je bilo že veliko narejenega. Vendar moram povedati, da sem na nekem sestanku v Ljubljani poslušal tudi dr. Bojana Pretnarja, nekdanjega direktorja Urada RS za intelektualno lastnino, ki je sedaj v Mednarodni organizaciji za intelektualno lastnino v Ženevi. Govorec nas je s svojim javnim nastopom kar precej zmedel, ker nam je očital, da imamo zelo neurejen vinski zakon, zelo neurejene podzakonske akte, da posebno tradicionalno priznanje (PTP) v svetovnem merilu ne pomeni nikakršne zaščite našega terana. In dodal je, da so tisti, ki so na ta način zaščitili svoje pridelke oziroma proizvode, torej s PTP, ostali praznik rok, ker s tem proizvoda v resnici niso zaščitili.

Zato, gospod minister But, izrabljam to priložnost in vas prosim, da o tem poveste svojo izkušnje in svoje mnenje. Preprosto ne vem, komu verjeti! Dr. Pretnar je ugledna osebnost, ki ji moramo verjeti. Verjamejo pa tudi našim dokumentom, ki so že sprejeti in ki jih uresničujemo... Ali, kakor trdi dr. Bojan Pretnar, res vsa naša zaščita jutri nič ne bo veljala? Opozoril nas je, naj pazimo na ime „teran“ in na druge naše proizvode. In dodal, da smo na tak način že zapravili naše bučno olje, ki je bilo avtohtono po dravskem rajonu, itn...

Dr. Miran Vodopivec, univ.dipl.inž. agronomije - vodja Oddelka za agroživilsko kemijo, Kmetijsko veterinarski zavod, Nova Gorica

REPLIKA

KER VSTOPAMO V EVROPSKO UNIJO, SPREJEMAMO NJEN PRAVNI RED

Mag. Franc But

To je zelo stara zgodba... Gre za prenos starega spora med Mednarodno organizacijo za intelektualno lastnino iz Ženeve, ki naj bi bila mednarodna ustanova za to področje lastnine v okvirih Svetovne trgovinske organizacije, in med pravnim redom Evropske unije. Nesporno jasno je, kakšna ureditev velja v prostoru Evropske unije. Prav takšno uvajamo sedaj tudi v Sloveniji in jo že uresničujemo!

Dr. Bojan Pretnar, s katerim veliko sodelujemo, trdi, da je to, kar počenja Evropska unija, narobe in protipravno. Toda dejstvo je, da je to edino, kar Evropska unija počne. Od nas pa zahteva, da po istem načelu in po isti metodi delamo tudi pri nas. Enako, kakor v drugih državah, ki kandidirajo za vstop v unijo.

Kaj je prav, pa je stvar odnosov med Evropsko unijo in omenjeno mednarodno organizacijo! Gre namreč za dva različna koncepta; enega zastopa Evropska unija, drugega pa zastopajo ZDA in še nekatere druge države. Ker Slovenija vstopa v Evropsko unijo, je zelo jasno, da se v Sloveniji moramo usklajevati s pravnim redom Evropske unije. In tako tudi delamo! Če pa bo realnost kakršnega koli dogovora kdaj pozneje drugačne, se bo treba prilagoditi ti-stemu, novemu konceptu.

Če smo zelo praktični, to pomeni, je res lahko eno in drugo. Torej, kar trdi dr. Bojan Pretnar, in kar postavlja Evropska unija. Toda, to drugo je neizpodbitno dejstvo, kateremu se moramo prilagoditi. In nesmiselno bi bilo, če bi ugovarjali Evropski uniji, da zadev ne bomo uredili po njenem pravnem redu, hočemo pa v njen prostor.

Zato je naše stališče jasno. Sprejemamo pravni red Evropske unije. Če pa bo ta kdaj sprejel kakršne koli drugačne argumente in pravni red spre-menil, se bomo spremembam prilagodili tudi mi.

Za teran menimo, da smo naredili tako, kakor naj bi bilo skladno s predpisi Evropske unije. Konceptualno pa naj bi stvar potekala tako, da Slovenija z dnem, ko vstopi v Evropsko unijo, tudi predloži popoln seznam vseh zaščiteneh posebnih poimenovanj za pridelke, izdelke in predmete, ki jih želimo ohraniti in zaščititi v prostoru Evropske unije.

In če povem še svoje mnenje, mislim, da bomo morali - na dolgi rok - delati eno in drugo. To pomeni, da je treba v prihodnosti pričakovati soočenje z zgodovinskim dejstvom, da je enako kot Slovenija prijavila zaščito za teran tudi sosednja Italija, ker se teran prideluje tudi na italijanskem delu Krasa. Zato sta rešitvi samo dve: ali začeti nekakšno vojno z Republiko Italijo, ali pa preprosto ugotoviti, da se teran z določenimi razpoznavnimi značilnostmi prideluje oziroma proizvaja pri nas in pri njih. To vendarle dokazujejo nesporni zgodovinski podatki!

Precej podoben je primer z bučnim oljem...! Od nekdaj se je pridelovalo na Štajerskem. Štajerska pa se je po letu 1918 razdelila na Zgornjo Štajersko in na Spodnjo Štajersko. Zgornja Štajerska je sedaj v Republiki Avstriji, Spodnja Štajerska pa je v Sloveniji. Zato bo končni izid podoben, kot ga lahko pričakujemo za teran. Bučno olje bosta smeli pridelovati in prodajati pod določeno označbo "Proizvedeno na območju Štajerske v Sloveniji" Slovenija in pod določeno označbo "Proizvedeno na območju Štajerske v Republiki Avstriji" Republika Avstrija.

Prednosti in slabosti Krasa

Miran Sotlar

Prednosti in slabosti Krasa, ki ste jih predstavili za tem omizjem, so tudi osnova za naše delo pri snovanju skupnega razvojnega programa za Kras, kar je cilj Pilotnega projekta Kras. Osnovni razlogi za odločitev o izdelavi Pilotnega projekta Kras so namreč številne posebnosti Krasa. V projektu sodelujejo ministrstva, kraške občine in partnerji iz tujine.

S skupnim razvojnim programom bomo v letu 2001 določili razvojne prednosti in pomanjkljivosti kraškega prostora, opredelili pogoje za njegov skladen razvoj in določili prednostni vrstni red ukrepov, o večini katerih ste govorili za tem omizjem. Zato izrabljaj priložnost in priporočam ministru za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano gospodu mag. Francu Butu, naj bi v sklepnih fazah oblikovanja razvojne strategije za Kras kmetijsko ministrstvo bolj zavzeto sodelovalo.

Tudi za tem omizjem ste nekateri poročevalci in razpravljalci govorili o potrebi po boljši institucionalni organiziranosti ter medsebojni povezanosti vseh tistih, ki so soodgovorni za nadaljnji razvoj kraškega prostora. Nosilci Pilotnega projekta Kras iz Agencije RS za regionalni razvoj namreč ne vemo za svoje prave sogovornike, ko obravnavamo kraški prostor in njegovo izrabo. Ali je to Agencija za razvoj podeželja, ali so to ljudje iz kmetijske svetovalne službe?

Ker delujemo na obmejnem prostoru z Italijo, vodimo in usmerjamo veliko programov in projektov v okvirih programa Phare, namenjenega čezmejnemu sodelovanju med Slovenijo in Italijo. Pohvaliti moram kmetijske svetovalce kraškega prostora ter stanovska društva s Krasa, ki so nedavno

Z UVRSTITVIJO V OBALNO-KRAŠKO STATISTIČNO REGIJO KRAS LAHKO IZGUBI!

Tatjana Rener

tega končali pet zelo kakovostnih Pharejevih programov, usmerjenih prav v zagotavljanje pogojev za oživetev kmetijstva in z njim povezanih dopolnilnih dejavnosti na kraškem prostoru tostran in onstran meje in navezali tudi zelo obetavne stike s sogovorniki v Italiji... Poudariti pa moram, da v vseh teh prizadevanjih čutimo odsotnost ustrezne profesionalne pomoči ljudem, ki se v take programe vključujejo.

Skupni razvojni program za Kras bo dokument, v katerega bo Kras, oziroma bodo Kraševci zapisali svojo vizijo, kako želijo živeti... Na osnovi skupnih regionalnih razvojnih programov za statistične regije v Sloveniji naj bi država dobila podatke za razdeljevanje sredstev do leta 2006.

Prav ta čas se končuje snovanje državnega razvojnega programa, v katerem je Kras opredeljen kot del skupne obalno-

kraške statistične regije, ki se po razvisti meri z najbolj razvito statistično regijo, to je osrednjeslovensko! Neglede na možnosti za razvoj na slovenski obali, ki so drugačne od možnosti za razvoja kraškega prostora s številnimi omejitvenimi dejavniki, je matematična uvrstitev Krasa v obalno-kraško statistično regijo kraški prostor neupravičeno uvrstila med zelo razvita slovenska območja in mu s tem povzročila veliko škodo. Zato sodim, da bi pri odmerjanju sredstev posameznim statističnim regijam moralo zavzeto sodelovati tudi Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, sicer bo Kras povsem neupravičeno prikrajšan.

Tatjana Rener, univ.dipl. arhitektinja - vodja regionalne pisarne Agencije R Slovenije za regionalni razvoj v Štanjelu in vodja Pilotnega projekta Kras, Štanjel

REPLIKA

IMAM PREDLOG

Franc But

Predlagam takojšen pogovor na našem ministrstvu z ljudmi v oddelku za celostni razvoj podeželja in vasi, ki sodelujejo z drugimi ministrstvi pri pripravi državnega razvojnega programa!

Statistična obalno-kraška regija, ki zajema tudi Kras, je za ta prostor neugodna, saj ga uvršča med zelo razvita območja. Zato se lahko zgodi, da bi Kras hitro izgubil možnost in pravico do uporabe sredstev Evropske unije. Kras je dejansko z več vidikov zelo občutljiv prostor obalno-kraške statistične regije, zato ga je treba tako tudi vrednotiti in pri razdeljevanju sredstev to upoštevati.

KRAS JE EN SAM! NE GA ZAPRAVIT!

Davorin Vuga

Rad bi to omizje spomnil tudi na to, da je Kras med drugim tudi izjemna arheološka krajina, ki se ponaša z dokazi, da je tod človek kmetoval že pred sedmimi tisoči leti in lovil pred dvanajstimi tisoči leti.

Na kraškem prostoru je ne le izjemno veliko čudovitih spomenikov. Na njem je regijski park Škocjanske jame, ki je vpisan v Unescov seznam svetovna naravne in kulturne dediščine. Tod je nekaj arheoloških spomenikov, ki kandidirajo za uvrstitev med kulturne spomenike državnega pomena. To so Sveto, Volčji Grad in še kaj s področja arheologije kaštelirjev. Predvsem pa je Kras prostor, ki je arheološko slabo raziskan. Na njem bodo potrebna ne le povsem klasična arheološka raziskovanja, ampak tudi krajinska arheološka raziskovanja, socialna arheološka raziskovanja in še katera,

da nadrobneje določimo njegov pomen za človekov razvoj.

Kraški prostor je tudi izjemno delikaten. Pričakuje ustrezne ukrepe države, da bo na njem mogoče njegovim prebivalcem tudi z izrabo tal, s kmetijstvom - ob raznih dopolnilnih dejavnosti - dostojno živeti. Hkrati pa pričakuje ustrezne materialne koristi tudi od svoje izjemne kulturne dediščine. Zato se zavzemam za veliko previdnost in predlagam ustvarjalno interdisciplinarno sodelovanje. Pogovarjati in dogovarjati se je treba za vsak primer posebej, predno se odloči, kako ravnati. Bogastvo Krasa je namreč prav njegova raznolikost prostora, kmetijskih kultur, vinogradov, polj, vrtič, kamnitih ograd, kamnitih hiš in strjenih kraških naselij, itn., kar vse določa njegovo razpoznavnost in tipičnost kraške kulturne krajine.

Kras je pravzaprav paleokrajina in se od zadnje ledene dobe na njem, razen nje-

govega površja, ni praktično nič spremenilo. Najnovejše najdbe pri Zemonu v Vipavski dolini dokazujejo, da je bil ta prostor pred dvanajstimi tisoči leti veliko lovsko taborišča in da je bil Kras veliko lovsko območje naših že razumnih prednikov - ko je tod bival homo sapiens.

Zato priporočam kmetijskemu ministru mag. Francu Butu, naj se zavzame za večjo medsebojno povezanost ministrstev, za njihovo še bolj plodno sodelovanje pri razreševanju razvojnih problemov kraškega prostora. Potem uspeh ne bo izostal. Kras namreč je izjemnen, a je en sam. Ne ga zapraviti!

Davorin Vuga, univ.dipl. arheolog - svetovalec direktorja za arheološko dediščino, Uprava RS za kulturno dediščino, Ljubljana

PRESEČI POSESTNE MEJE - V GLAVAH, NE NA TERENU!

Miran Sotlar

Zahvaljujem se izdajateljem revije Kras in uvodničarjem za polno koristnih informacij! Ta posvet je bil že res zelo potreben... Vse bistveno o živinoreji na Krasu in o njenem pomenu za Kras je napisano že v 37. številki revije Kras iz leta 2000. V njej je mag. Franc But, takrat še v vlogi državnega sekretarja za kmetijstvo in evropske zadeve, povedal, kako usodnega pomena je živinoreja za kraški prostor in za njegovo ohranjanje.

Za tem omizjem pogrešam več razmišljanja o tem, kako zaustaviti zaraščanje Krasa in s tem ohranjati njegovo kulturno krajino! In na vrženo žogico v uvodu, da moramo za to svoje storiti tudi Kraševci sami, bi kazalo poglobljeno odgovoriti. A to, ko se pogovor za tem omizjem končuje, zdaj ne bi bilo primerno. Morda pa o zaraščanju

Krasa in predvsem o možnostih, da se to zaustavi z obuditvijo živinoreje, ne govorimo tudi zato, ker je živine na Krasu že tako malo, da skoraj ni več živinorejcev, ki bi lahko o tem govorili?

Kot agroekonomik soglašam, da se pogoji za živinorejo na Krasu slabi. Res je, da je večina rej ekonomsko zelo vprašljiva, res pa je tudi, da bi bila lahko tudi živinoreja v drugačnih pogojih donosna in uspešna. In ker je Kras že zelo zaraščen, s posestnimi mejami že iz zgodovine, se je zares bati, da se bo zarastel z gozdom podolgem in počez, razen če Kraševci s pomočjo za to poklicanih ustanov ne bomo izoblikovali primernih modelov in se dogovorili o rešitvah, ki bodo predvsem presegle posestne meje - v glavah, ne na terenu! Živina namreč posestne meje brez težav prestopa, medtem ko je meje v glavah le težka preseči.

Zato se zavzemam, da se Kraševci, medsebojno povezani, odločimo za skupen napor in rešimo ter ohranimo vsaj takšen del kulturne krajine, da se drevje le ne bi zajedlo med naše hiše. Človek namreč ni gozdna žival in večina krasot Krasa pripada travinju, ne gozdu! In če hočemo kras rešiti pred nadaljnjih zaraščanjem ter ohraniti njegovo kulturno krajino, moramo - radi ali ne - razrešiti vprašanje o akcijskem živinorejskem programu za Kras.

Miran Sotlar, univ.dipl.inž. agronomije - specialist za ekonomiko, Kmetijsko veterinarski zavod, Koper

REPLIKA

ZAGOTOVIMO SREDSTVA MINISTRSTEV ZA ŠTANJEL!

Franc But

Imam predlog, da, na primer za razvoj Štanjela, tega kraškega arhitekturnega bisera, poleg sredstev Ministrstva za kulturo zagotovimo še sredstva Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano v okviru programa za celostni razvoj podeželja in vasi ter tudi sredstva Ministrstva za gospodarstvo! Takšno sodobno, medresorsko združeno sodelovanje bi zagotovo pomembno pripomoglo, da se pripravljene načrti za prenovo in revitalizacijo Štanjela hitreje uresničujejo!

REPLIKA

OBETA VEN PROJEKT SPODNESEL INŠPEKTOR

Ivan Atelšek

Pred šestimi meseci smo v Povirju pripravili program za proizvodnjo mocarele. Zagotovili smo prostore, zagotovili smo tehniko in tehnologijo, zagotovili smo ljudi. Proizvodnja mocarele bi temeljila na predelavi desetih kubičnih metrov mleka na dan... Vse smo že imeli pripravljeno, zadeva pa se je ustavila pri sanitarnemu inšpektorju, ki je zahteval: "Glej, gospod! Če boš to hotel narediti, mi boš moral predložiti študijo o vplivu takšne mlekarnice na okolje! Študija košta toliko in toliko..." Jaz pa sem mu odgovoril: "Če potrebuješ za to študijo, potem si jo kar naredi..." Pri predelavi mleka v mocarelo namreč ni ničesar, kar bi enasnaževalo okolje. Ne plinov, ne izpustov, ne ostankov!

Obrat v Povirju bi spet napolnil stале z živino, povečala bi se pridelava mleka, z njegovim odkupom ne bi bilo težav in ljudje bi dobili delo, saj gre mocarela dobro v denar. Pa ni iz tega nič, ker hočemo študijo o vplivih na okolje. Zanesljivo obetaven projekt za obuditev živinoreje je spodneslo administrativno in birokratsko stališče nekega inšpektorja!

ZAVOD SE PRAVNOFORMALNO PREOBLIKUJE

Darinka Blažica

Uvodničarji in razpravljalci ste tukaj nazivali obilo zanimivih informacij, predlogov in pobud, kako probleme odpraviti. Povedanemu bi pa rada dodala, da se kmetijsko veterinarski zavod sedaj preoblikuje v kmetijsko gozdarski zavod, tako da bo čez kakšen mesec pravnoformalno že posloval pod novim imenom in skladno z zakonom o Kmetijsko gozdarski zbornici.

Zahvaljujem se organizatorjem in sodelavcem Kmetijske svetovalne službe ter

vsem dejavnim udeležencem za dobro pripravljeno in izpeljano okroglo mizo. Kmetijska svetovalna služba v Sežani resnično dobro dela, poudariti pa moram, da delajo dobro tudi druge enote kmetijske svetovalne službe na Primorskem. Če pa pride kdaj do kakšnega nesporazuma, kakor sem dojela iz ene izmed razprav, to pripisujem kakšni posameznikovi trenutni slabši volji ali trenutni nerazpoloženosti, kar se človeku tudi lahko kdaj primeri.

Popolnoma se strinjam tudi z razpravo mag. Mirana Sotlarja, saj enako kot

on malo pogrešam v dosedanji razpravi kakšen bolj ustvarjalen pogled, kako oživiti živinorejo na Krasu. Iz razpoložljivim podatkov se ve, da je bil nekdaj kraški prostor bazen za vzrejo plemenske živine, pa bi kazalo o tem tudi razmišljati. Predvsem v luči vstopanja Slovenije v Evropsko unijo, saj bi bila vzreja določenih živalskih pasem pri nas zanesljivo tržno zanimiva tudi zanjo.

Mag. Darinka Blažica - univ.dipl.inž. živilske tehnologije, direktorica Kmetijsko veterinarskega zavoda, Nova Gorica

PREDNOST NAJ IMAJO DOMAČE SORTE IN PASME

Radivoj Humar

Že štirideset let se sprašujem, zakaj pri nas v Sloveniji nimamo za zavarovanje avtohtonega sadnega drevja, trte, živine in še česa drugega vpisanih po zaporedju v nekem seznamu, ki bi bile za državo prednostne naloge?

To vprašujem zato, ker smo že izgubili dve vrsti psov, istrskega kratkoclaklega gonjiča in istrskega ostrodlakega gonjiča. Nimamo več noriškega konja, ki je leta 1922 dobil prvo nagrado. Tudi kranjska čebela ni zaščitena, kot ji to pripada! In ko govorimo, kako naj bi ekološko kmetovali, ne upoštevamo in predvsem ne poudarjamo, da je to mogoče predvsem s tistimi rastlinskimi in živalskimi sortami, ki so bile v preteklosti izbrane, žlahtnene in prilagojene za ta pro-

stor. Ne vidim tudi povezave med kmetijstvom in turizmom. V turizmu so normativi za oddajanje sob postavljeni tako visoko, da niti ena vas ne more z razpoložljivimi prenočišči prenočiti za en avtobus obiskovalcev. Vse preveč se govori samo o zakonih, kaj da je že zakonsko urejeno in kaj da moramo zakonsko urediti...

Upam si trditi, da smo si sami krivi, če vse to še ni urejeno. Če ne bomo dajali prednosti našim avtohtonim ratlinskim in živalskim vrstam ter prednostno subvencionirali njihovo pridelavo oziroma vzrejo, pred vstopom v Evropsko zvezo ne bomo imeli česa pokazati!

Živim v Biljah, v največjem vinogradu v Sloveniji, kjer prevladujejo težke trte - merlot, nekaj berbere; ostalo je malva-

zija. Že štirideset let se ukvarjam z domoznanstvom. Delujem ne le na tem prostoru marveč po vsej Sloveniji in tudi čez njene meje. In to samostojno, pa me za moje delo država še ni subvencionirala!

In, da končam, v pogovorih s tujci pogosto naletim na njihov očitek, zakaj v Sloveniji z zakoni najprej ne zaščitimo domačih, avtohtonih rastlinskih in živalskih vrst. Pri nas se, namreč, s subvencijami ščiti tudi neavtohtone pridelke, na primer: jabolko glosner, trto merlot, itn., s tem, ko se subvencionira obnovo ali postavitev sadovnjakov, vinogradov za te sorte..!

Radivoj Humar, domoznanec - založnik, Bilje

USTANOVITEV DRUŠTVA PROIZVAJALCEV TERANA

Vojan Škrk

Zahvaljujem se izdajatelju revije Kras Dušanu Rebolju, ki mu je uspelo zbrati za tem omizjem vse odgovorne za kmetijstvo na tem prostoru in še druge, ki sooblikujejo kraški prostor! Zvečine smo tu stari znanci...

Ker je bil včeraj dež, sem vzel, da se pripravim na današnji pogovor, v roke 26. številko revije Kras iz leta 1998. V njej je po okrogli mizi „Kako razumno zaustaviti zaraščanje krasa?“ prof. dr. Tone Vidrih odgovoril na vprašanje, kakšne so koristi nadzorovane paše na Krasu. V odgovorih je naštel večino tistega, kar smo govorili tukaj. Zato vam priporočam, da si to čim prej preberete!

Opozoriti pa moram to omizje na problem v zvezi z odkupovanjem mleka na našem prostoru. S 1. aprilom 2001 je mlekar-
na v Vipavi odpovedala plačevanje prevoznih stroškov za mleko v celoti, s 1. majem pa

so se za to odločili tudi v Ljubljanskih mlekarnah. Zato so morali prevzeti prevozne stroške kmetje, naša zadruga in kmetje pa se sedaj trudimo z lokalnimi skupnostmi, kako še naprej zagotavljati prevzemanje mleka in s tem ohranjati mlečno proizvodnjo. Če se namreč odkupovanje in prevzemanje mleka ukine, bo zanimanja za mlečno proizvodnjo še manj, manj bo tudi krav molznic v hlevih in pokošenih bo tudi manj travnikov!

Na koncu tudi predlagam, naj bi po končani letošnji trgatvi ustanovili društvo proizvajalcev terana v skladu s predpisi o tem vinu, ki so že v veljavi. Želimo si namreč, da se nam - vinarjem in vinogradnikom - pridružijo tudi lokalne skupnosti, kajti za teran, njegovo zavarovanje in trženje imamo še marsikaj storiti!

Vojan Škrk, univ.dipl.inž. zootehnike - direktor Kmetijske zadruge VINAKRAS, Sežana

DRŽAVA NAJ POMAGA MLADIM KMETO- VALCEM

Milivoj Božeglav

Tu sem slišal obilo visoko letečih in zvenceh besed, vsi razpravljalci pa ste pozabili na človeka, ki bo v kmetijstvu delal, ki bo kmetoval in ki bo s kmetovanjem Kras tudi čistil, ga urejal in varoval pred zaraščanjem. Brez takih kmetovalcev ne bo narejenega in našim očem vidnega nič.

Minister But je zelo slikovito soglašal, da mlad človek zaradi dveh ali treh krav, da jih bo pomolzel, ne bo zjutraj zgodaj vstajal, če ima zagotovljeno delo oziroma službo in zagotovljen določen dohodek. Na vasi bo ostal in se odločil za kmetovanje, če si bo lahko zagotovil dostojno kakovost življenja. Zato mora tudi država, neglede na to, katera in kakšna vlada jo bo upravljala, za to nekaj storiti. Na Krasu je pridelava in proizvodnja hrane draga, zato bo kmetoval le, če bodo nedomestila države pokrila višje pridelovalne stroške.

Neglede na to, da je na Krasu malo služb in da je precej mladih nezaposlenih, se mladi ne bodo odločali za kmetijstvo, dokler lahko z manj napora zaslužijo denar za preživetje onstran meje. Zakaj bi se trudili z zemljo, jih slišim modrovati, če pa bolje zaslužim čez mejo in sem po vrnitvi z dela prost! Zato vidim rešitev v pomoči države mladim kmetovalcem, ki se odločajo ostati na zemlji, s sofinanciranjem v kmetijske obrate.

Milivoj Božeglav, kmetovalec - rejec drobnice, Štorje

REPLIKA

SEDAJ DOPOLNJUJEMO GENSKO BANKO

Franc But

Zaščitili nismo niti merlot, niti savignon! Med vini smo zaenkrat zaščitili samo teran in cviček. Imamo pa v Sloveniji gensko banko. V njej imajo seme avtohtonih rastlin. Rejci, ki se odločijo gojiti take rastline, dobijo neko dodatno posebno podporo. In to je mogoče vključiti tudi v okoljski kmetijski program. Sedaj povprašujemo po vsej Sloveniji in delamo spisek, ali je še kakšna rastlinska sorta, katere seme še ni vključeno v gensko banko, da to še storimo, predno se za našo gensko banko pogodimo z Evropsko unijo.

Ponavljam - gospod Milivoj Božeglav bo to prebral v reviji Kras, ker ga ni več za omizjem! - da se za ekološko kmetovanje ali integrirano kmetovanje lahko odloči vsakdo. Seveda, če je pripravljen pristati tudi na sistem nadzora takšnega kmetovanja in na vse druge obveznosti, kar sodi k temu. In ponovno poudarjam, da vse to še posebej spodbujamo in podpiramo na takšnih območjih, kakršno je Kras z Brkini!

NA KRASU ZAČETI Z ZAOKROŽANJEM KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ

Stojan Ščuka

Sklepno besedo začenjam z opozorilom zadnjega razpravljalca, direktorja Kmetijske zadruge VINAKRAS Sežana Vojana Škrka. Napovedal je namreč ukinitve odkupa mleka na nekem območju Krasa in zaradi tega bistvene spremembe za nadaljni razvoj Krasa...

Ukiniti odkup mleka na določenem območju pomeni, da bo tam upadel stalež krav, ki so matična čreda, in da se bo zaradi tega zmanjšalo tudi število telet. To pa so prežvekovalci, ki izkoriščajo travne površine na Krasu... Kmet, ki krave ne priveže, naslednje leto ne bo imel teleta. Zato tudi ne bo pokosil prej košenih površin, kar pomeni kot verižno reakcijo nadaljnje zaraščanje Krasa. In da je podoba Krasa povezana z živinorejo, vas je govorilo kar nekaj. Poudarjali ste tudi, da živinoreja ohranja kraško krajino.

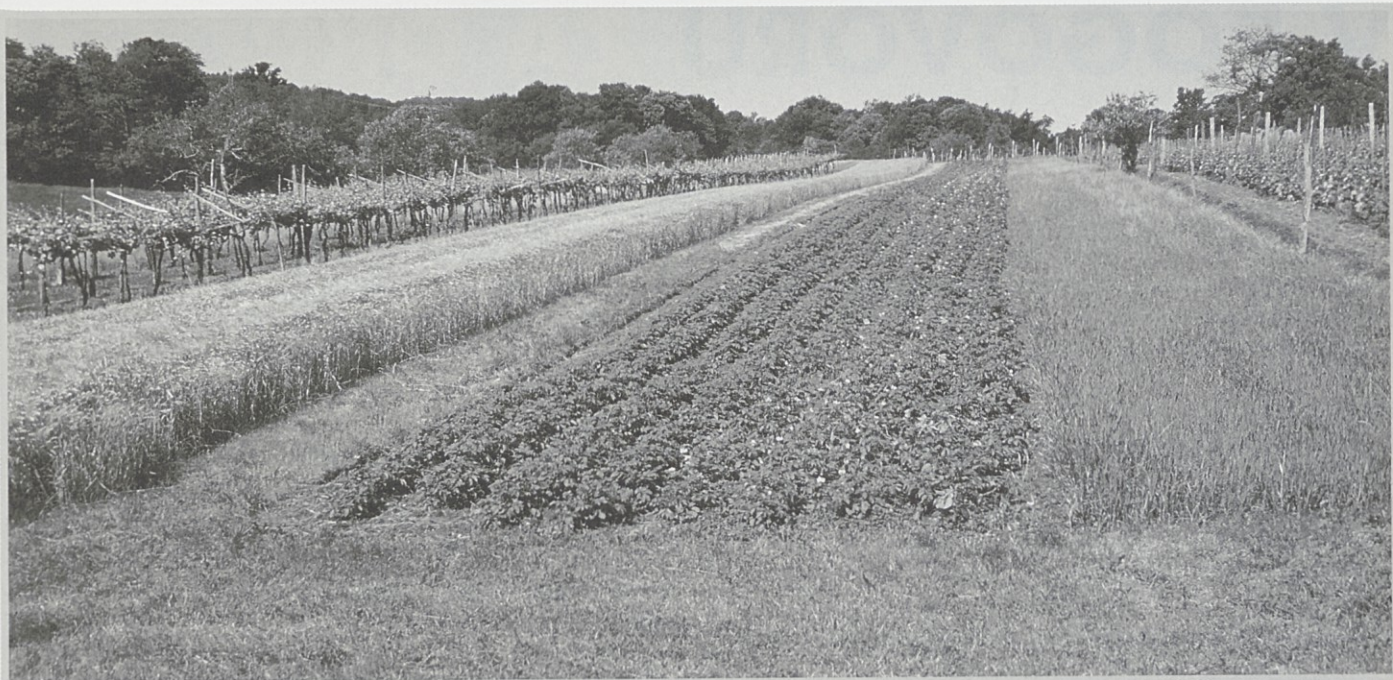
V zvezi z zaraščanjem Krasa je že leta 1994 takratni minister za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano dr. Jože Osterc naročil, naj Kmetijska svetovalna služba odgovori na vprašanje, zakaj živinoreja najhitreje propada prav na Krasu. (Minister je poldrugo leto pozneje podprl predlog izdajatelj revije Kras o organizaciji okrogle mize, kako zaustaviti zaraščanje Krasa. - op. ur.). Na nekem podobnem srečanju, kakršno je današnje, smo prišli do skupne ugotovitve,

da je vzrok številka ena za zaraščanje Krasa nedorečena politika gospodarjenja s kmetijskimi zemljišči. Čeprav takrat ta problem drugod mogoče še ni bil tako pereč, saj število živine ni drastično padalo, pa je bilo na Krasu že takrat upadanje staleža živine enako sedanjemu. In v zaključku je takrat dr. Osterc dodal, da se to na Krasu dogaja tudi zaradi italijanskih pokojnin.

Ne bom rekel, da s takratnega zborra ni nobenega rezultata, saj je rezultat - če nič drugega - že to, da se je po tistem o tem dosti bolj intenzivno govorilo. Govorilo se je tudi o večpomenskem delovanju kmetijstva v tem prostoru, da to ni samo pridelava hrane, da to niso samo delovna mesta, ampak da je pomen in položaj kmetijstva na Krasu dosti širši... Dve leti pozneje, po za- slugi organizatorjev današnje okrogle mize - revije Kras - je bil v maju 1997 v HIT-ovem kongresnem centru Perla v Novi Gorici posvet, na katerem smo prišli do ugotovitve: **nujno je treba začeti z zaokroževanjem kmetijskih zemljišč, saj obstoječa posestna razdrobljenost ne omogoča ekstenzivnega izkoriščanja travinja.** Takratni minister za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano gospod Ciril Smrkolj je odgovoril, da bo to država poskušala urediti s subvencijami. Uvedene so bile državne subvencije za drobnico, za plemensko živino itn. in določen rezultat je bil tudi dosežen, čeprav ne

tak, za kakršnega smo se zavzemali. Minister Smrkolj je namreč takrat poudaril - to njegovo izjavo smo videli in slišali tudi po televiziji - da v politiko gospodarjenja s kmetijskimi zemljišči ne bomo posegali. Za današnjim omizjem pa je že kar v uvodu minister za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano gospod mag. Franc But zadel žebelj na glavo, saj je izpostavil problem - neustrezna politika gospodarjenja s kmetijskimi zemljišči, za katero že vsa leta ugotavljamo, da se jo bo treba odločno lotiti.

Od leta 1994 do leta 1997 se je izoblikoval predlog, ki pa ga vse do nedavnega nismo niti malo spremenili, niti ga nismo dopolnili, čeprav je bilo očitno, da bi ga morali nadgraditi. Nadgraditi tako, da Sklad kmetijskih zemljišč prevzame funkcijo gospodarjenja s kmetijskimi zemljišči. Da se pospeši promet s kmetijskimi zemljišči tudi tako, da je lastnik kmetijskega zemljišča z davčno politiko spodbujen zagotavljati ohranjanje v katastru vpisane funkcije kmetijskega zemljišča. In da je lastnik kmetijskega zemljišča deležen ustrezne davčne olajšave, če zagotovi ohranjanje njegove funkcije (košnja travnika, obdelava njive, vzdrževanje gozda itn.), ali če zagotovi ohranjanje njegove funkcije tako, da zemljišče preda v upravljanje Skladu kmetijskih zemljišč. S tem lastnik kmetijskega zemljišča svoje lastnine ne izgubi, saj bi jo imel

Razdrobljenost zemljišč je velika. Fotografija M. Štolfa

Sklad le v upravljanju. In ko bi Sklad pridobil interesenta za takšno uporabo kmetijskega zemljišča, ki ohranja njegovo funkcijo, bi lastnik kmetijskega zemljišča dobil od Sklada še zakupnino za Skladu kmetijskih zemljišč v upravljanje zaupana kmetijska zemljišča. Seveda bi morala država omogočiti Skladu kmetijska zemljišča tudi odkupovati, če bi jih njihovi lastniki želeli prodati... Vse to bi bila ena izmed možnih rešitev, lahko rečem kar temeljna, da bi se živinoreja tod lahko ponovno uveljavila. Seveda mislim na takšno živinorejo, o kakršni smo danes govorili, da je njeno mesto na Krasu!

Ugotavljamo, kako zakonodaja za spremembo kmetijske politike še ni dorečena in da bo moral v to grenko jabolko ugrizniti še kdo drug. Ker pa se je težnja po njeni dopolnitvi začela na Krasu kot specifičnem območju, ki je za kmetovanje med najbolj težavnimi, predlagam, naj bi prav na Krasu ustanovili pilotsko, to je poskusno enoto Sklada kmetijskih zemljišč, ki naj bi začela gospodariti s kmetijskimi zemljišči. In čim bo zagotovljen ta temeljni pogoj, se bo dalo urediti tudi vse ostalo, kar je s tem povezano. Naša kmetijska svetovalna služba z drugimi za to poklicanimi službami in lokalnimi skupnostmi lahko še tako zavzeto in uspešno informira, animira in izobražuje, pa to prav nič ne pomaga, če - na primer - interesent za zaokrožitev petdesetih hektarov

zemljišč v enem kosu naleti na sto, dvesto ali tristo njihovih lastnikov, raztepenih po vsem svetu. Zato še tako dobra zamisel in obetaven projekt zastane pred nerešljivo ugancko.

Kras je poseben prostor. Tega se vsi zavedamo. Na tem Krasu ni možna kakršna koli množična prireja oziroma pridelava. Je območje, za katerega ugotavljamo, da je na njem - kar se kmetijstva tiče - stanje porazno, čeprav ima prav kmetijstvo tod posebno vlogo. To je poudaril tudi minister But. In slišali smo veliko razlogov ter utemeljitev temu v prid... Vsi ste tudi soglasni, da je kmetijstvo treba usmerjati naravi prijazno...

Kaj je torej treba storiti?"

Predvsem je potrebna skupna razvojna strategija za Kras, ki mora biti vključena tako v regionalni razvojni program in v razvojni program Republike Slovenije. Doseči moramo, da bomo imeli skupno, enotno razvojno strategijo kmetijci, okoljevarstveniki in gospodarstveniki. Zato se moramo o tem poenotiti na vseh ravneh - na Krasu, v regiji in v Ljubljani. Država se mora zavzemati, da se bodo tudi po vstopu Slovenije v Evropsko unijo sredstva za subvencije v kmetijstvu povečevala. Kmetijsko svetovalno službo mo-

ramo še bolj usmeriti v izobraževanje in spodbujanje kmetov ter kmetijskih pridelovalcev za ekološko kmetovanje in za naravi prijazno kmetovanje kot posebno obliko ekološkega kmetovanja. In če nam bo uspelo hitro, vzporedno z dopolnitvijo zakonodaje, ustanoviti na Krasu pilotsko enoto za gospodarjenje s kmetijskimi zemljišči, smo to omizje uspešno sklenili!

Pripis uredništva

Minister mag. Franc But je za konec okrogle mize dodal, da podpira vse, kar pomeni napredek. Poudaril pa je le dve možnosti: Ali čakati in dopustiti, da se Kras zaraste do neobvladljivih razsežnosti, kar bo kmetijstvo na tem prostoru povsem onemogočilo, ali pa uresničiti v razpravi predlagane korenite pozitivne posege, saj se z njimi strinja. In soglaša, naj se hkrati na Krasu poskusno preveri, kakšne rezultate bi dalo uresničevanje spremenjene politike gospodarjenja s kmetijskimi zemljišči.

V POGOVORU ZA OKROGLO

Pogovoru za okroglo mizo o naravi prijaznem kmetovanju na kraškem prostoru, ki je bila 8. junija 2001 v Štanjelu, je prisostvovalo 57 udeležencev. To so:

Ivan Atelšek, dipl.upr. pravnik, predsednik Društva čebelarjev Sežana, 6210 Sežana, Povir 52/a

Mag. **Darinka Blažica**, univ.dipl.inž. živilske tehnologije, direktorica Kmetijsko veterinarskega zavoda, 5000 Nova Gorica, Pri hrastu 18

Milivoj Božeglav, rejec drobnice, 6210 Sežana, Štorje 79

Majda Brdnik, univ.dipl.inž. agronomije, Kmetijska svetovalna služba Sežana, 6210 Sežana, Sejmiška pot 1/a

Edi Bukavec, kmetijski izvedenec, tajnik Kmečke zveze, 34133 Trst, Ulica Cicerone 8/b

Mag. **Franc But**, univ.dipl. ekonomist, minister za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 1000 Ljubljana, Dunajska 56

Irena Cunja, novinarka, dopisnica Radia Koper/Capodistria, 6000 Koper, Ulica OF 15, in TV Primorka

Branko Čotar, vinogradnik in vinar, 6223 Komen, Gorjansko 18

Vasja Čotar, vinogradnik in vinar, 6223 Komen, Gorjansko 18

Aleks Dariž, univ.dipl.inž. kmetijstva, Kmetijska svetovalna služba Sežana, 6210 Sežana, Sejmiška pot 1/a

Marko Fon, vinogradnik in vinar, 6223 Komen, Brje pri Komnu 3/a

Stanko Franetič, kmetovalec in rejec drobnice, 6224 Senožeče, Senadole 1

Andrej Gerželj, univ.dipl.inž. agronomije, kmetijski inšpektor, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Upravna enota sežana, 6210 Sežana, Partizanska 4

Drago Gerželj, rejec drobnice, 6224 Senožeče, Senožeče 3

Evgen Gerželj, univ.dipl.inž. agronomije, predsednik Društva rejcev drobnice s Krasa in odbornik Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije, 6224 Senožeče, Dolenja vas 46

Darko Grbec, kmetovalec, podpredsednik sveta Območne enote Koper Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije, 6222 Štanjel, Kobdilj 14

Dušan Grča, novinar, dopisnik časnika Delo, 6000 Koper, Pristaniška 12

Stojan Grmek, kmetovalec, 6222 Štanjel, Kobjeglava 16

Jože Horvat, kmetovalec, predsednik Območne enote Koper Kmetijske gozdarske zbornice Slovenije, 6274 Šmarje, Gažon 37/d

Srečko Horvat, univ.dipl.inž. kmetijstva, Kmetijska svetovalna služba Sežana, 6210 Sežana, Sejmiška pot 1/a

Marta Hrustel Majcen, univ.dipl.inž. agronomije, drž. podsekretarka, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 1000 Ljubljana, Dunajska 56

Radivoj Humar, 5292 Renče, Bilje 139/b

Mag. **Zlatko Jenko**, univ.dr.vet, univ.dipl.oec., specialist za živinorejo, Kmetijsko veterinarski zavod, 6250 Ilirska Bistrica, Vojkov drevored 14

Milena Kobal, kmetovalka, 6222 Štanjel, Štanjel 55

Linda Kogoj, univ.dipl.inž. agronomije, Kmetijska svetovalna služba Ajdovščina, 5270 Ajdovščina, Goriška 23/b

Stane Kokoravec, univ.inž. agronomije, vodja DE Vinogradniška proizvodnja, KZ VINAKRAS Sežana, 6210 Sežana, Sejmiška pot 1/a

Prof.dr. **Ivan Kreft**, izr. član SAZU, Oddelek za agronomijo, Biotehniška fakulteta, 1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101

Andreja Krt, direktorica občinske uprave Občine Komen in podpredsednica Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije, 6223 Komen, Komen 86

MIZO SO SODELOVALI

Boris Lieber, gastronom, direktor Pansiona-Restavracije,
1211 Ljubljana-Šmartno, Srednje Gameljne 32/e

Lev Lisjak-Rebolj, glavni urednik revije Kras,
Mediacarso, d.o.o., 1000 Ljubljana, Rimska 8

Damjan Marsič, kmetovalec in sadjar,
6240 Kozina, Slope 12

Aleksandra Ostrouška-Pelicon, tajnica Društva turizma
na kmetijah "Fraska", 6210 Sežana, Sejmiška pot 1/a

Zlatko Martin Marušič, župan Občine Miren-Kostanjevica,
5291 Miren, Opatje selo 75

Mag. **Miran Naglič**, univ.dipl.inž. kmetijstva,
vodja Oddelka za svetovanje v rastlinski pridelavi,
Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije,
1000 Ljubljana, Miklošičeva 4

Alojz Prelec, kmetovalec, 6217 Vremski Britof, Barka 36

Dušan Rebolj, publicist, izdajatelj revije Kras in direktor
Mediacarso, d.o.o., 1000 Ljubljana, Rimska 8

Tatjana Rener, univ.dipl.inž. arhitekture,
vodja Pharejevega pilotnega projekta Kras
in vodja regionalne pisarne Agencije za regionalni razvoj,
6222 Štanjel, Grad Štanjel

Ivo Saksida, urednik in direktor TV družbe VI-TEL,
5294 Dornberk, Gregorčičeva 13

Ivan Slamič, odbornik Kmetijsko gozdarske zbornice
Slovenije, 6223 Komen, Komen 18

Uroš Slamič, univ.inž. radiologije, župan Občine Komen,
6223 Komen, Komen 86

Miran Sotlar, univ.dipl.inž. agronomije,
specialist za ekonomiko, Kmetijsko veterinarski zavod,
6000 Koper, Ulica 15. maja

Stojan Ščuka, univ.dipl.inž. kmetijstva,
vodja Kmetijske svetovalne službe Primorske,
5000 Nova Gorica, Pri hrastu 18

Edvin Širca, vinogradnik in vinar, odbornik Kmetijsko
gozdarske zbornice Slovenije in predsednik Društva
vinogradnikov in vinarjev Krasa, 6221 Dutovlje, Godnje 19

Vojan Škrk, univ.dipl.inž. zootehnike, direktor
KZ VINAKRAS Sežana, 6210 Sežana, Sejmiška pot 1/a

Sebastijan Štemberger, kmetovalec,
6222 Štanjel, Čehovini 2

Ida Štoka, univ.dipl.inž. zootehnike,
Kmetijska svetovalna služba Sežana,
6210 Sežana, Sejmiška pot 1/a

David Štok, vinogradnik in vinar,
6210 Dutovlje, Dutovlje 40/c

Milena Štolfa, univ.dipl.inž. agronomije, Kmetijska
svetovalna služba Sežana, 6210 Sežana, Sejmiška pot 1/a

Mag. **Jakob Štunf**, vodja odnosov z javnostjo,
Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano,
1000 Ljubljana, Dunajska 56

Ingrid Tragin, univ.dipl.inž. agronomije,
tehnologinja za vinogradništvo, KZ VINAKRAS Sežana,
6210 Sežana, Sejmiška pot 1/a

Ida Vodopivec-Rebolj, odg. urednica revije Kras,
Mediacarso, d.o.o., 1000 Ljubljana, Rimska 8

Mag. **Miran Vodopivec**, univ.dipl.inž. agronomije,
vodja Oddelka za agroživilsko kemijo, Kmetijsko veterinarski
zavod, 5000 Nova Gorica, Pri hrastu 18

Egon Volk, univ.dipl.inž. zootehnike
specialist za živinorejo, Kmetijsko veterinarski zavod,
5000 Nova Gorica, Pri hrastu 18

Tomaž Vozelj, Kolinska d.d.,
1000 Ljubljana, Kolinska ulica 1

Davorin Vuga, univ.dipl. arheolog, svetovalec direktorja
za arheološko dediščino na Upravi RS za kulturno dediščino,
Ministrstvo za kulturo, 1000 Ljubljana, Plečnikov trg 2

Katja Željan, novinarka, Primorske novice,
5000 Nova Gorica, Delpinova 12

Milivoj Žerjal, rejec drobnice, 6221 Dutovlje, Tomaj 75/b